

نهادهای راهبردی و پایش طرح‌های توسعه شهری تهران

عنوان گزارش:

مرور سیستماتیک و فراتلفیق مسائل، مشکلات و چالش‌های کلانشهر تهران

مرور سیستماتیک و فراتلفیق مسائل، مشکلات و چالش‌های کلانشهر تهران

مرور سیستماتیک و فراتلفیق مسائل، مشکلات و چالش‌های کلانشهر تهران

کارفرما: نهادهای راهبردی و پایش طرح‌های توسعه شهری تهران

مجری: معاونت پژوهشی و فناوری دانشگاه شهید بهشتی؛ سحر ندایی طوسی

قرارداد: شماره ۹۹۱۱۲۱ مورخ ۱۴۰۲/۰۹/۰۱

فهرست عوامل اجرایی پروژه

سحر ندایی طوسی	مجری و مدیر فنی - اجرایی پروژه
آمنه حاجی‌مومجی	کارشناس ارشد مطالعات شهرسازی و متن‌کاوی
نگین چهارگامه	کارشناس ارشد مطالعات شهرسازی

فهرست مطالب

۱. تعریف حدود زمانی، مکانی و موضوعی مطالعه و طراحی پروتکل پژوهش.....	۸
۱.۱. نظرسنجی و نیازسنجی کارفرمایی در خصوص حدود زمانی، مکانی و موضوعی مطالعه.....	۱۰
۲.۱. تدوین اهداف پژوهش.....	۱۲
۳.۱. تدقیق پروتکل، فرایند و روش‌شناسی پیشبرد پژوهش.....	۱۲
۲. احصاء و بررسی مسائل و چالش‌های مطرح شده در طرح جامع مصوب شهر تهران.....	۱۵
۳. شناسایی و توافق در خصوص منابع و اسناد مرتبط و نیازمند مطالعه براساس معیارهای منتخب.....	۳۷
۴. مرور سیستماتیک اسناد، طرح‌ها و برنامه‌های تهیه شده و ملاک عمل در شهرداری تهران نظیر برنامه چهارم تحول و پیشرفت شهر تهران.....	۳۷
الف- مسائل و مشکلات منعکس شده در برنامه‌های مدیریت شهری.....	۳۸
ب- مسائل و مشکلات منعکس شده توسط شهروندان در درگاه‌های مرتبط با مدیریت شهری تهران.....	۴۲
۵. گردآوری و احصاء مسائل و نیازهای مطالعاتی منعکس شده توسط معاونت‌های مختلف شهرداری تهران به مرکز مطالعات و برنامه‌ریزی شهر تهران در سال‌های اخیر.....	۵۱
۶. مرور و آسیب‌شناسی مسائل و مشکلات کلانشهر تهران به روایت شاخص‌ها و رتبه‌بندی‌های بین‌المللی.....	۵۱
۱.۶. تحلیل عمومی مسائل کلان کلانشهر تهران به روایت وضعیت آن در شاخص‌ها و رتبه‌بندی‌های بین‌المللی.....	۵۲
۲.۶. تحلیل مسائل کلانشهر تهران به روایت شاخص کیفیت زندگی موسسه نومبئو.....	۵۹
۳.۶. تحلیل مسائل کلانشهر تهران به روایت شاخص شهرهای امن اکونومیست.....	۶۲
۴.۶. تحلیل مسائل کلانشهر تهران به روایت شاخص شهرهای در جنب و جوش cities in motion index.....	۶۳
۵.۶. تحلیل مسائل کلانشهر تهران به روایت شاخص شهرهای نوآور.....	۶۴
۶.۶. تحلیل مسائل کلانشهر تهران به روایت شاخص شهرهای جهانی موسسه کرنی.....	۶۵
۷.۶. تحلیل مسائل کلانشهر تهران به روایت شاخص کیفیت زندگی موسسه مرسر.....	۶۷
۸.۶. جمع‌بندی مسائل تهران به روایت رتبه‌بندی‌های بین‌المللی و راهکارهای مرتبط.....	۶۹
۷. مرور سیستماتیک مطالعات، طرح‌ها و پژوهش‌های انجام‌پذیرفته.....	۷۲
۱.۷. مرور سیستماتیک مسائل، چالش‌ها و مشکلات مطرح شده در پژوهش‌های انجام شده توسط مدیریت شهری تهران.....	۷۲
۱.۱.۷. تحلیل و طبقه‌بندی مسائل و چالش‌های شهر تهران از منظر فعالیت‌های پژوهشی تنظیم شده در معاونت‌های مدیریت شهری تهران.....	۷۲
۲.۱.۷. تحلیل و طبقه‌بندی مسائل و چالش‌های شهر تهران از منظر پژوهش‌ها و مطالعات انجام شده توسط مدیریت شهری تهران.....	۸۲
۲.۷. مرور سیستماتیک مسائل، چالش‌ها و مشکلات مطرح شده در پایان‌نامه‌های مرتبط انجام شده در کشور در خصوص مسائل و چالش‌های کلانشهر تهران.....	۸۵
۸. تلخیص و تلفیق مرورهای اسنادی به شیوه کدگذاری و فراتلفیق کیفی.....	۱۱۶
۹. تفسیر نتایج و دستاوردها با نیت تعیین راهنمای عمل به‌روزرسانی طرح جامع کلانشهر تهران.....	۱۲۱

فهرست جداول

جدول ۱. نگاشت گرمایی (heatmap) سهم درخواست‌های ثبت شده توسط شهروندان در سامانه ۱۳۷ و تغییرات آن در فاصله سال‌های ۱۳۸۵ تا ۱۴۰۱	۴۳
جدول ۲. خلاصه شاخص‌های جهانی رتبه‌بندی شهرها و جایگاه تهران براساس آخرین سال اندازه‌گیری	۵۲
جدول ۳. اولویت‌های پژوهشی اعلام شده توسط حوزه‌های ماموریتی شهرداری به مرکز مطالعات و برنامه‌ریزی شهر تهران-۱۳۹۸ تا ۱۴۰۱	۷۳
جدول ۴. مقوله‌بندی و کدگذاری برنامه‌های پژوهشی اعلامی حوزه‌های ماموریتی شهرداری تهران	۷۷
جدول ۵. موضوعات و مسائل مطرح شده در پایان‌نامه‌های مقطع ارشد و دکتری ۵ سال اخیر در خصوص شهر تهران	۸۵
جدول ۶. اطلاعات تفصیلی پایان‌نامه‌های تهیه شده در ۵ سال اخیر با موضوع شهر تهران در کشور (۱۳۹۷ تا ۱۴۰۲)	۱۰۳
جدول ۷. کدهای اصلی و فرعی به منظور تلفیق اسناد مرور شده در زمینه مسئله‌های کلانشهر تهران	۱۱۶

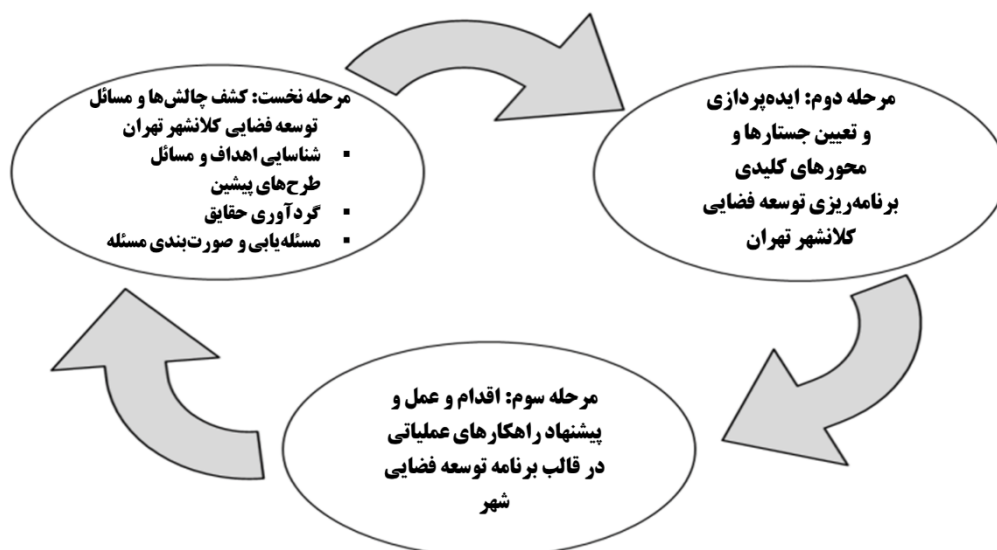
فهرست اشکال

- شکل ۱. فرایند مشکل‌یابی و مشکل‌گشایی در برنامه‌ریزی توسعه فضایی شهری تهران ۸
- شکل ۲. گونه‌شناسی مسائل و مشکلات شهری ۹
- شکل ۳. حدود موضوعی پژوهش مرور سیستماتیک و فراتلفیق مسائل، مشکلات و چالش‌های کلانشهر تهران ۱۱
- شکل ۴. روش‌شناسی و مراحل انجام مطالعات مسئله‌یابی کلانشهر تهران ۱۴
- شکل ۵. نمودار اشعه خورشیدی مسائل شهر تهران در سال ۱۳۸۳ الی ۱۳۸۴ از دیدگاه شهروندان ۱۶
- شکل ۶. درخت تحلیل مسائل حوزه شمال کلانشهر تهران ۳۲
- شکل ۷. درخت تحلیل مسائل حوزه شرق کلانشهر تهران ۳۳
- شکل ۸. درخت تحلیل مسائل حوزه غرب کلانشهر تهران ۳۴
- شکل ۹. درخت تحلیل مسائل حوزه مرکز کلانشهر تهران ۳۵
- شکل ۱۰. درخت تحلیل مسائل کلی کلانشهر تهران ۳۶
- شکل ۱۱. مدل مفهومی برنامه چهارم مدیریت شهری تهران ۳۹
- شکل ۱۲. انطباق سلسله‌مراتب نیازهای انسانی درهرم مازلو با موضوعات و مسائل شهری ۴۰
- شکل ۱۳. قیاس اولویت مسائل کلانشهر تهران از منظر مدیریت شهری به روایت برنامه‌های ۴ساله مدیریت شهری در زمان ابلاغ طرح جامع و اکنون (۱۴۰۱) ۴۱
- شکل ۱۴. رادارچارت مسائل منعکس شده توسط شهروندان در سال‌های ۱۳۸۵ و ۱۴۰۱ براساس مقوله‌های اصلی ۴۴
- شکل ۱۵. تغییر اولویت مسائل شهر تهران از دیدگاه شهروندان براساس "رتبه" موضوع درخواست‌های ثبت شده در سامانه ۱۳۷ در سال‌های ۱۳۸۵ و ۱۴۰۱؛ منبع: سامانه شفافیت و آمارنامه شهرداری تهران ۴۵
- شکل ۱۶. پراکندگی شاخص "نسبت پیام‌ها به جمعیت" معرف میزان مسئله‌مندی بودن پهنه‌های ۵گانه کلانشهر تهران ۴۶
- شکل ۱۷. تحلیل پهنه‌ای موضوع و مسائل کلانشهر تهران به روایت پیام‌های ثبت شده در سال ۱۴۰۱ در سامانه ۱۳۷ ۴۷
- شکل ۱۸. تغییر جایگاه و رتبه مناطق تهران از منظر شاخص "نسبت درخواست‌های ثبت شده در سامانه ۱۳۷ به جمعیت همان منطقه" در سال‌های ۱۳۸۷ و ۱۴۰۱؛ منبع: سامانه شفافیت و آمارنامه شهرداری تهران ۴۹
- شکل ۱۹. تغییر رتبه مناطق شهر تهران از منظر شاخص نسبت درخواست‌های ثبت شده در سامانه ۱۳۷ به کل جمعیت منطقه در فاصله سال‌های ۱۳۸۷ تا ۱۴۰۱ ۵۰
- شکل ۲۰. تغییر سهم جمعیت دارای مسئله در مناطق شهر تهران در فاصله سال‌های ۱۳۸۷ تا ۱۴۰۱ ۵۰
- شکل ۲۱. سری زمانی وضعیت تهران از منظر شاخص‌ها و رتبه‌بندی‌های بین‌المللی براساس نمره بی‌مقیاس شده ۵۹
- شکل ۲۲. وضعیت تهران از منظر شاخص کیفیت زندگی به روایت نتایج موسسه نومینو در فوریه ۲۰۲۴ ۶۰
- شکل ۲۳. وضعیت قیاسی کیفیت زندگی کلانشهر تهران به روایت شهروندان در درگاه نومینو ۶۱
- شکل ۲۴. وضعیت شهر تهران از منظر شاخص شهر امن واحد اطلاعات اکونومیست در سال ۲۰۱۷ ۶۳
- شکل ۲۵. وضعیت تهران از منظر شاخص شهرهای در جنب و جوش و حرکت در سال ۲۰۲۴ ۶۴
- شکل ۲۶. وضعیت کلانشهر تهران از منظر شاخص شهرهای نوآور موسسه thinknow در سال ۲۰۲۳ ۶۵
- شاخص چشم‌انداز چشم‌انداز شهرهای جهانی ۶۷
- شکل ۲۷. وضعیت کلانشهر تهران در قیاس با دبی و استانبول از منظر شاخص شهرهای جهانی و شاخص چشم‌انداز موسسه کرنی، سال ۲۰۲۳ ۶۷
- شکل ۲۸. مولفه‌های تشکیل‌دهنده شاخص کیفیت زندگی موسسه مرسر (Quality of Living) ۶۸

- شکل ۲۹. ابرمستله‌های راهبردی کلانشهر تهران به روایت نتایج رتبه‌بندی‌های بین‌المللی در سال ۲۰۲۳ ۶۹
- شکل ۳۰. وضعیت قیاسی برنامه‌ها و اولویت‌های پژوهشی اعلام شده توسط حوزه‌های مختلف ماموریتی شهرداری تهران، ۱۳۹۸ تا ۱۴۰۱ ۷۴
- شکل ۳۱. سهم حوزه‌های ماموریتی در برنامه‌های پژوهشی اعلامی از سال ۱۳۹۸ تا ۱۴۰۱ به مرکز مطالعات و برنامه‌ریزی شهر تهران ۷۵
- شکل ۳۲. سری زمانی سهم حوزه‌های ماموریتی خاص از برنامه‌ها و اولویت‌های پژوهشی مرکز مطالعات و برنامه‌ریزی شهر تهران از سال ۱۳۹۸ تا ۱۴۰۱ ۷۶
- شکل ۳۳. روند تغییرات سهم برنامه‌های پژوهشی مدیریت شهری به تفکیک مقوله‌های اصلی ۷۷
- شکل ۳۴. میزان اولویت‌بخشی به مسائل کلانشهر تهران در سال ۱۴۰۱ از منظر برنامه‌های پژوهشی مدیریت شهری ۷۹
- شکل: نمودار ابرکلمات برنامه‌ها و عناوین پژوهشی اعلام شده از سوی حوزه‌های مختلف ماموریتی شهرداری تهران به مرکز مطالعات و برنامه‌ریزی شهر تهران ۸۱
- شکل ۳۵. سهم موضوعات و مسائل کلیدی مطرح شده در پروژه‌های پژوهشی مدیریت شهری تهران از سال ۱۳۷۰ تاکنون ۸۲
- شکل ۳۶. میزان فعالیت‌های پژوهشی صورت گرفته توسط حوزه‌های مختلف ماموریتی شهرداری تهران از سال ۱۳۷۰ تا ۱۴۰۲ ۸۳
- شکل ۳۷. نمودار ابرکلمات پژوهش‌های انجام شده توسط مدیریت شهری تهران از سال ۱۳۷۰ تا ۱۴۰۲ ۸۴
- شکل ۳۸. نمودار ابرکلمات مسائل و موضوعات مطرح شده در پایان‌نامه‌های مقطع کارشناسی ارشد و دکتری در خصوص تهران در ۵ سال اخیر (۱۳۹۷ تا ۱۴۰۲) ۱۰۲
- شکل ۳۹. فراوانی مسئله‌های کلانشهر تهران به روایت پژوهش‌های دانشگاهی انجام شده در ۵ سال اخیر ۱۱۸
- شکل ۴۰. ابرکلمات مسئله‌های کلانشهر تهران به روایت پژوهش‌های دانشگاهی انجام شده در ۵ سال اخیر ۱۱۹
- شکل ۴۱. جمع‌بندی و تلخیص مسئله‌های کلانشهر تهران به روایت اسناد و مطالعات ۱۲۱
- شکل ۴۲. روش W2Y در تشریح و تبیین مسئله‌های کلانشهر تهران در طرح جامع، پیشنهادی پژوهش ۱۲۳
- شکل ۴۳. روش شش کلاه تفکر پیشنهادی ادوارد بونو ۱۲۶

۱. تعریف حدود زمانی، مکانی و موضوعی مطالعه و طراحی پروتکل پژوهش

برنامه‌ریزی فرایند مشکل‌یابی و مشکل‌گشایی^۱ با مسئله‌یابی و حل مسئله تعریف می‌شود. بر این اساس، در برنامه‌های توسعه فضایی شهری نیز، به ویژه برنامه‌هایی که از ماهیت راهبردی برخوردار هستند، نخستین و شاید مهم‌ترین گام به مسئله‌یابی یا به عبارتی تشخیص مسائل اختصاص می‌یابد. این امر از این حیث دارای اهمیت است که بر اساس مسائل شناسایی شده در گام نخست، جستارها و موضوعات راهبردی نیازمند توجه تعیین شده و با توجه به آن خط‌مشی‌ها و راهبردهای کلان برنامه تنظیم می‌شوند (شکل ۱). هم‌چنین تشخیص و تعیین مسائل کلیدی به تحدید حدود مطالعه و طرح و اختصاص هدفمند و بهینه منابع مالی، زمانی و نیروی انسانی در نظر گرفته شده در فرایند برنامه‌ریزی و اجرا کمک می‌کند.

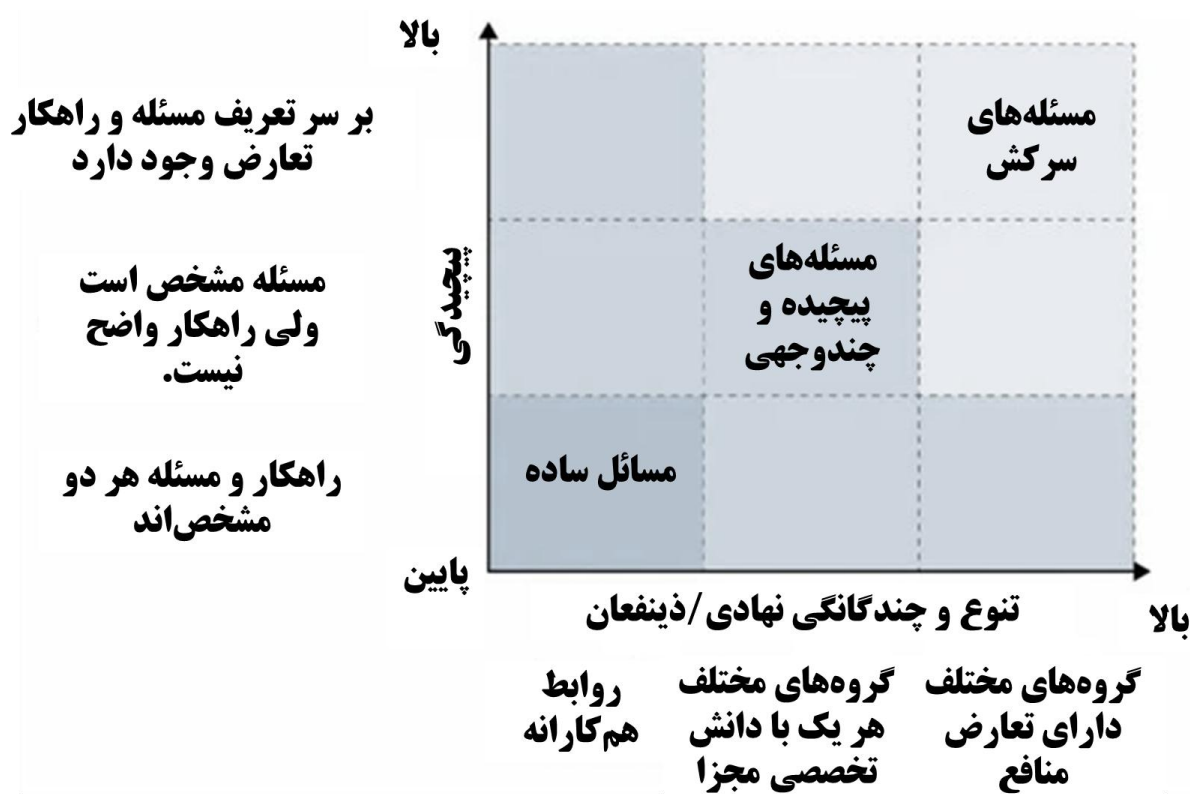
شکل ۱. فرایند مشکل‌یابی و مشکل‌گشایی در برنامه‌ریزی توسعه فضایی شهری تهران

با گذشت حدود ۱۶ سال از تصویب و ابلاغ طرح جامع (برنامه راهبردی-ساختاری) شهر تهران و نزدیکی به زمان بازنگری، مسئله‌یابی مجدد برای کلانشهر تهران ضروری می‌نماید. این موضوع به ویژه با توجه به ماهیت پیچیده و عدم قطعیت‌های فراوانی که این کلانشهر پایتختی با آن روبه‌روست، و نیز تعدد و تعارض نهادها و کنش‌گران مرتبط، امری حیاتی است. مسائل این کلانشهر پیچیده پویا و متغیر بوده و از لحاظ ماهیتی نیز سرکش^۲ و بغرنج هستند. بدین معنا که نه ریشه‌های بروز آن به‌سادگی قابل تشخیص است، نه صورت‌بندی مسئله چندان آسان است و نه پیامدهای ناشی از وقوع آن واضح است. مسائل سرکش مسائلی هستند که دارای پیچیدگی‌اند، غیرقابل پیش‌بینی‌اند و ته‌باز^۳ هستند (شکل ۲).

^۱Problem finding-problem solving

^۲Wicked problem

^۳Open-ended

شکل ۲. گونه‌شناسی مسائل و مشکلات شهری

براساس مطالب پیش‌گفته، دستورکار مطالعه پیش رو به مرور سیستماتیک و فراتلفیق مسائل، مشکلات و چالش‌های کلانشهر تهران از خلال اسناد و متون موجود اختصاص یافته است. بر این اساس در مجلد پیش رو پس از تعیین محدوده عمل مطالعه، به ارائه اهداف و روش‌شناسی مطالعه پرداخته می‌شود.

۱.۱. نظرسنجی و نیازسنجی کارفرمایی در خصوص حدود زمانی، مکانی و موضوعی مطالعه

تعیین محدوده عمل مطالعه، سه بعد حدود زمانی، مکانی و موضوعی را در بر می‌گیرد. در این رابطه حدود مطالعه به شرح زیر در سه بخش شمرده شده پیشنهاد می‌شود:

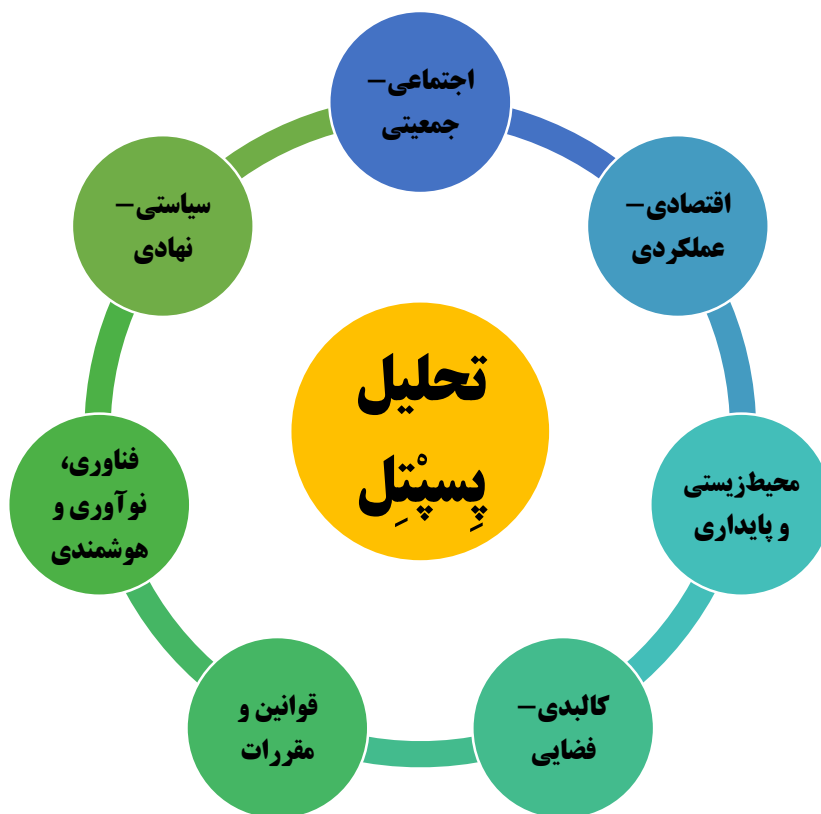
الف - حدود زمانی مطالعه: با توجه به این که هدف پژوهش حاضر شناسایی مسائل فعلی کلانشهر تهران به منظور بهره‌گیری در مطالعات آتی بازنگری طرح جامع تهران است، بنابراین مطالعات مربوط به بازه ۵ ساله ۱۳۹۸ تا ۱۴۰۲ ملاک عمل قرار دارد. بر این اساس، چه در مورد اسناد مطالعاتی و اولویت‌های پژوهشی مربوط به معاونت‌های مختلف شهرداری و چه در مورد پژوهش‌های مربوط به پایان‌نامه و مقاله در این بازه جست‌وجو صورت می‌پذیرد.

ب - حدود مکانی مطالعه: حدود مکانی مطالعه با توجه به محدوده عمل طرح جامع کلانشهر تهران محدوده قانونی و مناطق ۲۲ گانه شهری است. گرچه مسائلی که برای هر یک از مناطق به صورت مجزا وجود دارد در این مطالعه بررسی نمی‌شود و تنها به مسائل مربوط به کلانشهر در مقیاس راهبردی پرداخته می‌شود. بدیهی است نمی‌توان مسائل شهر را فارغ از مسائل منطقه پیرامون آن بررسی و مرتفع کرد، اما با توجه به این که هم‌اکنون مطالعات طرح مجموعه شهری تهران-البرز توسط وزارت راه و شهرسازی در دست انجام است، و نیز با توجه به تهیه و تصویب طرح راهبردی حریم پایتخت تهران، مسائل منطقه‌ای را می‌بایست از این اسناد پیگیری کرد و از دستورکار این مطالعه خارج است.

پ - حدود موضوعی مطالعه: در مطالعات شناخت و تحلیل و مسئله‌یابی برنامه‌های راهبردی از شیوه تحلیل PESTEL یا STEEPV بهره‌گیری می‌شود. این شیوه محورهای اصلی مسئله‌یابی را مشتمل بر شش محور اصلی می‌داند:

- موضوعات سیاستی-نهادی
- موضوعات محیط‌زیستی و پایداری
- موضوعات اجتماعی و جمعیتی
- موضوعات فناورانه و نوآوری
- موضوعات اقتصادی
- موضوعات قانونی (L) و یا ارزشی (V)

با توجه به ماهیت شهر و اهمیت ابعاد فضایی-کالبدی، این پژوهش بعد هفتمی را به نام "بعد کالبدی-فضایی" بدین مقوله‌ها می‌افزاید و می‌کوشد در این چارچوب موضوعی به مسائل و مشکلات بپردازد. از این روی، این شیوه را به جای پستل (PESTEL)، پستپتل (PESPTEL) می‌نامد. گرچه در ادامه و هنگام تحلیل با توجه به ماهیت تلفیقی، چندبعدی و پیچیده مسائل مقوله‌های تلفیقی جدیدی نیز معرفی خواهد شد.

شکل ۳. حدود موضوعی پژوهش مرور سیستماتیک و فراتلفیق مسائل، مشکلات و چالش‌های کلانشهر تهران

شایان ذکر است که در هر یک از حیطه‌های نافیضایی مطرح شده، تنها به مسائلی پرداخته می‌شود که در دستورکار و چارچوب ماموریت‌های طرح جامع می‌گنجد و به عبارتی بعد فضاایی پیدا می‌کند.

۲.۱. تدوین اهداف پژوهش

با توجه به بیان مسئله انجام شده در مقدمه و نیز دستورکار پژوهش مبنی بر مرور سیستماتیک و فراتلفیق مسائل و چالش‌های شهر تهران هدف پژوهش به موارد زیر اختصاص یافته است:

۱- شناسایی مسائل و مشکلات کلانشهر تهران به روایت شاخص‌های بین‌المللی؛

۲- شناسایی مسائل و مشکلات کلانشهر تهران به روایت برنامه‌ها و نیازهای پژوهشی سالانه اعلام شده توسط مدیریت شهری

۳- شناسایی مسائل و مشکلات کلانشهر تهران به روایت متون و پژوهش‌های دانشگاهی

۳.۱. تدقیق پروتکل، فرایند و روش‌شناسی پیشبرد پژوهش

مسئله یا مشکل شهری به شکاف میان وضع موجود و مطلوب توسعه فضایی شهر اطلاق می‌شود. این مشکل موقعیت، پرسش، موضوع یا شخصی است که نیاز به توجه دارد و باید با آن برخورد یا حل شود. در غیر این صورت می‌تواند منبع دشواری، گنجی، پریشانی یا نارضایتی، ناکارآمدی و فروپاشی سیستم باشد. در ریاضیات یا فیزیک، مسئله به گزاره‌ای گفته می‌شود که نیاز به راه‌حل دارد. همچنین می‌تواند شرایطی باشد که رضایت‌بخش نباشد و برای مردم مشکل ایجاد کند. تعاریف متعددی از مسئله در متون وجود دارد:

- به تفاوت آشکار میان وضعیت موجود و آنچه دلخواه است (وضعیت دلخواه)، مشکل (مسئله) گفته می‌شود (دانشپور، ۱۳۸۷).
- تعریف مشکل (مسئله) بر وجود اختلاف، ناهمسانی و شکاف میان آنچه وجود دارد و آنچه دلخواه است، استوار است. هر چند وجود اختلاف میان وضعیت دلخواه و وضعیت موجود، شرط لازم برای وجود مشکل است، شرایط دیگری نیز باید برقرار باشند تا بتوان یک وضعیت را مشکل‌دار نامید (دانشپور و بدر، ۱۳۹۷).
- یک مسئله شامل وضعیت اولیه از راه‌حل‌های مسئله است و به عنوان مواضع و شرایط اولیه شناخته می‌شود. زمانی که فردی با واقعیتی روبه‌رو می‌شود که نمی‌تواند از طریق کاربرد اطلاعات و مهارت‌هایی که در آن لحظه در اختیار دارد، به آن موقعیت سریعاً پاسخ دهد، فرد با مسئله روبه‌رو است (شریف، ۱۳۹۵).
- مشکل زمانی ناشی می‌شود که شخصی به‌سوی هدفی برانگیخته شده و نخستین تلاش او برای دستیابی رضایت‌بخش نیست. ویژگی متمایز «مشکل» این است که هدفی وجود دارد، اما چگونگی دستیابی به آن روشن نیست، بر این مبنا زمانی مشکل وجود دارد که انجام فعالیت خواسته شده است، اما این که چه کاری باید صورت پذیرد، مشخص نیست. پس زمانی که در رسیدن به هدف مانعی وجود داشته باشد، مشکل پدیدار می‌شود (مطهری، ۱۳۹۳).
- فاصله میان وضعیت امور، آنگونه که هست و آنگونه که بایستی قرار گیرد، مسئله نامیده می‌شود. زمانی که شرایط کنونی شهر با شرایط مطلوب آن (مدنظر آرمان‌گرایان)، تفاوت‌هایی داشته باشد، نیاز به شناخت اقداماتی است تا منجر به کاهش شکاف وضع موجود و مطلوب در آینده شود؛ در این جاست که مسائل شهری خود را در شبکه پیچیده علت و معلولی جانمایی می‌کنند. در ادامه بایستی به این نکته اشاره شود که کاهش فاصله میان وضع مطلوب و وضع موجود یک شهر، مستلزم شناخت عناصر سازنده پدیده‌های شهری و عدم قطعیت‌های تأثیرگذار بر آن‌ها است. برنامه‌ریزان شهری به این ادراک از محیط‌های شهری

رسیده‌اند که مسائل موجود در آن‌ها با مسائل ساده علوم تجربی در یک سطح نیست بلکه ماهیت درهم پیچیده‌ای دارند (حبیب و شکوهی، ۱۳۹۱).

با تعریف پیش گفته، می‌توان به سه شیوه مسائل را احصاء و شناسایی کرد:

- ۱- **شناسایی مسائل به واسطه نظرسنجی، ذهن‌کاوی و پیمایش‌های اجتماعی** نظیر مصاحبه و پرسش‌نامه؛ این مهم هم در دستورکار نهاد راهبری و پایش طرح‌های توسعه شهری از طریق نظرسنجی مردمی قرار دارد و هم در مطالعه مجزای دیگری توسط همین گروه پژوهشی شناسایی مسائل کلانشهر تهران به شیوه ذهن‌کاوی و مصاحبه با متخصصان جامعه آکادمیک، حرفه‌مندان و مدیران شهری در دست انجام است.
- ۲- **شناسایی مسائل به واسطه ترسیم اهداف و ایده‌آل‌ها**، سنجش وضعیت موجود در زمینه‌های مختلف و اندازه‌گیری فاصله میان وضع موجود و وضع مطلوب؛ این مهم که به تفصیل به شناسایی مسائل و کمی‌سازی آن می‌پردازد در دستورکار مطالعات شناخت و تحلیل یا سنجش وضعیت طرح جامع قرار خواهد داشت و از دستورکار مطالعه پیش رو خارج است.
- ۳- **شناسایی مسائل به واسطه مرورهای اسناد و متون موجود**؛ در این رابطه می‌توان به شیوه آمیخته‌پژوهی و براساس روش‌شناسی‌های مربوط به متن‌کاوی از اسناد و مطالعات موجودی که پیش‌تر به شناسایی مسئله پرداخته‌اند بهره‌گیری کرد. براساس دستورکار پژوهش پیش رو، روش‌شناسی این پژوهش از نوع متن‌کاوی و فراتلفیق متون موجود تعیین شده است. بر این اساس، پژوهش می‌کوشد در قالب روش‌شناسی مرور سیستماتیک از ابزارهای متن‌کاوی و بصری‌سازی داده‌ها و متن بهره‌گیری کند. مرور سیستماتیک یکی از انواع شیوه‌های معتبر و پرارجاع مرور اسنادی است، در واقع مرور سیستماتیک نوعی تلخیص متون و نوشته‌های موجود درباره موضع مشخص علمی است که روش‌های معینی را برای جست‌وجو در متن و ارزیابی انتقادی پژوهش‌ها به کار می‌برد تا شواهد معتبر و کاربردی را پیدا کند و آن‌ها را با استفاده از ابزارهای مناسب با هم ترکیب کند (شکل ۳). ابزارهای مورد استفاده برای سنتز، ترکیب و تحلیل در مرور اسنادی دو دسته اصلی ابزارهای مرتبط با منبع‌شناختی^۴ و متن‌کاوی^۵ هستند. در نهایت با استفاده از ابزارهای تصویرسازی و بصری‌سازی نظیر نمودار ابرکلمات، سانکی‌چارت‌ها و سایر نمودارها و گراف‌ها این تحلیل و تلفیق صورت می‌پذیرد. گرچه در کنار متن‌کاوی به واسطه ابزارها کوشش می‌شود به صورت دستی و تحلیلی استنتاج‌هایی نیز از متون به فراخور ضرورت و موضوع نیز انجام پذیرد.

^۴Text mining

^۵Data visualization

^۶bibliography

صورت‌بندی پرسش پژوهش: چیستی و گونه‌بندی مسائل امروزی کلانشهر تهران

جست‌وجوی جامع در متون و اسناد پژوهشی در
زمینه مسائل و اولویت‌های پژوهشی کلانشهر تهران

پیش و گزینش مطالعات

استحصال و استخراج داده از متون و پژوهش‌ها

ارزیابی کیفیت مطالعات

تلفیق و ترکیب نتایج از طریق آمیخته پژوهی

تهیه گزارش مسائل تلفیقی کلانشهر تهران

شکل ۴. روش‌شناسی و مراحل انجام مطالعات مسئله‌یابی کلانشهر تهران

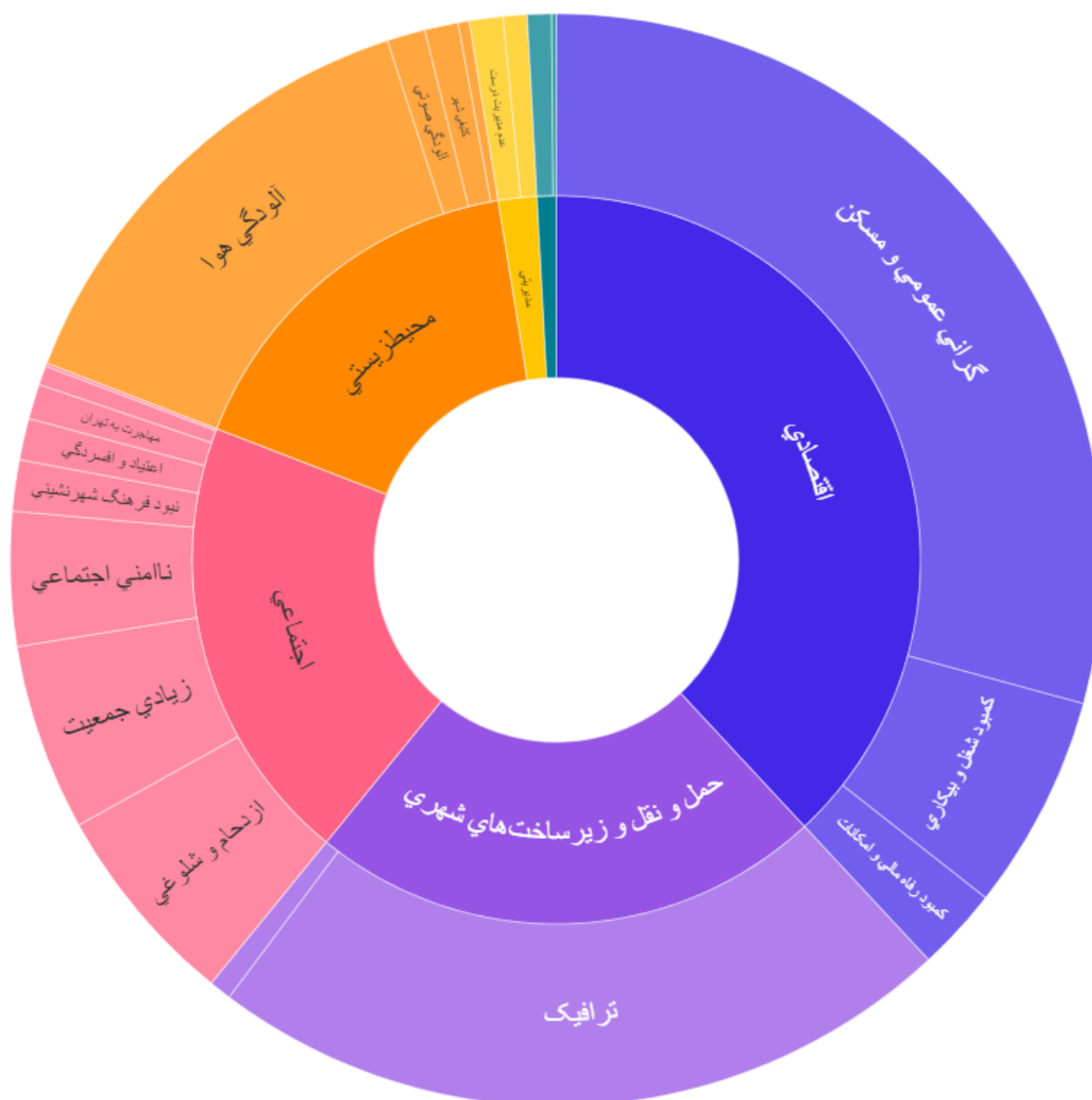
۲. احصاء و بررسی مسائل و چالش‌های مطرح شده در طرح جامع مصوب شهر تهران

طرح جامع شهر تهران، با اسناد مکملی پشتیبانی می‌شود که در آن‌ها مسائل و مشکلات ملاک عمل در زمان تهیه طرح را می‌توان ردیابی کرد. یکی از این اسناد و گزارشات به نام "چشم‌انداز تهران از نظر مردم، متخصصان و مسئولان" تهیه شده است که در آن با نظرسنجی از شهروندان (۶۷۰ خانوار یا ۲۲۰۰ نفر) در قالب روش خوشه‌ای و بلوک‌بندی، مطالعات منتشر شده توسط مرکز افکارسنجی دانشجویان ایران "ایسپا" و نیز مصاحبه با متخصصان به مجموعه‌ای از مسائل و مشکلات در سال ۱۳۸۳ الی ۱۳۸۴ دست یافته است. از نظر شهروندان مهم‌ترین مسائل تهران بدین شرح بوده است.

- گرانی عمومی مسکن و کمبود امکانات رفاهی (۳۸ درصد)
 - مشکلات حمل و نقل و زیرساخت‌های شهری مانند ترافیک (۲۳ درصد)
 - مشکلات جمعیتی از جمله زیادی جمعیت، ازدحام و شلوغی، ناامنی و عدم فرهنگ شهروندپسینی با ۲۰ درصد
 - مسائل محیطی مانند آلودگی هوا (۱۷ درصد)
- نکته جالب توجه اهمیت پایین مسائل کالبدی نظیر فرسودگی ساختمان‌ها و مسائل مدیریتی برای شهروندان بوده است. همچنین در پرسشی دیگر از شهروندان در خصوص موقعیت جهانی و آرمانی تهران سوال شده است. در این رابطه اظهار تمایل ایشان به برگزاری بازی‌های المپیک در تهران سنجش شد و در نهایت مشخص شد که ۴۰ درصد پاسخگویان مخالف و تنها ۳۱ درصد موافق بوده‌اند. بررسی ایده‌آل‌های مردم در خصوص آینده مطلوب شهر موارد زیر را نشان می‌دهد:

- امنیت و ارزانی (۲۶ درصد)
- ترافیک و هوای سالم (۲۳ درصد)
- زیبایی و تمیزی (۱۶ درصد)

درصد کمی (۹ درصد) نیز آرمان توسعه امکانات رفاهی را در سر داشته‌اند. در شکل زیر مسائل تهران از دیدگاه شهروندان در سال ۱۳۸۳-۸۴ منعکس شده است.

شکل ۵. نمودار اشعه خورشیدی مسائل شهر تهران در سال ۱۳۸۳ الی ۱۳۸۴ از دیدگاه شهروندان

یکی از محورهای این پژوهش مطالعه مهمترین مشکلات تهران از نظر متخصصان و مسئولان شهر تهران بوده است. در این مطالعه مشکلات تهران در پنج موضوع (مدیریتی، فضایی کالبدی، اقتصادی، اجتماعی، محیط‌زیستی، حمل و نقل و زیرساخت‌های شهری) گروه‌بندی شده و مورد بررسی قرار گرفته است. لازم به توضیح است که هدف از:

- موضوعات مدیریتی مواردی مانند عدم هماهنگی و فقدان مدیریت واحد و مغشوش بودن آن، فقدان برنامه‌های ساختاری و راهبردی و مدیریتی و یا عدم توانایی در اجرای آن‌ها، کاهش تمرکز در سیستم مدیریت و تقویت مشارکت مردم و انجمن‌های محلی و صنفی شناخته شده است.
- مقوله فضایی _ کالبدی شامل موضوعاتی از جمله فرسودگی ساختمان، شهرک‌سازی، نوسازی و بازسازی بافت‌های قدیمی، عدم انسجام و نابسامانی کالبدی، توسعه بی‌رویه و نسنجیده شهر بوده است.
- موضوعات اقتصادی و اجتماعی به مواردی مانند آماده‌سازی زیرساخت‌های لازم برای گسترش موسسات اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی، مشکلاتی مانند تبدیل شدن تهران به نقطه کانونی فعالیت و جابه‌جایی سرمایه و کاهش تعادل منطقه‌ای در توزیع امکانات، تاثیرپذیری از اقتصاد نفت ... اشاره داشته است.
- مهمترین مسایل محیط‌زیستی مواردی از جمله جلوگیری از گسستگی فضاهای باز و سبز شهری و توسعه آن، کاهش آلودگی‌های آب‌ها، هوا و صوتی به ویژه در مناطق پرتراکم شهری بوده است.
- موضوع حمل و نقل و زیرساخت‌های شهری به مواردی از جمله تقویت شبکه حمل و نقل درون منطقه‌ای و گسترش ناوگان عمومی در سطح مجموعه شهری برای بهبود دسترسی به مراکز کار پیرامون تهران و رعایت حق دسترسی ساکنان شهرها و روستاهای پیرامون به تهران اشاره داشته است.
- در قیاس با مردم، متخصصان بیشتر موضوعات فضایی-کالبدی و سپس اقتصادی و اجتماعی را از جمله مسائل مهم تهران می‌دانستند. از جمله مسائل تفصیلی مطرح شده توسط مسئولان عبارت بوده است از:
- نبود استراتژی یا راهبرد سنجیده، برای توسعه اقتصادی - اجتماعی و کاهش تعادل منطقه‌ای در توزیع امکانات و سرریز مسائل ملی در تهران
- تمرکز فعالیت‌های اقتصادی و سرمایه در تهران، تاثیرپذیری از اقتصاد متکی بر نفت، تمرکز عملکرد اداری و نظام متمرکز حکومتی در تهران
- عدم اتفاق نظر در خصوص چشم‌انداز دوره‌ای مشخصی از آینده تهران و تعقیب این چشم‌انداز از سوی مسئولین حکومتی، مدیران ارشد و دست‌اندرکاران اداره شهر تهران
- عدم تناسب فعالیت‌های مستقر در تهران با ظرفیت مقیاس و اکولوژی آن،
- هجوم به منابع محیط‌زیست و عناصر طبیعی به علت توسعه بی‌رویه و نسنجیده و اشغال دره‌ها و زمین‌های کشاورزی و باغات،
- کمبود و گسستگی فضاهای باز و سبز محله‌ای، شهری و منطقه‌ای در تضاد با توسعه پایدار، عدم سکونت‌پذیری و قابلیت زندگی؛
- عدم هماهنگی و فقدان مدیریت واحد شهری، عدم وجود ارتباط تعریف شده بین شهر و مجموعه شهری، تعدد دستگاه‌های مسئول برنامه‌ریزی در مجموعه شهری، عدم اتکاء به نقش و توان مردم در اداره شهر؛

- فقدان اسناد جامع توسعه شهری از قبیل طرح جامع، تفصیلی و سایر طرح‌های شهرسازی
 - عدم وجود برنامه جدی و راهبردی، ساختاری و مدیریتی با محمل قانونی و توانایی اجرا،
 - عدم پایبندی به طرح‌های توسعه شهری،
 - عدم رعایت و اجرای ضوابط و مقررات شهری،
 - فقدان سنت برنامه‌ریزی مشارکتی با دخالت مردم؛
 - نداشتن برنامه زمانی و اجرایی برای اجرای طرح‌های تهران، عدم امکان تغییر برنامه جامع در طول زمان؛
 - عدم انسجام و نابسامانی کالبدی و از هم گسیختگی و دوگانگی تهران،
 - عدم برخورداری از شرایط زیستی مناسب از لحاظ کمیت و کیفیت خدمات به صورت سلسله‌مراتب از لحاظ الگوی زیست،
 - تردد، خدمات،
 - کمبود و گسستگی فضاهای باز و سبز محله‌ای، شهری و منطقه‌ای در تضاد با توسعه پایدار،
 - عدم سکونت‌پذیری و قابلیت زندگی
 - کمبود ناوگان عمومی در سطح مجموعه شهری و عدم رعایت حق دسترسی ساکنان پیرامون به شهر تهران؛
 - نظام درآمدی - هزینه ای نامتناسب در مدیریت شهری و عدم مشارکت مردم در هزینه‌های شهرنشینی
 - سردرگمی در فضای ملی، نامشخص بودن نقش و وظایف استان تهران در سطح کشور،
 - تعدد دستگاه‌های مسئول برنامه‌ریزی برای استان تهران
 - تمرکز عملکردهای نیروبر، سرمایه‌بر و خارج از ظرفیت تحمل فضایی و اکولوژیکی در تهران
 - تمرکز عملکرد اداری دولت بدون ضرورت حضور آن‌ها در تهران، تبدیل تهران به میدان اصلی فعالیت و جابجایی سرمایه؛
 - عدم انسجام و یکپارچگی در برنامه‌ریزی
 - از دست رفتن فرصت‌های مختلف در تهران به عنوان یک شهر بالقوه جهانی
 - تنگ‌تر شدن فضاهای کالبدی و فعالیت؛
- در مطالعات طرح جامع تهران، به تفکیک پهنه‌های پنج‌گانه نیز مسائلی مطرح شده است که در قالب توضیحات ادامه و نیز شکل‌های زیر به روش درخت تحلیل مشکلات (PAT) بدان‌ها در سه سطح ریشه‌ها، مسئله و پیامدها پرداخته شده است.

❖ شرح مسائل راهبردی، ریشه‌ها و پیامدهای حوزه شمالی کلانشهر تهران

حوزه شمالی کلانشهر تهران شامل مناطق یک، دو، سه، شش و هفت می‌باشد. به صورت کلی، مسائل راهبردی این حوزه به اختصار عبارتند از: ((عدم تعادل و کارایی خدمات و زیرساخت‌ها، آلودگی محیط‌زیستی، تاب‌آوری پایین در برابر سوانح طبیعی (آسیب‌پذیری بالا)، تغییر کاربری اراضی در جهت منفی، مکان‌یابی نامناسب واحدهای مسکونی، ضعف در ساختار مدیریتی نهادی و ناکارآمدی اقتصادی (پایین بودن نرخ اشتغال))). در ادامه بعد از شناسایی مسائل راهبردی، به تحلیل و بررسی ریشه‌ها و پیامدها، بنابر مطالعات و اسناد پرداخته شده است.

ریشه‌ها و پیامدهای مسئله عدم تعادل و کارایی خدمات و زیرساخت‌ها

پس از بررسی‌های صورت گرفته، علل و ریشه‌ها عبارتند از: ((همجواری نامناسب و درهم‌آمیزی برخی کاربری‌های شهری با کاربری مسکونی و فشار ناشی از آن بر بافت‌های مسکونی از جمله ناسازگاری کاربری اراضی وسیع نظامی با سایر کاربری‌های شهری مجاور؛ وجود کاربری‌های کلان مقیاس فرامنطقه‌ای و توزیع نامناسب کاربری‌های جاذب سفر بدون توجه به زیرساخت‌های حمل و نقل و ایجاد تسهیلات مناسب؛ افزایش تدریجی نقش فعالیتی و عملکردی (بویژه، اداری و تجاری و گردشگری) منطقه و الگوی استقرار آن‌ها در سطح منطقه از نظر همجواری با سایر فعالیت‌ها و کاربری‌ها (بویژه مسکونی) و نیز ظرفیت پذیرش پایدار قسمت‌های مختلف منطقه؛ توزیع نامتناسب اراضی اختصاص داده شده به کاربری‌های خدمات شهری در سطح منطقه؛ عدم تطابق سرانه‌ها و تراکم‌های پیشنهادی طرح‌های فرادست با مقادیر متناظرشان در وضع موجود و پتانسیل ناشی از این عدم تطابق در جهت افزایش بازهم بیشتر جمعیت منطقه؛ نشت کاربری‌های غیرمسکونی به سمت فضاها و بافت‌های مسکونی (نشت تدریجی کانون‌های فعالیت به درون کانون‌های سکونت)) (از جمله در عباس آباد، یوسف آباد و امیرآباد)؛ فرسودگی کالبدی ناشی از فشار روزافزون جمعیت شناور؛ کمبود خدمات شهری - محله‌ای و همه شمول نبودن؛ کمبود فرصت‌های شغلی؛ مسأله تراکم فعالیت، آمد و رفت، وجود ترمینال و کمبود پارکینگ (از جمله در میدان تجریش، قدس و بازار تجریش به عنوان مرکز CBD منطقه)؛ کم بودن ظرفیت شبکه راه‌های منطقه نسبت به ترافیک موجود و ضریب بالای مالکیت اتومبیل؛ ضعف سیستم‌های حمل و نقل عمومی و فقدان کارایی شبکه علیرغم وسعت زیاد آن؛ عدم تعادل و کفایت زیرساخت‌ها در بخش‌های مختلف منطقه؛ آشفته‌گی دفع فاضلاب در اکثر نقاط منطقه؛ عدم کفایت و کارایی شبکه دفع آب‌های سطحی؛ کامل نبودن شبکه‌های بزرگراهی پیش‌بینی شده و عدم احداث تقاطع‌های غیرهمسطح مصوب همچون ادامه بزرگراه کردستان؛ آسیب‌پذیر بودن شبکه آبرسانی؛ اختلاط شبکه ترافیک محلی و ترافیک عبوری (به خصوص در منطقه ۶)؛ فقدان تاسیسات مناسب عابرپیاده بخصوص در میدان؛ عدم تفکر منسجم در مورد طراحی برای رفع نیازهای معلولین در فضاهای معماری و شهری؛ نادیده گرفتن ضوابط و طرح‌های فرادست و عدم امکان اجرای عملی طرح)).

پس از بررسی‌های صورت گرفته، پیامدها عبارتند از: ((کاهش کیفیت زندگی؛ کاهش تاب‌آوری محیط در برابر سوانح طبیعی و حوادث (افزایش آسیب‌پذیری)؛ کاهش کیفیت محیط و زیست‌پذیری)).

ریشه‌ها و پیامدهای مسئله آلودگی محیط‌زیستی

پس از بررسی‌های صورت گرفته، علل و ریشه‌ها عبارتند از: ((ساخت و ساز در اراضی دامنه ارتفاعات البرز (در حریم شمالی شهر)؛ تجاوز ساخت و سازها به حریم رود - دره‌ها و تبدیل آن‌ها به کانال‌های فاضلاب شهری؛ آلودگی‌های آب و خاک ناشی از انباشت زباله؛ کانون‌های سروصدا و آلودگی‌های صوتی (از جمله آلودگی صوتی حاصله از وجود بزرگراه‌ها)؛ توسعه مخاطرات و کاهش ظرفیت‌های محیط‌زیستی؛

آشفته‌گی دفع فاضلاب در اکثر نقاط منطقه؛ عدم کفایت و کارایی شبکه دفع آب‌های سطحی؛ وجود منابع آلاینده صنعتی و کارگاهی؛ آلودگی مسیل‌ها؛ وجود کانون‌های جذب سفر در حاشیه و در داخل منطقه به میزان زیاد و واقع شدن در مسیر ترافیک عبوری؛ اختلاط شبکه ترافیک محلی و ترافیک عبوری؛ کهنسال بودن و از بین رفتن برخی از درختان خیابان‌های منطقه)).

پس از بررسی‌های صورت گرفته، پیامدها عبارتند از: ((کاهش کیفیت زندگی؛ ناپایداری اکولوژیکی؛ کاهش تاب‌آوری محیط در برابر سوانح طبیعی و حوادث (افزایش آسیب‌پذیری)؛ کاهش کیفیت محیط و زیست‌پذیری)).

ریشه‌ها و پیامدهای مسئله تاب‌آوری پایین در برابر سوانح طبیعی (آسیب‌پذیری بالا)

پس از بررسی‌های صورت گرفته، علل و ریشه‌ها عبارتند از: ((احداث ساختمان‌های بلندمرتبه (برج‌ها) به صورت متراکم (از جمله در نواحی الهیه، محمودیه، زعفرانیه و فرمانیه)؛ ساخت و ساز در اراضی دامنه ارتفاعات البرز (در حریم شمالی شهر)؛ تجاوز ساخت و سازها به حریم رود - دره‌ها؛ احداث واحدهای مسکونی در حریم‌های گسل‌های زلزله، مسیل‌ها، خطوط انتقال برق فشار قوی؛ نابودی باغات و پوشش گیاهی غنی منطقه به دلیل گسترش ساخت و سازهای متراکم؛ عدم تناسب بسیاری از سازه‌های منطقه با پتانسیل بالای لرزه‌خیزی شهر تهران (به ویژه منطقه شمال)؛ ایمنی پایین راه‌ها و عدم تناسب آنها با محیط‌زیست؛ ایمنی پایین اکثر ابنیه در مقابل سوانح و عدم آمادگی جهت کمک رسانی و کاهش تلفات پس از سوانح؛ تهدید به تخریب بیش از نیمی از بناهای منطقه در صورت بروز زلزله شدید؛ آسیب پذیر بودن شبکه آبرسانی؛ مقاوم نبودن درصد زیادی از پل‌ها، بیمارستان‌ها و مراکز آتش‌نشانی در برابر زلزله؛ فرسودگی کالبدی ناشی از فشار روزافزون جمعیت شناور؛ فرسودگی چشم‌گیر بافت‌ها و بناهای مسکونی در برخی محدوده‌ها؛ کمبود خدمات و عدم تعادل کارایی خدمات و زیرساخت‌ها (کمبود فرصت‌های شغلی)؛ نادیده گرفتن ضوابط و طرح‌های فرادست و عدم امکان اجرای عملی طرح؛ نابودی باغات و پوشش گیاهی غنی منطقه به دلیل گسترش ساخت و سازهای متراکم)).

پس از بررسی‌های صورت گرفته، پیامدها عبارتند از: ((کاهش کیفیت زندگی؛ ناپایداری اکولوژیکی؛ کاهش تاب‌آوری محیط در برابر سوانح طبیعی و حوادث (افزایش آسیب‌پذیری)؛ افزایش خسارات جانی و مالی؛ کاهش کیفیت محیط و زیست‌پذیری)).

ریشه‌ها و پیامدهای مسئله تغییر کاربری اراضی در جهت منفی

پس از بررسی‌های صورت گرفته، علل و ریشه‌ها عبارتند از: ((نابودی باغات و پوشش گیاهی غنی منطقه به دلیل گسترش ساخت و سازهای متراکم؛ نادیده گرفتن ضوابط و طرح‌های فرادست و عدم امکان اجرای عملی طرح)).

پس از بررسی‌های صورت گرفته، پیامدها عبارتند از: ((کاهش کیفیت زندگی؛ ناپایداری اکولوژیکی؛ کاهش تاب‌آوری محیط در برابر سوانح طبیعی و حوادث (افزایش آسیب‌پذیری)؛ افزایش خسارات جانی و مالی؛ گسترش غیرمجاز ساخت و سازها؛ کاهش کیفیت محیط و زیست‌پذیری)).

ریشه‌ها و پیامدهای مسئله مکان‌یابی نامناسب واحدهای مسکونی

پس از بررسی‌های صورت گرفته، علل و ریشه‌ها عبارتند از: ((ساخت و ساز در اراضی دامنه ارتفاعات البرز (در حریم شمالی شهر)؛ تجاوز ساخت و سازها به حریم رود - دره‌ها؛ احداث واحدهای مسکونی در حریم‌های گسل‌های زلزله، مسیل‌ها، خطوط انتقال برق فشار قوی؛ نابودی باغات و پوشش گیاهی غنی منطقه به دلیل گسترش ساخت و سازهای متراکم؛ نادیده گرفتن ضوابط و طرح‌های فرادست و عدم امکان اجرای عملی طرح؛ فرسودگی کالبدی، ایمنی پایین زیرساخت‌ها و مقاوم نبودن سازه‌ها؛ کمبود فرصت‌های شغلی و نبود درآمد کافی)).

پس از بررسی‌های صورت گرفته، پیامدها عبارتند از: ((کاهش کیفیت زندگی؛ ناپایداری اکولوژیکی؛ کاهش تاب‌آوری محیط در برابر سوانح طبیعی و حوادث (افزایش آسیب‌پذیری)؛ افزایش خسارات جانی و مالی؛ گسترش غیرمجاز ساخت و سازها؛ کاهش کیفیت محیط و زیست‌پذیری)).

ریشه‌ها و پیامدهای مسئله ضعف در ساختار مدیریتی نهادی

پس از بررسی‌های صورت گرفته، علل و ریشه‌ها عبارتند از: ((نابسامانی کالبدی (راه و ساختمان) در بافت‌های با ارزش و سکونتگاه‌های بومی و قدیمی شمیران؛ نابسامانی در میدان‌های درون محلات مسکونی منطقه به عنوان فضاهای عمومی شهری؛ ضعف حضور مردم در تصمیمات توسعه شهری؛ عدم سازمان‌یابی و تشکل مدیریت شهری؛ وجود مسکن و بافت‌های مسکونی نامناسب و مسأله‌دار در برخی قسمت‌های منطقه (مانند ده ونک، زرگنده، درب دوم)؛ عدم تحقق الگوی کاربری اراضی و ضوابط و مقررات پیشنهادی طرح‌های فرادست؛ قربانی شدن جاذبه‌های محیط‌زیستی در اثر توسعه؛ توزیع نامتناسب اراضی اختصاص داده شده به کاربری‌های خدمات شهری در سطح منطقه؛ روزمرگی فعالیت‌های مدیریت شهری منطقه و فقدان سازوکارهای میان‌مدت و بلندمدت برای منسجم کردن و هدفمند کردن فعالیت‌ها؛ عدم تشکیل شوراهای محلات در منطقه و ارتباط بسیار اندک مدیریت شهری منطقه با معتمدین محلی و سازمان‌ها و نهادهای مردمی؛ عدم کفایت ساختار تشکیلاتی مصوب شهرداری منطقه در مواجهه با وظایف و مسئولیت‌های محوله و مقتضیات متحول منطقه؛ ناکافی بودن نقش شهرداری منطقه در کسب درآمد و صرف هزینه در این ضوابط و مقررات، عدم انطباق و نیز غیرانعطاف پذیر بودن این ضوابط و مقررات با واقعیات متحول جامعه؛ عدم تطابق سرانه‌ها و تراکم‌های پیشنهادی طرح‌های فرادست با مقادیر متناظرشان در وضع موجود و پتانسیل ناشی از این عدم تطابق در جهت افزایش بازهم بیشتر جمعیت منطقه؛ اعمال نفوذ مراکز دولتی و ادارات مستقر در منطقه در پروژه‌ها؛ نادیده گرفتن ضوابط و طرح‌های فرادست و عدم امکان اجرای عملی طرح؛ کمبود خدمات و عدم تعادل کارایی خدمات و زیرساخت‌ها (کمبود فرصت‌های شغلی)؛ ساخت و ساز در اراضی دامن‌ه ارتفاعات البرز (در حریم شمالی شهر)؛ تجاوز ساخت و سازها به حریم رود - دره‌ها؛ احداث واحدهای مسکونی در حریم‌های گسل‌های زلزله، سیل‌ها، خطوط انتقال برق فشار قوی؛ نابودی باغات و پوشش گیاهی غنی منطقه به دلیل گسترش ساخت و سازهای متراکم؛ فرسودگی کالبدی، ایمنی پایین زیرساخت‌ها و مقاوم نبودن سازه‌ها؛ کمبود فرصت‌های شغلی و نبود درآمد کافی؛ مدیریت ضعیف پسماند)).

پس از بررسی‌های صورت گرفته، پیامدها عبارتند از: ((کاهش کیفیت زندگی؛ ناپایداری اکولوژیکی؛ کاهش تاب‌آوری محیط در برابر سوانح طبیعی و حوادث (افزایش آسیب‌پذیری)؛ افزایش خسارات جانی و مالی؛ گسترش غیرمجاز ساخت و سازها؛ کاهش کیفیت محیط و زیست‌پذیری؛ عدم شکل‌گیری حکمروایی خوب شهری؛ افزایش بیکاری و نبود عدالت در دسترسی به شغل)).

ریشه‌ها و پیامدهای مسئله ناکارآمدی اقتصادی (پایین بودن نرخ اشتغال)

پس از بررسی‌های صورت گرفته، علل و ریشه‌ها عبارتند از: ((عدم تعادل معیارهای اجتماعی و اقتصادی؛ نابرابری‌های ارزش‌های سکونتی و حل معضل مسکن؛ بالا بودن درصد بیکاران دارای تحصیلات متوسطه و عالی در سطح منطقه؛ پایین بودن نرخ اشتغال در مقایسه با نرخ اشتغال شهر تهران و کسب رتبه چهاردهم از نظر نرخ اشتغال در بین مناطق ۲۲ گانه؛ کمبود خدمات)).

پس از بررسی‌های صورت گرفته، پیامدها عبارتند از: ((کاهش کیفیت زندگی؛ کاهش تاب‌آوری محیط در برابر سوانح طبیعی و حوادث (افزایش آسیب‌پذیری)؛ افزایش خسارات جانی و مالی؛ گسترش غیرمجاز ساخت و سازها؛ کاهش کیفیت محیط و زیست‌پذیری؛ بیکاری و نبود عدالت در دسترسی به شغل)).

در ادامه درخت تحلیل مسائل به همراه روابط شبکه‌ای میان مسائل راهبردی، ریشه‌ها و پیامدها ترسیم شده است. به منظور خوانایی و پرهیز از آشفتگی بصری، از تکنیک رنگ به منظور اتصال و شبکه‌ای کردن مسائل، ریشه‌ها و پیامدها استفاده شده است.

❖ شرح مسائل راهبردی، ریشه‌ها و پیامدهای حوزه مرکزی کلانشهر تهران

حوزه مرکزی کلانشهر تهران شامل مناطق ده، یازده و دوازده می‌باشد. به صورت کلی، مسائل راهبردی این حوزه به اختصار عبارتند از: ((فقدان فضاهای جمعی در عرصه تعاملات اجتماعی، تاب‌آوری پایین در برابر سوانح طبیعی (آسیب‌پذیری بالا)، آلودگی محیط‌زیستی، نارسایی در خدمات و زیرساخت‌ها، ضعف در حفظ و نگهداری آثار تاریخی، ناهنجاری‌های اجتماعی و مشارکت غیرفعال مردم در مدیریت شهری)). در ادامه بعد از شناسایی مسائل راهبردی، به تحلیل و بررسی ریشه‌ها و پیامدها، بنابر مطالعات و اسناد پرداخته شده است.

ریشه‌ها و پیامدهای مسئله فقدان فضاهای جمعی در عرصه تعاملات اجتماعی

پس از بررسی‌های صورت گرفته، علل و ریشه‌ها عبارتند از: ((کمبود شدید خدمات ورزشی، فرهنگی، فضای سبز، درمانی و آموزشی بخصوص در نواحی مرکزی منطقه؛ تراکم زیاد جمعیت (در منطقه ۱۱)؛ فشردگی و تراکم شدید بافت‌های مسکونی و نحوه توسعه آن؛ مشکلات تردد و ترافیک ناشی از تبدیل کلیه خیابان‌های منطقه به فضای پارکینگ وسایل نقلیه؛ فقدان کاربری و عملکرد فرامنطقه‌ای و جاذب شهری؛ آلودگی محیط بر اثر جاری شدن فاضلاب خانگی در معابر بافت‌های مسکونی؛ آلودگی صوتی بر اثر قرارگیری در مسیر فرود هواپیماهای فرودگاه مهرآباد؛ آلودگی هوا بر اثر وجود بزرگراه نواب و محور آزادی و قزوین در طرفین؛ فقدان شدید فضاهای باز و سبز؛ عدم تحقق پیشنهادات طرح جامع و تفصیلی؛ بافت‌های ناکارآمد، فرسوده، مسالهدار و آسیب‌پذیر؛ عدم تخصیص زمین به کاربری‌های خدماتی در تناسب با حجم جمعیت ساکن در محله‌های منطقه؛ عدم نگهداری و تخریب فضاهای و بناهای دارای ارزش تاریخی؛ عدم تجانس اجتماعی جمعیت ساکن در نواحی؛ عدم تناسب کالبد با فعالیت و جمعیت موجود در منطقه؛ تضعیف نقش ماندگار و معتبر مرکز شهری؛ عدم نوسازی و بهسازی بافت‌های فرسوده؛ فقدان برنامه‌های عمرانی برای استفاده بهینه از گستره‌های بزرگ که پس از انتقال فعالیت‌های ناسازگار یا تخریب بافت نابهنجار صرفاً به پارک‌های بزرگ شهری تبدیل شده‌اند، مانند اراضی حاصل از تخریب گودهای دروازه غار یا انتقال بازار میوه و سبزی اطراف انبار گندم؛ حادثه خیزی و نامقاوم بودن بناها و بافت محله‌ها در برابر آتش‌سوزی، زمین‌لرزه و سیل خیزی؛ نابسامانی محیطی و گریز ساکنان اصیل و جایگزین شدن جمعیت مهاجر و خانواده‌های مجرد؛ عدم تعادل میان جمعیت روز و شب (فضای منطقه در روز پرازدحام و شب‌ها ناکارآمد و غیر فعال)؛ نامناسب بودن پیاده‌راه‌ها برای حرکت پیاده و خیابان‌ها برای حرکت دوچرخه؛ نامتوازن بودن توزیع خدمات در ناحیه‌ها و محله‌های مسکونی منطقه؛ فراهم نبودن زیرساخت‌های مناسب؛ کمبود پارک‌های کوچک مقیاس محله‌ای و ناامن بودن پارک‌های بزرگ شهری در منطقه؛ جدانشینی اقشار مختلف اجتماعی در محله‌های مسکونی و کم اعتبار یا بی اعتبار شدن برخی محله‌ها؛ شکل نگرفتن نهادهای مدنی)).

پس از بررسی‌های صورت گرفته، پیامدها عبارتند از: ((کاهش تعاملات اجتماعی، حضورپذیری و سرمایه اجتماعی؛ کاهش کیفیت زندگی و نبود آسایش فیزیکی؛ از بین رفتن هویت‌مندی بافت و عناصر شاخص و ارزشمند؛ کاهش امنیت اجتماعی و سرزندگی؛ شکل‌گیری حکمروایی ناکارآمد شهری)).

ریشه‌ها و پیامدهای مسئله تاب‌آوری پایین در برابر سوانح طبیعی (آسیب‌پذیری بالا)

پس از بررسی‌های صورت گرفته، علل و ریشه‌ها عبارتند از: ((کیفیت نازل بافت مسکونی؛ تراکم زیاد جمعیت و فشردگی و تراکم شدید بافت‌های مسکونی و نحوه توسعه آن (از جمله در منطقه ۱۰)؛ کمبود شدید خدمات ورزشی، فرهنگی، فضای سبز، درمانی و آموزشی بخصوص در نواحی مرکزی منطقه (فضاهای چندمنظوره حین بحران)؛ مشکلات تردد و ترافیک ناشی از تبدیل کلیه خیابان‌های منطقه به فضای پارکینگ وسایل نقلیه؛ غیر ممکن بودن دسترسی‌های اولیه (رساندن ماشین آتش نشانی، آمبولانس و غیره) معابر فاقد کارایی

لازم در بخش جنوب شرقی منطقه ۱۰؛ بافت‌های فرسوده (دو ناحیه بریانک و فیروزآباد)؛ آسیب‌پذیری شدید در مقابل زلزله؛ فقدان شدید فضاهای باز و سبز (فضاهای چندمنظوره حین بحران)؛ ناسازگاری و همجواری نامناسب در ترکیب کاربری‌ها و نحوه استفاده از زمین؛ عدم برخوردی‌های واحدهای مسکونی از کیفیت واحد مسکونی حداقل؛ نبود انتظام در سلسله مراتب دسترسی؛ عدم نگهداری و تخریب فضاها و بناهای دارای ارزش تاریخی؛ عدم انتقال کاربری‌ها و مشاغل مزاحم به بیرون از منطقه طبق مصوبات؛ توزیع نامناسب ایستگاه‌های آتش‌نشانی در سطح منطقه؛ فرسودگی شبکه‌های تاسیسات زیربنایی؛ حادثه خیزی و نامقاوم بودن بناها و بافت محله‌ها در برابر آتش‌سوزی، زمین‌لرزه و سیل‌گیری؛ نبود امکانات لازم جهت دسترسی آسان و همچنین نبود پیاده‌راه‌های مطلوب و ایمن؛ نامتوازن بودن توزیع خدمات در ناحیه‌ها و محله‌های مسکونی منطقه؛ کمبود پارک‌های کوچک مقیاس محله‌ای و ناامن بودن پارک‌های بزرگ شهری در منطقه)).

پس از بررسی‌های صورت گرفته، پیامدها عبارتند از: ((کاهش تعاملات اجتماعی، حضورپذیری و سرمایه اجتماعی؛ افزایش ریسک مخاطرات و خسارات جانی و مالی، ناپایداری اکولوژیکی، کاهش کیفیت زندگی و نبود آسایش فیزیکی؛ کاهش امنیت اجتماعی و سرزندگی؛ شکل‌گیری حکمروایی ناکارآمد شهری)).

ریشه‌ها و پیامدهای مسئله آلودگی محیط‌زیستی

پس از بررسی‌های صورت گرفته، علل و ریشه‌ها عبارتند از: ((مشکلات تردد و ترافیک ناشی از تبدیل کلیه خیابان‌های منطقه به فضای پارکینگ وسایل نقلیه؛ رها شدن اراضی بایر و متروکه متعددی در کنار بزرگراه نواب؛ آلودگی محیط بر اثر جاری شدن فاضلاب خانگی در معابر بافت‌های مسکونی، آلودگی صوتی بر اثر قرارگیری در مسیر فرود هواپیماهای فرودگاه مهرآباد، آلودگی هوا بر اثر وجود بزرگراه نواب و محور آزادی و قزوین در طرفین؛ فقدان شدید فضاهای باز و سبز؛ فقدان شبکه فاضلاب مناسب؛ تداخل بافت‌های مسکونی با مراکز کارگاهی؛ وجود کانون‌های آلاینده محیط در ارتباط با مشاغل و کارگاه‌های آلوده کننده؛ عدم انتقال کاربری‌ها و مشاغل مزاحم به بیرون از منطقه طبق مصوبات؛ فرسودگی شبکه‌های تاسیسات زیربنایی (دفع زباله‌های شهری (اعم از خانگی، ضایعات بیمارستانی و صنایع و مشاغل مزاحم)، عدم جمع‌آوری زباله‌های شهری/فاضلاب شهری (خانگی و شهری) و آب‌های سطحی)).

پس از بررسی‌های صورت گرفته، پیامدها عبارتند از: ((کاهش تعاملات اجتماعی، حضورپذیری و سرمایه اجتماعی، ناپایداری اکولوژیکی، کاهش کیفیت زندگی و نبود آسایش فیزیکی؛ کاهش سرزندگی؛ شکل‌گیری حکمروایی ناکارآمد شهری)).

ریشه‌ها و پیامدهای مسئله نارسایی در خدمات و زیرساخت‌ها

پس از بررسی‌های صورت گرفته، علل و ریشه‌ها عبارتند از: ((کمبود شدید خدمات ورزشی، فرهنگی، فضای سبز، درمانی و آموزشی بخصوص در نواحی مرکزی منطقه؛ تراکم زیاد جمعیت و فشردگی و تراکم شدید بافت‌های مسکونی و نحوه توسعه آن (منطقه ۱۰)؛ نبود پارکینگ‌های مناسب؛ فقدان کاربری و عملکرد فرامنطقه‌ای و جاذب شهری؛ ضعف درآمد خانوارهای منطقه در نتیجه محدود ساختن تأمین درآمد ضروری برای فعالیت‌های عمرانی شهری؛ معابر فاقد کارایی لازم در بخش جنوب شرقی منطقه (غیر ممکن بودن دسترسی‌های اولیه (رساندن ماشین آتش‌نشانی، آمبولانس و غیره))؛ فقدان شدید فضاهای باز و سبز؛ عدم تحقق پیشنهادات طرح جامع و تفصیلی (تبدیل کاربری‌های خدماتی به مسکونی) (منطقه ۱۰)؛ عدم رسیدگی به بافت‌های فرسوده، مساله‌دار و آسیب‌پذیر؛ ناسازگاری و همجواری نامناسب در ترکیب کاربری‌ها و نحوه استفاده از زمین؛ افزایش بار تردد، نبود انتظام در سلسله مراتب دسترسی، کاهش ظرفیت تخلیه تقاطع‌ها و سطح ایمنی آن‌ها؛ عدم تخصیص زمین به کاربری‌های خدماتی در تناسب با حجم جمعیت ساکن در محله‌های

منطقه؛ عدم نگهداری و تخریب فضاها و بناهای دارای ارزش تاریخی؛ ناکارآمدی سیستم حمل و نقل عمومی، افزایش تردد وسایل نقلیه شخصی، عدم تناسب ظرفیت شبکه با حجم تردد؛ فقدان فضاهای جمعی در عرصه تعاملات اجتماعی؛ عدم انتقال کاربری‌ها و مشاغل مزاحم به بیرون از منطقه طبق مصوبات؛ فرسودگی شبکه‌های تاسیسات زیربنایی؛ کاهش اختلاط کاربری؛ نبود امکانات لازم جهت دسترسی آسان و همچنین نبود پیاده‌راه‌های مطلوب و ایمن؛ نامتوازن بودن توزیع خدمات در ناحیه‌ها و محله‌های مسکونی منطقه و فراهم نبودن زیرساخت‌های مناسب؛ کمبود پارک‌های کوچک مقیاس محله‌ای و ناامن بودن پارک‌های بزرگ شهری در منطقه)).

پس از بررسی‌های صورت گرفته، پیامدها عبارتند از: ((افزایش ریسک مخاطرات و خسارات جانی و مالی، کاهش کیفیت زندگی و نبود آسایش فیزیکی؛ کاهش سرزندگی؛ شکل‌گیری حکمروایی ناکارآمد شهری)).

ریشه‌ها و پیامدهای مسئله ضعف در حفظ و نگهداری از آثار تاریخی

پس از بررسی‌های صورت گرفته، علل و ریشه‌ها عبارتند از: ((عدم نگهداری و تخریب فضاها و بناهای دارای ارزش تاریخی به دلیل فرهنگ سازی نکردن به منظور استفاده بهینه از ارزش‌های فضایی؛ عدم بهره‌گیری از توان‌های بافت تاریخی برای استقرار فعالیت‌های فرهنگی و گردشگری؛ کم توجهی به حفظ و احیای بناها، محوطه‌ها و فضای تاریخی به یادگار مانده از تهران قدیم)).

پس از بررسی‌های صورت گرفته، پیامدها عبارتند از: ((کاهش تعاملات اجتماعی، حضورپذیری و سرمایه اجتماعی، ناپایداری اکولوژیکی، کاهش کیفیت زندگی و نبود آسایش فیزیکی؛ از بین رفتن هویت‌مندی بافت و عناصر شاخص، کاهش امنیت اجتماعی و سرزندگی؛ شکل‌گیری حکمروایی ناکارآمد شهری)).

ریشه‌ها و پیامدهای مسئله ناهنجاری‌های اجتماعی

پس از بررسی‌های صورت گرفته، علل و ریشه‌ها عبارتند از: ((تبدیل منطقه به یک مرکز سکونتی با کیفیت نسبتاً نازل از لحاظ وضعیت درآمدی ساکنین منطقه؛ ضعف درآمد خانوارهای منطقه در نتیجه محدود ساختن تأمین درآمد ضروری برای فعالیت‌های عمرانی شهری؛ رها شدن اراضی بایر و متروکه متعددی در کنار بزرگراه نواب (ایجاد فضاهای بی‌دفاع، گم‌شده و رها شده)؛ عدم رسیدگی به بافت‌های فرسوده، مساله‌دار و آسیب‌پذیر؛ عدم تجانس اجتماعی جمعیت ساکن در نواحی؛ نابسامانی محیطی و گریز ساکنان اصیل و جایگزین شدن جمعیت مهاجر و خانواده‌های مجرد؛ جدانشینی اقشار مختلف اجتماعی در محله‌های مسکونی و کم اعتبار یا بی‌اعتبار شدن برخی محله‌ها)).

پس از بررسی‌های صورت گرفته، پیامدها عبارتند از: ((کاهش تعاملات اجتماعی، حضورپذیری و سرمایه اجتماعی، کاهش کیفیت زندگی و نبود آسایش فیزیکی، کاهش امنیت اجتماعی و سرزندگی؛ شکل‌گیری حکمروایی ناکارآمد شهری)).

ریشه‌ها و پیامدهای مسئله مشارکت غیرفعال مردم در مدیریت شهری

پس از بررسی‌های صورت گرفته، علل و ریشه‌ها عبارتند از: ((شکل نگرفتن نهادهای مدنی؛ عدم کارآیی ساختار فعلی و مصوب شهرداری و توسل به شیوه‌ها و روش‌های غیررسمی؛ نسبت نیروی متخصص شهرداری به جمعیت منطقه در حدود یک به ۳۰۰۰ و تقریباً به ازای هر ۸۳۰ خانوار یک متخصص در نتیجه مثبت نبودن دیدگاه مردم نسبت به شهرداری؛ نوع دیدگاه برنامه‌ریزی حاکم بر طرح‌های فرادست (برنامه‌ریزی مقتدر مرکزی از بالا به پایین)؛ محقق نشدن اهداف خصوصی‌سازی؛ فراهم نبودن زمینه مشارکت فعال مردم؛ نبود شفافیت؛ نبود سیستم نظارت، اداره و تحویل کار؛ عدم تحقق پیشنهادها و برنامه‌های طرح‌های فرادست)).

پس از بررسی‌های صورت گرفته، پیامدها عبارتند از: ((کاهش تعاملات اجتماعی، حضورپذیری و سرمایه اجتماعی، کاهش کیفیت زندگی و نبود آسایش فیزیکی، شکل‌گیری حکمروایی ناکارآمد شهری)).

در ادامه درخت تحلیل مسائل به همراه روابط شبکه‌ای میان مسائل راهبردی، ریشه‌ها و پیامدها ترسیم شده است. به منظور خوانایی و پرهیز از آشفتگی بصری، از تکنیک رنگ به منظور اتصال و شبکه‌ای کردن مسائل، ریشه‌ها و پیامدها استفاده شده است.

❖ شرح مسائل راهبردی، ریشه‌ها و پیامدهای حوزه شرقی کلانشهر تهران

حوزه شرقی کلانشهر تهران متشکل از مناطق چهار، هشت، سیزده، چهارده است. به صورت کلی، مسائل راهبردی این حوزه به اختصار عبارتند از: ((وجود کاربری‌های نامتجانس دارای عملکرد فرامنطقه‌ای، ضعف در زیرساخت‌های بهداشتی شهر، ریزدانی و فشرده‌گی بافت، وجود نارسایی در شریان‌های ارتباطی شهر و وجود ناهنجاری‌های اجتماعی)). در ادامه پس از معرفی مسائل راهبردی، به بررسی ریشه‌ها و پیامدها، بنابر مطالعه منابع اسنادی پرداخته شده است.

ریشه‌ها و پیامدهای مسئله وجود کاربری‌های نامتجانس دارای عملکرد فرامنطقه‌ای

وجود کاربری‌های نامتجانس با عملکرد فرامنطقه‌ای در سال‌های اخیر به یکی از چالش‌های اساسی در جوامع شهری تبدیل شده است. پس از بررسی‌های صورت گرفته، از ریشه‌های این مسئله می‌توان به مواردی نظیر ((عدم توجه به قوانین و مقررات مطرح‌شده در اسناد فرادست (طرح‌های جامع و تفصیلی و ...))، پراکنش نامناسب کاربری‌ها، توزیع نامتوازن خدمات)) اشاره نمود. علاوه بر این، نظارت نامناسب و عدم هماهنگی میان ارکان مختلف ارگان‌هایی از جمله شهرداری و دیگر سازمان‌های مرتبط با شهرسازی نیز می‌تواند عامل اصلی ایجاد کاربری‌های نامتجانس با عملکرد فرامنطقه‌ای در مناطق شهری باشد. به عنوان مثال، در بسیاری از شهرها، سازمان‌های مختلف مسئولیت‌های مشابهی را بر عهده دارند، اما به دلیل عدم هماهنگی و همکاری، این سازمان‌ها به صورت مجزا و بدون هماهنگی با یکدیگر فعالیت می‌کنند که همین امر می‌تواند به ایجاد کاربری‌های نامتجانس با عملکرد فرامنطقه‌ای و ایجاد اختلال در عملکرد منطقه‌ای منجر شود.

همچنین از پیامدهای این مسئله نیز می‌توان به مواردی چون کاهش کیفیت زندگی، ناپایداری توسعه منطقه شهری اشاره نمود. به بیان دیگر، وجود کاربری‌های نامتجانس با عملکرد فرامنطقه‌ای در جوامع شهری، پیامدهای مختلفی برای شهرها به همراه دارد. این کاربری‌ها معمولاً در مغایرت با قوانین و مقررات مطرح شده در اسناد فرادست در مناطق مختلف شهری ایجاد شده و می‌توانند باعث ایجاد مشکلاتی مانند ترافیک شدید، آلودگی هوا، ناامنی و افزایش جرائم و ناهنجاری‌های اجتماعی در مناطق محل زندگی شهروندان شوند. همچنین، این کاربری‌ها معمولاً به دلیل عدم رعایت استانداردهای لازم، مشکلاتی برای ساکنین مناطق اطراف خود ایجاد می‌کنند. برای مقابله با این مسئله، نیاز است که قوانین و مقررات مربوط به ساخت و ساز و کاربری‌های شهری به صورت دقیق و با رعایت نیازهای جامعه تدوین شود و اجرای صحیح آن‌ها توسط مسئولین شهری پیگیری شود. همچنین، ارائه راهکارهایی برای ایجاد کاربری‌های مجاز و با مجوز از سوی مراجع ذی‌ربط در مناطق مختلف شهری نیز می‌تواند به کاهش این مشکلات کمک کند.

ریشه‌ها و پیامدهای مسئله ضعف در زیرساخت‌های بهداشتی شهر

مسئله ضعف در زیرساخت‌های بهداشتی در شهرها دارای ریشه‌ها و علل متعددی است. یکی از اصلی‌ترین علل آن، رشد سریع شهرها و افزایش جمعیت (رشد شهری نامناسب) است. با افزایش جمعیت، نیاز به زیرساخت‌های بهداشتی نیز افزایش می‌یابد، اما برخی از شهرها نتوانسته‌اند با این رشد سریع همراه شوند و زیرساخت‌های بهداشتی کافی را فراهم نکرده‌اند. عوامل دیگری نظیر عدم رعایت مقررات و استانداردها، افت اقتصادی مناطق و عدم دسترسی به منابع مالی، نبود برنامه‌ریزی مناسب و نظارت کافی، نیز می‌توانند در ضعف زیرساخت‌های بهداشتی در شهرها تأثیرگذار باشند. همچنین، عدم توجه به بهداشت و بهداشت عمومی توسط مردم نیز می‌تواند باعث ضعف زیرساخت‌های بهداشتی شهری شود.

در ادامه نیز می‌توان به پیامدهای این مسئله اشاره نمود؛ ((عواملی نظیر کاهش کیفیت زندگی، ناپایداری اکولوژیکی محیطی، شهر ناسالم)).

ریشه‌ها و پیامدهای مسئله ریزدانی و فشردگی بافت (ریزدانی و ناپایداری)

ریزدانی و فشردگی بافت‌های شهری یکی از چالش‌های مهمی است که بسیاری از کلانشهرهای جهان با آن مواجه هستند. بافت‌های شهری که در گذشته به عنوان نماد شهرهای پویا و زیبا شناخته می‌شدند، امروزه به دلیل عدم توجه به نگهداری و تعمیرات مناسب در برخی از نواحی شهری، فرسوده (ریزدانی، نفوذناپذیری و ناپایداری) و فشردگی به نظر می‌رسند. از دیگر ریشه‌های این مسئله در بافت‌های شهری می‌توان به مواردی نظیر ((فرسودگی بافت، عدم رعایت حرائم و قوانین و مقررات، افزایش جمعیت مناطق شهری و ...)) اشاره نمود.

از پیامدهای این مسئله نیز می‌توان به مواردی نظیر ((کاهش کیفیت زندگی، زیست‌ناپذیری، مسکن ناپایدار در برابر مخاطرات طبیعی)) اشاره نمود.

ریشه‌ها و پیامدهای مسئله وجود نارسایی در شریان‌های ارتباطی شهر

امروزه با گسترش جوامع شهری و افزایش روزافزون جمعیت شهرها، نارسایی در شبکه‌های ارتباطی شهر و ترافیک مشکلات جدی را برای اینگونه جوامع ایجاد می‌کنند. از علل به وجودآورنده این دسته مسائل می‌توان به مواردی نظیر ((افزایش شتابان جمعیت مناطق شهری، عدم توجه به قوانین و مقررات وضع شده در اسناد فرادست مربوط به این بخش‌ها، عدم کفایت محورهای شریانی و عدم تناسب آن‌ها برنامه‌ریزی حول محور رویکرد خودرومحوری در شهرها)) اشاره نمود.

ترافیک و نارسایی در شبکه‌های ارتباطات شهری مشکلات جدی برای جوامع شهری ایجاد می‌کنند که این مشکلات می‌توانند منجر به پیامدهایی نظیر افزایش آلودگی هوا، تأخیر در حمل‌ونقل عمومی، افزایش استرس و کاهش کیفیت زندگی و در نتیجه زیست‌پذیری پایین در شهر شود.

ریشه‌ها و پیامدهای مسئله وجود ناهنجاری‌های اجتماعی در شهرها

مسئله ناهنجاری‌های اجتماعی در شهرها می‌تواند به دلیل عوامل مختلفی ایجاد شود. برخی از ریشه‌های این مسئله عبارتند از: ((نابرابری در توزیع خدمات و نبود فضاهای عمومی مناسب، فقر و بیکاری، وجود فضاهای بی‌دفاع شهری و افزایش جمعیت مناطق شهری)). وجود ناهنجاری‌های اجتماعی در شهرها می‌تواند پیامدهای جدی برای جوامع شهری داشته باشد. این ناهنجاری‌ها ممکن است شامل جرم و جنایت، فقر، بیکاری، وابستگی به مواد مخدر، بی‌خانمانی و تخریب محیط زیست باشند. این مسائل می‌توانند به تضعیف امنیت عمومی، کاهش کیفیت زندگی شهروندان، افزایش هزینه‌های بهداشت و درمان، کاهش توسعه اقتصادی و در نهایت زیست‌ناپذیری منطقه‌ای منجر شوند.

در ادامه درخت تحلیل مسائل به همراه روابط شبکه‌ای میان مسائل راهبردی، ریشه‌ها و پیامدها مختص حوزه شرقی کلانشهر تهران ترسیم شده است. به منظور خوانایی و پرهیز از آشفتگی بصری، از تکنیک رنگ به منظور اتصال و شبکه‌ای کردن مسائل، ریشه‌ها و پیامدهای آن‌ها استفاده شده است.

❖ شرح مسائل راهبردی، ریشه‌ها و پیامدهای حوزه غربی کلانشهر تهران

حوزه غربی کلانشهر تهران متشکل از مناطق پنج، نه، بیست و یک، بیست و دو است. به صورت کلی، مسائل راهبردی این حوزه به اختصار عبارتند از: ((وجود آلودگی‌های محیط زیستی، خطرپذیری در برابر سوانح طبیعی (سیل، زلزله و ...)، ضعف در زیرساخت‌های بهداشت شهری (فاضلاب)، وجود کاربری‌های نامتجانس با عملکرد فرامنطقه‌ای در مناطق شهری)). در ادامه پس از معرفی مسائل راهبردی، به بررسی ریشه‌ها و پیامدها، بنابر مطالعه منابع اسنادی پرداخته شده است.

ریشه‌ها و پیامدهای مسئله وجود آلودگی‌های محیط زیستی

وجود آلودگی‌های محیط‌زیستی در شهرها یک مسئله جدی است که ریشه‌های گوناگونی دارد. این مسئله از عوامل مختلفی نظیر توسعه سریع شهرنشینی، توزیع نامتوازن خدمات، عدم رعایت قوانین و مقررات، ترافیک گسترده، صنایع، دیگر وسایل حمل‌ونقل، و فعالیت‌های انسانی ناشی می‌شود. انتشار گازهای آلاینده از خودروها و صنایع، دفرستاسیون سطح شهرها و کاهش فضای سبز، از جمله عوامل اصلی آلودگی محیط‌زیست در شهرها هستند. علاوه بر این، مصرف بالای انرژی و تولید زباله نیز به افزایش آلودگی محیط‌زیست در شهرها منجر می‌شود.

افزایش آلودگی‌های محیط زیستی در شهرها می‌تواند پیامدهای بسیار منفی و جدی برای محیط زیست به همراه داشته باشد. این پدیده‌ها می‌توانند باعث کاهش کیفیت هوا، آب و خاک، افزایش روزافزون آلودگی صوتی، اتلاف منابع، ناپایداری توسعه محیطی، ایجاد شهر ناسالم، کاهش تنوع زیستی و در نهایت کاهش کیفیت زندگی شهروندان شود.

ریشه‌ها و پیامدهای مسئله خطرپذیری در برابر سوانح طبیعی (سیل، زلزله و ...)

مسئله خطرپذیری در برابر سوانح طبیعی معمولاً به دلیل عوامل مختلفی از جمله تغییرات آب و هوایی، تغییر کاربری اراضی، نادیده گرفتن مسائل زیست‌محیطی و ... به وجود می‌آید. به عنوان مثال، سیلاب‌ها معمولاً به دلیل بارش شدید باران، ذوب برف و یا ترکیبی از این دو اتفاق می‌افتند. اما اگر اراضی به صورت نامناسبی کشت شوند و یا ساختمان‌ها در مناطقی که در معرض خطر سیل قرار دارند، ساخته شوند، خطرپذیری سیلاب‌ها برای زندگی شهروندان بسیار بیشتر می‌شود. به همین ترتیب، در مورد زلزله نیز، ساختمان‌هایی که با استفاده از مصالح نامناسب ساخته شده‌اند و یا در مناطقی که در معرض خطر زلزله قرار دارند، ساخته شده‌اند، بیشترین خسارت را در صورت وقوع زلزله تحمل می‌کنند (ناپایداری و تاب‌آوری پایین در برابر سوانح). بنابراین، ریشه‌های مسئله خطرپذیری در برابر سوانح طبیعی، عوامل مختلفی از جمله نادیده گرفتن مسائل محیط زیستی، تاب‌آوری پایین مناطق شهری، عدم رعایت قوانین و مقررات، تغییر غیر مجاز کاربری اراضی، ساخت و ساز نامناسب و ... هستند.

مسئله خطرپذیری در برابر سوانح طبیعی می‌تواند پیامدهای جدی و گسترده‌ای برای جوامع شهری داشته باشند. این پیامدها شامل خسارات جانی و مالی، تخریب زیرساخت‌های اقتصادی و اجتماعی، ایجاد بحران انسانی، از بین رفتن فرصت‌های اقتصادی و توسعه، کاهش کیفیت زندگی، زیست ناپذیری می‌شوند. بنابراین، برنامه‌ریزی و اجرای اقداماتی برای کاهش خطرات و افزایش آمادگی در برابر سوانح طبیعی، از اهمیت بسیاری برخوردار است.

ریشه‌ها و پیامدهای مسئله ضعف در زیرساخت‌های بهداشتی شهر (فاضلاب)

مسئله ضعف در زیرساخت‌های بهداشتی (فاضلاب) در شهرها دارای ریشه‌های متعددی است. یکی از اصلی‌ترین علل آن، رشد سریع شهرها و افزایش جمعیت (رشد شهری نامناسب) است. با افزایش جمعیت، نیاز به زیرساخت‌های بهداشتی و شبکه کارآمد دفع فاضلاب‌های شهری نیز افزایش می‌یابد، اما برخی از مناطق شهرها نتوانسته‌اند با این رشد سریع همراه شوند و زیرساخت‌های لازم را فراهم نمایند. عوامل دیگری نظیر عدم رعایت مقررات و استانداردها، افت اقتصادی مناطق و عدم دسترسی به منابع مالی، نبود برنامه‌ریزی مناسب و نظارت کافی، نیز می‌توانند در ضعف زیرساخت‌های بهداشتی در شهرها تأثیرگذار باشند. در نتیجه، از ریشه‌های شکل‌گیری این مسئله در مناطق شهری می‌توان به مواردی نظیر ((رشد شهری نامناسب، عدم رعایت مقررات و استانداردها، فرسودگی بافت، تاب‌آوری پایین مناطق شهری)) اشاره نمود.

از پیامدهای این مسئله نیز می‌توان به عواملی نظیر ((ایجاد شهر ناسالم، ناپایداری اکولوژیکی محیطی، کاهش کیفیت زندگی و ...)) اشاره کرد.

ریشه‌ها و پیامدهای مسئله وجود کاربری‌های نامتجانس دارای عملکرد فرامنطقه‌ای

پس از بررسی‌های صورت گرفته در مطالعات اسنادی، از ریشه‌های این مسئله می‌توان به مواردی نظیر ((توزیع نامتوازن خدمات، عدم توجه به قوانین و مقررات مطرح‌شده در اسناد فرادست (طرح‌های جامع و تفصیلی و ...)، پراکنش نامناسب کاربری‌ها)) اشاره نمود. به طور کلی، ایجاد کاربری‌های نامتجانس دارای عملکرد فرامنطقه‌ای در مناطق شهری می‌تواند به دلیل عوامل مختلفی ایجاد شود. برای جلوگیری از ایجاد کاربری‌های نامتجانس، باید در برنامه‌ریزی شهری به نیازهای اجتماعی، اقتصادی و محیطی توجه شده و توسعه شهری به صورت متوازن صورت پذیرد.

همچنین از پیامدهای این مسئله نیز می‌توان به مواردی چون کاهش کیفیت زندگی، ناپایداری توسعه منطقه شهری اشاره نمود. به بیان دیگر، وجود کاربری‌های نامتجانس با عملکرد فرامنطقه‌ای در جوامع شهری، پیامدهای مختلفی برای شهرها به همراه دارد. این کاربری‌ها معمولاً در مغایرت با قوانین و مقررات مطرح‌شده در اسناد فرادست در مناطق مختلف شهری ایجاد شده و می‌توانند باعث ایجاد مشکلاتی نظیر ترافیک شدید، آلودگی‌های محیط زیستی، تضعیف امنیت و افزایش ناهنجاری‌های اجتماعی در مناطق شوند. همچنین، این کاربری‌ها معمولاً به دلیل عدم رعایت استانداردهای لازم، مشکلاتی برای ساکنین مناطق اطراف خود ایجاد می‌کنند. برای مقابله با این مسئله، نیاز است که قوانین و مقررات مربوط به ساخت و ساز و کاربری‌های شهری به صورت دقیق و با رعایت نیازهای جامعه تدوین شود و اجرای صحیح آن‌ها توسط مسئولین شهری پیگیری شود.

در ادامه، درخت تحلیل مسائل به همراه روابط شبکه‌ای میان مسائل راهبردی، ریشه‌ها و پیامدها مختص حوزه غربی کلانشهر تهران ترسیم شده است. به منظور خوانایی و پرهیز از آشفتگی بصری، از تکنیک رنگ به منظور اتصال و شبکه‌ای کردن مسائل، ریشه‌ها و پیامدهای آن‌ها استفاده شده است.

مرور سیستماتیک و فراتلفیق مسائل، مشکلات و چالش‌های کلانشهر
تهران

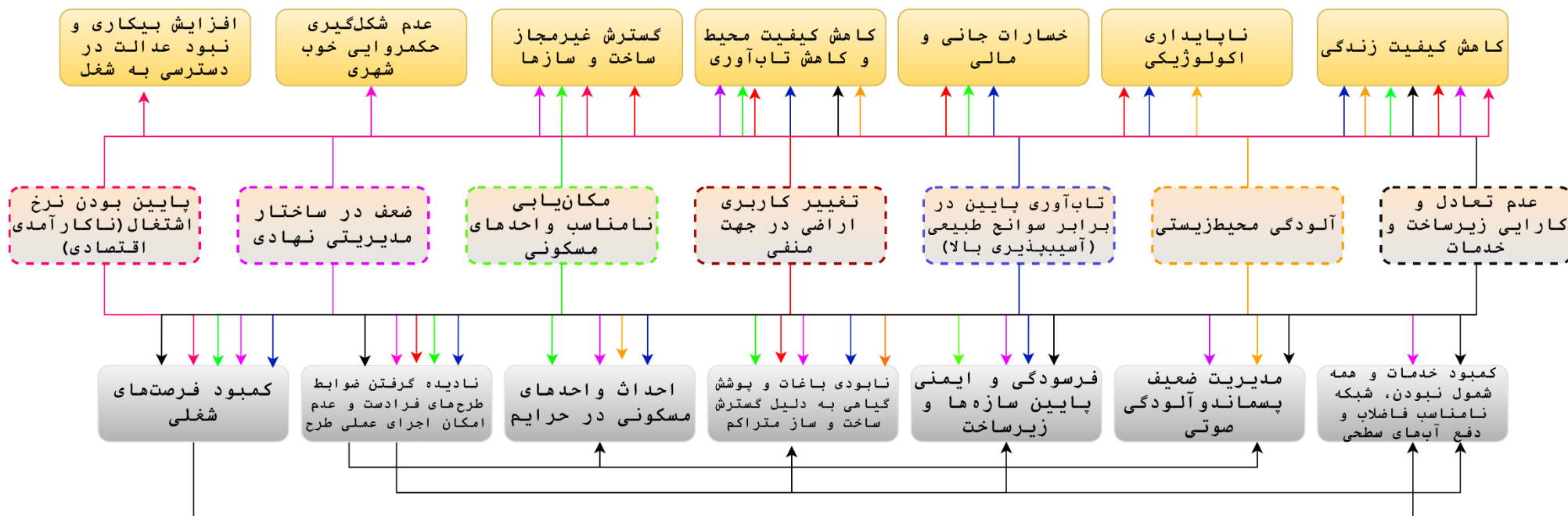
نهاد راهبری و پایش طرح‌های توسعه شهری
تهران

❖ شرح مسائل راهبردی، ریشه‌ها و پیامدهای کلانشهر تهران

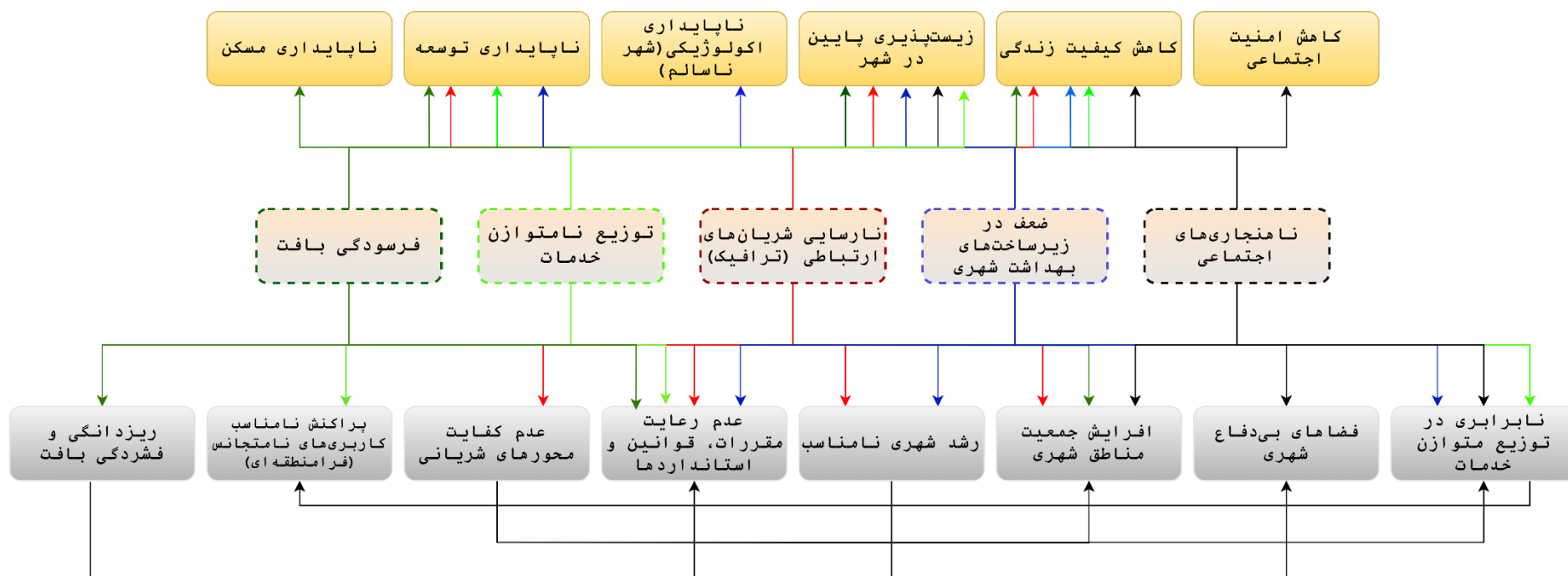
باتوجه به بررسی‌های صورت گرفته در رابطه با مسائل کلان و راهبردی ۴ حوزه شمالی، مرکزی، شرقی و غربی کلانشهر تهران و مطالعه منابع اسنادی، در نهایت به ۷ مسئله عمده در سطح این کلانشهر اشاره گردید. این مسائل عبارتند از: ((وجود کاربری‌های نامتجانس با عملکرد فرامنطقه‌ای؛ نارسایی در شریان‌های ارتباطی (ترافیک)؛ عدم تعادل و کارایی زیرساخت‌ها و خدمات؛ آلودگی‌های محیط زیستی؛ خطر پذیری در برابر سوانح طبیعی (سیل، زلزله و ...؛ تأمین آب (کمبود آب و کنترل مصارف شرب، صنعتی و کشاورزی) و ضعف در ساختار مدیریتی- نهادی)). به طور کلی، کلانشهر تهران با چالش‌های بسیاری در حوزه‌های مختلف روبرو است و برای حل این چالش‌ها، نیاز به برنامه‌ریزی و مدیریت مناسب دارد.

با توجه به شرح مفصل مسائل راهبردی، ذکر ریشه‌ها و پیامدها در هر حوزه، در تکمیل مطالب قبلی به ترسیم درخت مسائل کلانشهر تهران با استفاده از تلفیق و فراتحلیل مطالب قبلی پرداخته شده است.

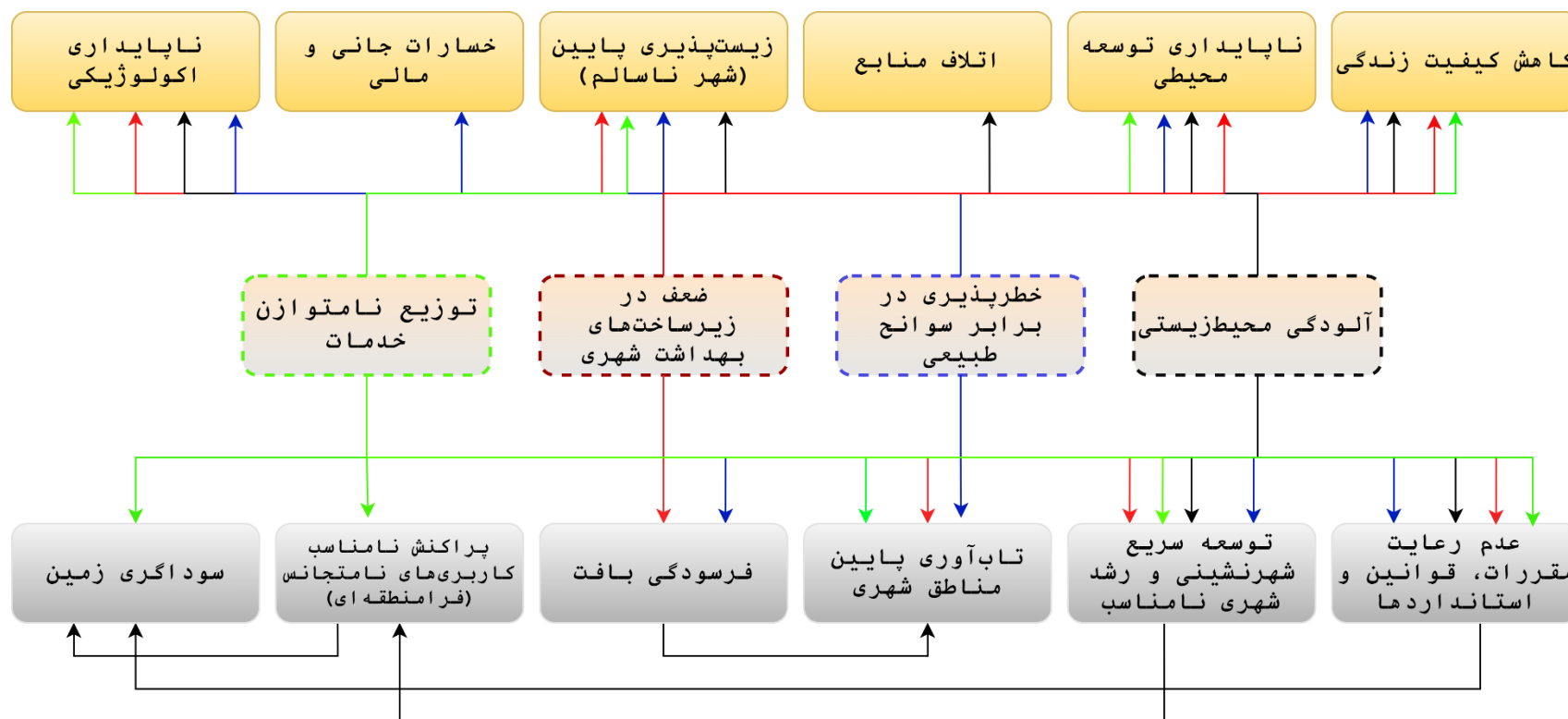
در انتها، درخت تحلیل مسائل به همراه تلفیق روابط شبکه‌ای میان مسائل راهبردی، ریشه‌ها و پیامدها مختص کلانشهر تهران ترسیم شده است. به منظور خوانایی و پرهیز از آشفتگی بصری، از تکنیک رنگ به منظور اتصال و شبکه‌ای کردن مسائل، ریشه‌ها و پیامدهای آن‌ها استفاده شده است.

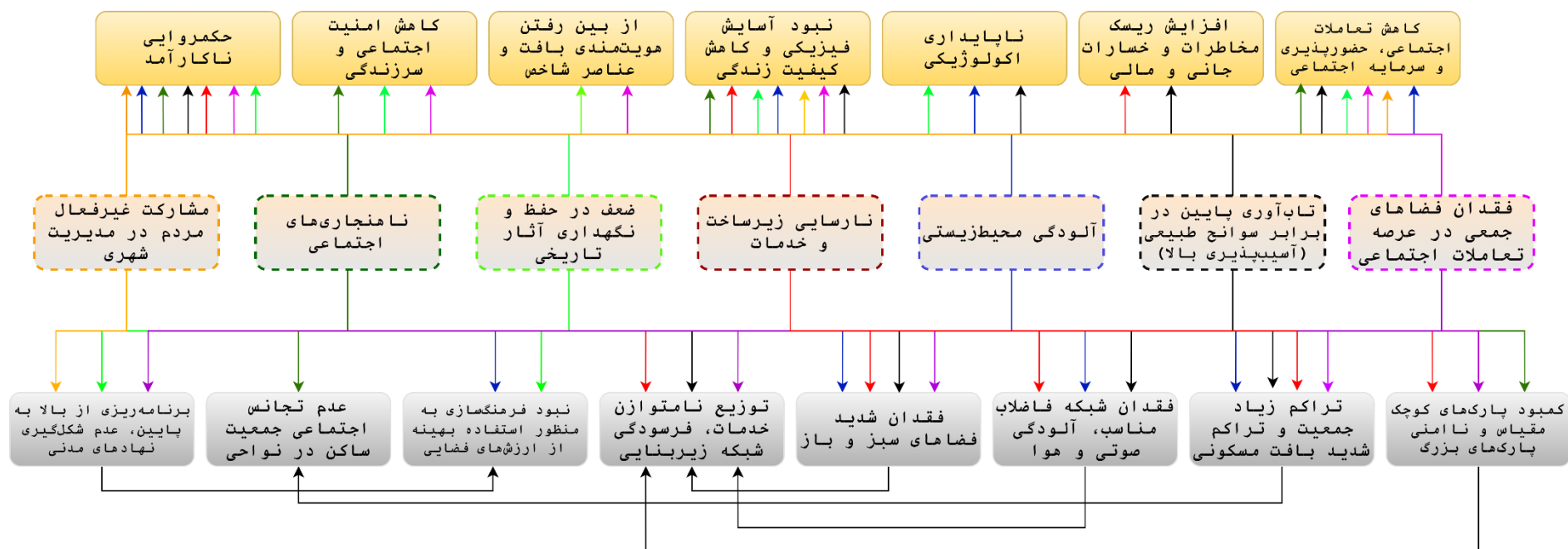
شکل ۶. درخت تحلیل مسائل حوزه شمال کلانشهر تهران

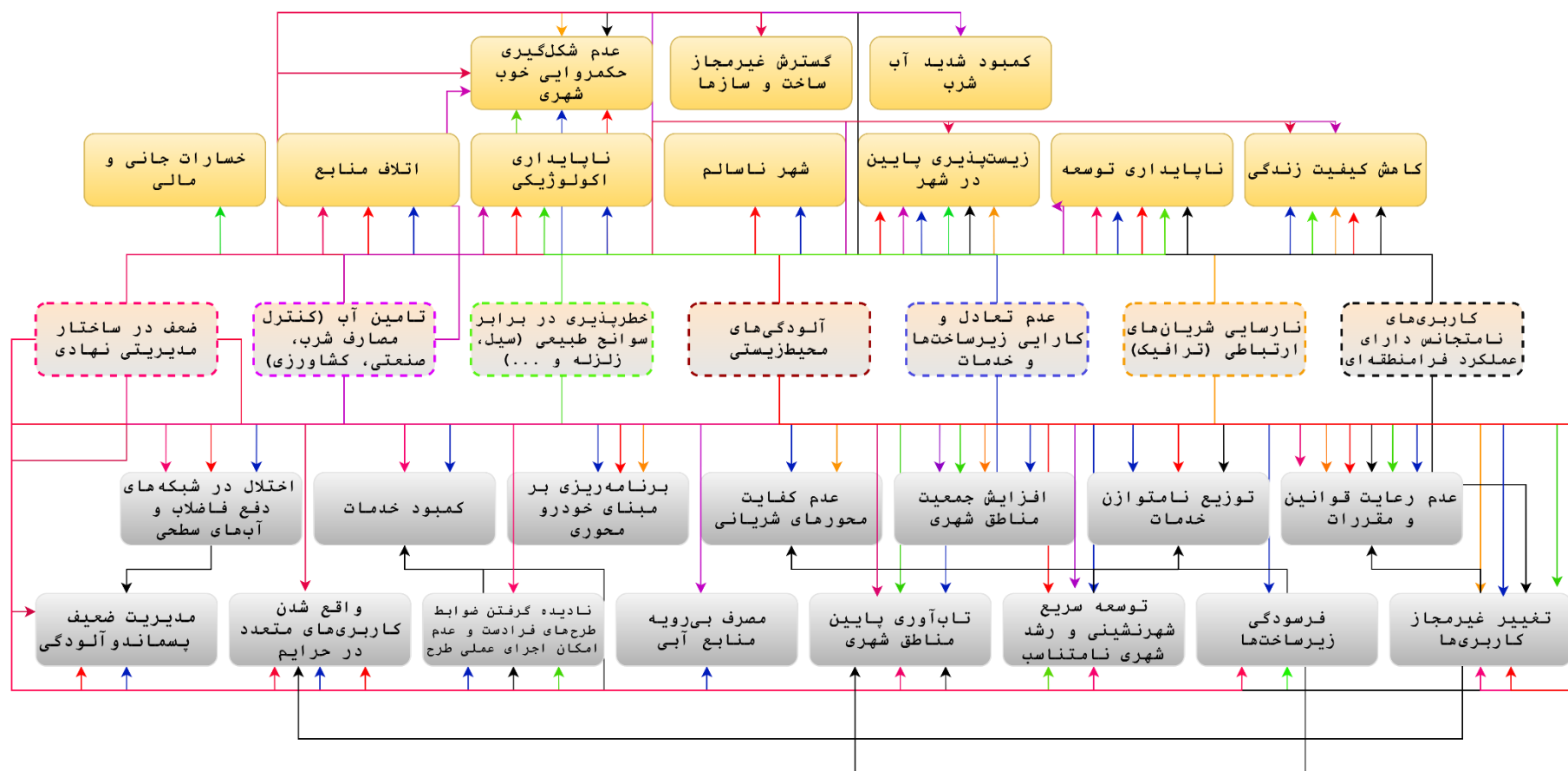
شکل ۷. درخت تحلیل مسائل حوزه شرق کلانشهر تهران

شکل ۸. درخت تحلیل مسائل حوزه غرب کلانشهر تهران

شکل ۹. درخت تحلیل مسائل حوزه مرکز کلانشهر تهران

شکل ۱۰. درخت تحلیل مسائل کلی کلانشهر تهران

۳. شناسایی و توافق در خصوص منابع و اسناد مرتبط و نیازمند مطالعه براساس معیارهای منتخب

با توجه به ماهیت روش‌شناسی پژوهش پیش رو، که بر مبنای مطالعات و مرورهای اسنادی تنظیم شده است، نوع سندهای مورد استفاده در تحلیل به شرح زیر مورد توافق قرار گرفت:

- سند طرح جامع تهران و مطالعات پشتیبان
- اسناد مربوط به عناوین و برنامه‌های پژوهشی پیشنهادی حوزه‌های مختلف ماموریتی شهرداری تهران به مرکز و مطالعات برنامه‌ریزی شهر تهران، با این نیت که این نیازها بر مبنای مسائل پیش روی حوزه‌ها درخواست شده‌اند.
- برنامه‌های مدیریت شهری تهران از جمله برنامه نخست پس از تهیه طرح جامع و برنامه چهارم؛
- پایان‌نامه‌های تنظیم شده در کشور در مقطع کارشناسی ارشد و دکتری در رشته‌های مرتبط در ۵ سال اخیر (۱۳۹۷ تا ۱۴۰۲) با موضوع شهر تهران؛
- مطالعات و پروژه‌های پژوهشی انجام شده توسط حوزه‌های مختلف ماموریتی شهرداری تهران و مرکز مطالعات و برنامه‌ریزی شهر تهران
- مسائل و موضوعات منعکس شده در سامانه ۱۳۷ پلاس توسط شهروندان
- آسیب‌شناسی مسائل و موضوعات تهران در مطالعات بین‌المللی موجود در زمینه رتبه‌بندی شهری که توسط موسسات بین‌المللی معتبر انجام شده است.

در ادامه در قالب این اسناد به احصاء و شناسایی مسائل و مشکلات فعلی پیش روی کلانشهر تهران پرداخته می‌شود.

۴. مرور سیستماتیک اسناد، طرح‌ها و برنامه‌های تهیه شده و ملاک عمل در شهرداری تهران نظیر برنامه

چهارم تحول و پیشرفت شهر تهران

اهم اسناد، برنامه‌ها و گزارش‌های ملاک عمل شهرداری تهران به شرح موارد زیر است که کوشش می‌شود در این مطالعه مسائل تهران از خلال آن احصاء شده و در مروری قیاسی نسبت به مسائل زمان تهیه طرح جامع ملاک عمل شهر تهران (۱۳۸۵) تغییرات اولویاتی آن شناسایی شود.

- اسناد و برنامه‌های پنج‌ساله شهرداری تهران، برنامه پنج‌ساله (۱۳۸۸)، که نخستین برنامه اجرایی سند طرح جامع شهر تهران به شمار می‌رود و برنامه چهارم تحت عنوان تحول و پیشرفت شهر تهران بر مبنای تحقق عدالت شهری (۱۴۰۴-۱۴۰۱)

- طرح جامع ملاک عمل شهر تهران، که در بند دوم این مطالعه بدان پرداخته شد.
- مسائل و مشکلات منعکس و مطرح شده توسط شهروندان در سامانه ۱۳۷ و طرح من شهردارم.

مرور سیستماتیک و فراتلفیق مسائل، مشکلات و چالش‌های کلانشهر
تهران

الف- مسائل و مشکلات منعکس شده در برنامه‌های مدیریت شهری

- رشد کالبدی، ساخت و سازهای غیرمجاز و گسترش محدوده قانونی شهری و ضرورت رفع تعارض‌ها و تصرف‌های مختلف برای کنترل آن
- حریم صیانت نشده پایتخت
- نقش و جایگاه شهر تهران در سطوح فراملی و بین‌المللی با تاکید بر وضعیت تهران از منظر شاخص‌های توسعه پایدار شهری
- اسکان نابسامان جمعیت و توسعه اجتماعی، هم‌بستگی و رضایتمندی عمومی
- ناکارآمدی اقتصاد شهری، نظام مالی و درآمدهای ناپایدار مدیریت شهری، صنوف و مشاغل مزاحم و رونق فعالیتی شهر تهران

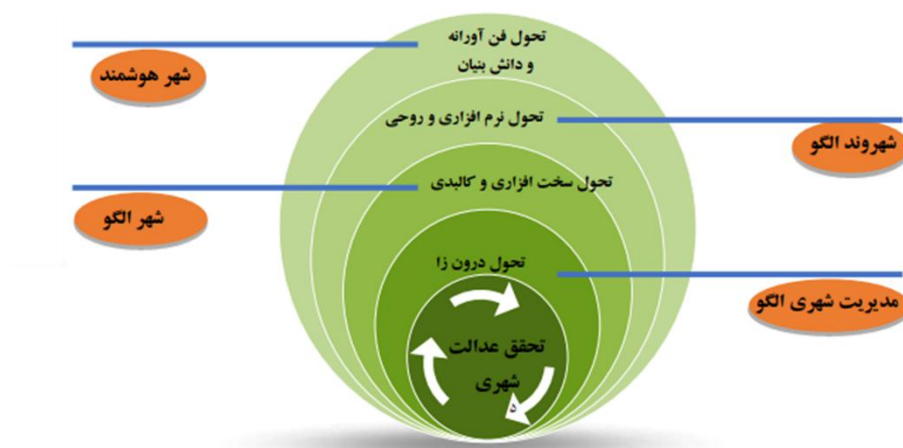
- وضعیت شبکه‌های ارتباطی، ترافیک و حمل و نقل عمومی
- ناپایداری توسعه، حفاظت از باغات، جلوگیری از آلودگی‌ها، بهداشت محیط شهری و پسماند و حیوانات موذی
- خطرپذیری و آسیب‌پذیری در برابر سوانح طبیعی (سیل، زلزله و زمین‌لغزش)
- دفاع غیرعامل و بحران در شهر تهران
- بحران منابع آب، بهره‌وری، کمیت و کیفیت
- کیفیت محیط‌زیست انسانی و تعادل میان سکونت و فعالیت (سازمان فضایی شهر تهران)
- کیفیت و کارآیی محیط‌شهری در راستای ابقا و احیا الگوهای معماری، پاسخ‌دهی به نیازهای روانی و عاطفی شهروندان و رفع تراکم میان کاربری‌ها
- نابودی میراث طبیعی، تاریخی و فرهنگی شهر تهران
- هویت سیما و منظر شهری در راستای معماری و شهرسازی ایرانی-اسلامی

[illegible]

- کمبود فضاهای سبز، عمومی، تفریحی و گردشگاهی (موضوع توسعه پایدار و گذران اوقات فراغت)
 - کمبود خدمات شهری
 - فرسودگی پهنه‌ای
- مسائلی در که آخرین سند و برنامه ملاک عمل مدیریت شهری تهران، به نام "برنامه چهارم تحول و پیشرفت شهر تهران بر مبنای تحقق عدالت شهری" ملاک عمل برنامه‌ها قرار داشته است به شرح زیر است:

- حمل و نقل و ترافیک
- محیط‌زیست و آلودگی هوا
- ایمنی شهری و بافت فرسوده
- مسائل فرهنگی و اجتماعی
- هوشمندی و مدیریت شهری

آنچه در این سند به وضوح قابل مشاهده است، تاکید بیشتر مدیریت شهری بر شاخص‌های نرم‌افزاری و موضوعات مرتبط با تعالی روحی و معنوی شهروندان در کنار موضوعات سخت‌افزاری و کالبدی و نیز ارتقاء جایگاه مدیریت شهری از نهادهای خدماتی به نهاد اجتماعی خدمتگزار است. انتخاب موضوع محوری عدالت شهری و تنظیم کلیه برنامه‌ها بر همین مبنا گویای همین جهت‌گیری است. در این رابطه مدل مفهومی به شرح زیر تنظیم شده است.

شکل ۱۱. مدل مفهومی برنامه چهارم مدیریت شهری تهران

براساس راهبردهای مطرح شده در این برنامه می‌توان موضوعات اولویت‌داری را به شرح زیر شناسایی کرد.

- حمل و نقل عمومی پاک
- عدالت توزیعی در خدمات و سرانه‌ها
- مشارکت مردمی و برنامه‌ریزی از پایین به بالا

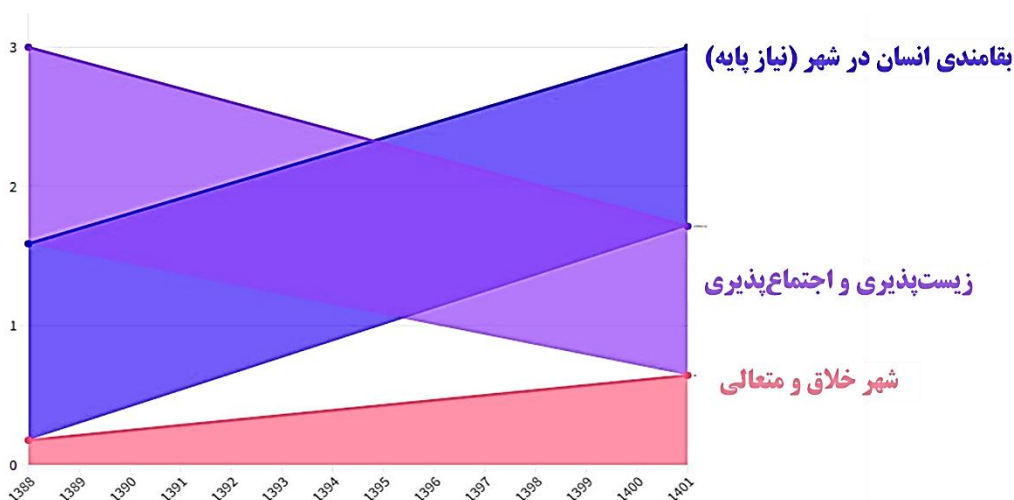
- حفظ کرامت شهروندان
- شفافیت و فساد
- هوشمندی
- هویت ایرانی-اسلامی و میراث تاریخی-فرهنگی
- حفاظت و توسعه فضای سبز
- رفاه، آسایش و سطح بهداشت
- محله‌محوری
- ایمنی و تاب‌آوری شهری
- بافت‌های فرسوده و ناکارآمد شهری
- بحران منابع آب و مصرف انرژی
- درآمدزایی و تامین منابع مالی

به منظور تحلیل و تشخیص اولویت مسائل شهری برای مدیریت شهری در دوره‌های مختلف از مدلی به شرح شکل زیر بهره‌گیری می‌شود که در آن سلسله‌مراتب نیازها در هرم مازلو با موضوعات و مسائل شهری منطبق شده است.

شکل ۱۲. انطباق سلسله‌مراتب نیازهای انسانی در هرم مازلو با موضوعات و مسائل شهری

برای قیاس اولویت‌های شهری مدنظر مدیریت شهری در دو دوره ۱۳۸۸ (نخستین برنامه مدیریت شهری پس از ابلاغ طرح جامع شهر تهران) بر حسب مدل پیش گفته، نخست تواتر اهداف و راهبردها شمرده شد، سپس به منظور مقایسه اعداد مربوط به این دو سال بی‌مقیاس شدند (به روش تقسیم بر میانگین همان سال). در نهایت نمودار محیطی انباشته شده^۱ این دو سال به شرح شکل زیر ترسیم شد. این نمودار نشان‌گر آن است که برای مدیریت شهری با گذشت بیش از یک دهه از زمان تهیه طرح جامع تهران، هم‌چنان تامین نیازهای پایه و ثانویه در اولویت قرار داشته و حل نشده است. اما آن‌چه اهمیت دارد تاکید و اولویت‌بخشی به موضوعات مربوط به نیازهای متعالی شهروندان، مبنی بر نیاز به خودکوفایی، خلاقیت و حفظ کرامت انسانی، توسط مدیریت شهری در زمان کنونی است. نیازی که در زمان تهیه طرح جامع فرصت اندیشیدن به آن وجود نداشته و یا اساساً با توجه به بارز بودن مسائل پایه از اولویت برخوردار نبوده است. این اولویت‌بخشی به نیازهای متعالی در مدل‌های ترسیم شده در برنامه تحول و پیشرفت مدیریت شهری بیشتر انعکاس دارد. گرچه در اهداف و راهبردها و برنامه‌های اجرایی از شدت پیگیری آن کاسته می‌شود. نکته مهم در این میان، این است که اگر هدفی در برنامه‌ها تنظیم می‌شود، پیرو آن و به صورت پیوستار تحقق این هدف تا سطوح عملیاتی می‌بایست پیگیری شود. ممکن است این اولویت برای مدیریت شهری به عنوان مسئله درآمده باشد، اما چندان در راهبردها و برنامه‌های عملیاتی منعکس نشده است. هم‌چنین، بررسی موضوعات قابل اعتراض و ثبت در سامانه ۱۳۷ پلاس مدیریت شهری نیز نشان می‌دهد که تنها موارد مربوط به نیازهای پایه و مقوله شهر بادوام توسط شهروندان به عنوان مسئله قابل ثبت و پذیرش است و نیازهای بالای هرم قابل انعکاس و طرح نیست.

شکل ۱۳. قیاس اولویت مسائل کلانشهر تهران از منظر مدیریت شهری به روایت برنامه‌های ۴ ساله مدیریت شهری در زمان ابلاغ طرح جامع و اکنون (۱۴۰۱)

^۱stacked area chart

ب- مسائل و مشکلات منعکس شده توسط شهروندان در درگاه‌های مرتبط با مدیریت شهری تهران

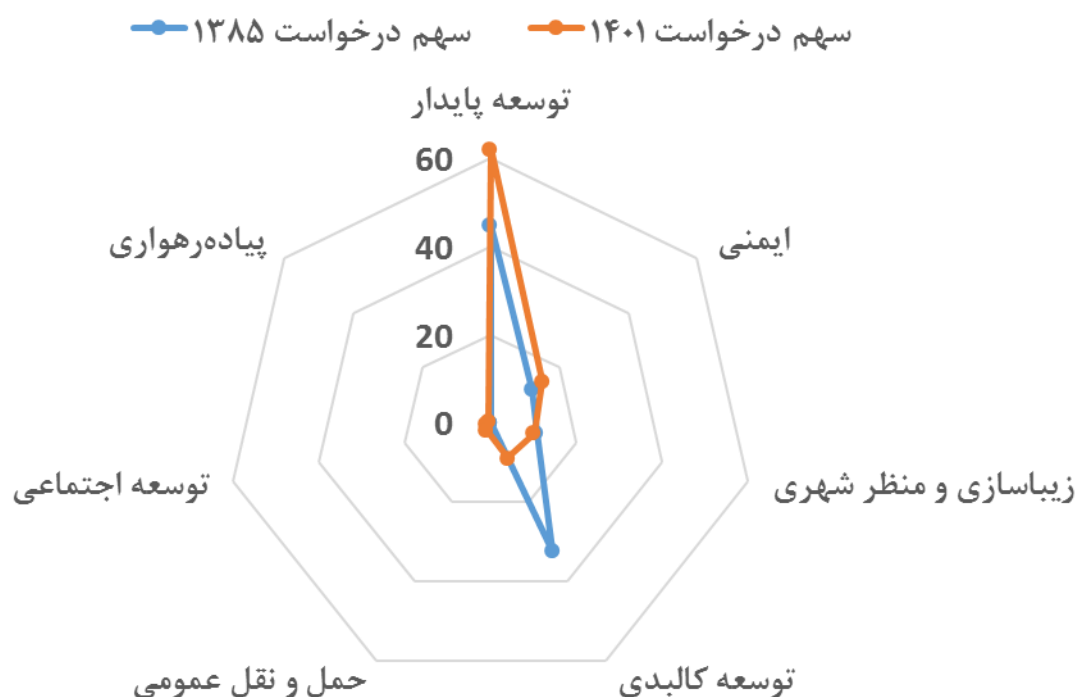
آمارهای منتشر شده در خصوص درخواست‌های ثبت شده در سامانه ۱۳۷ شهرداری تهران نشان می‌دهد که در سال تهیه طرح جامع ۲۵,۵ درصد شهروندان ساکن در تهران نسبت به محیط زندگی خود دارای مسئله و چالش بوده‌اند؛ اما این مسئله‌مندی اکنون در سال ۱۴۰۱ در حدود پنجاه درصد کاهش پیدا کرده است، به نحوی که تنها ۱۲,۵ درصد جمعیت تهران نسبت به محیط زندگی‌شان دارای مسئله بوده و درخواست رسیدگی داشته‌اند. این کاهش ناشی از اهتمام مستمر مدیریت شهری در رفع مسائل مربوط به لکه‌گیری و نشست آسفالت، جمع‌آوری و نصب مخزن زباله و ساخت و ساز غیرمجاز مسکونی و رفع مزاحمت صنوف و دستفروش‌هاست. گرچه به گواه این شاخص، امروز کلانشهر تهران بیشتر با مسائلی نظیر آلودگی صوتی و محیطی، نما و زیباسازی شهری، ایمنی معابر، حمل و نقل عمومی و بازیگرایی فضای سبز محله‌ای روبه‌روست.

جدول ۱: نگاشت گرمایی (heatmap) سهم درخواست‌های ثبت شده توسط شهروندان در سامانه ۱۳۷ و تغییرات آن در فاصله سال‌های ۱۳۸۵ تا ۱۴۰۱

تغییر سهم مسائل ثبت شده	۱۴۰۱		۱۳۸۵		نوع درخواست/مسئله
	سهم درخواست ۱۴۰۱	تعداد درخواست ۱۴۰۱	سهم درخواست ۱۳۸۵	تعداد درخواست ۱۳۸۵	نوع درخواست/مسئله
۳۱.۳	۳۱.۴	۳۸۹۳۳۵	۰.۱	۸۷۴	متفرقه
	سهم درخواست ۱۴۰۱	تعداد درخواست ۱۴۰۱	سهم درخواست ۱۳۸۵	تعداد درخواست ۱۳۸۵	نوع درخواست/مسئله
۲.۹	۲.۹	۳۶۱۳۴	۰.۰	۰	آلودگی صوتی و محیطی ناشی از ساخت و ساز مسکونی
۲.۶	۲.۶	۳۲۷۰۴	۰.۰	۰	پاکسازی دیوارنویسی خیابان و کوچه
۲.۱	۲.۱	۲۶۶۰۱	۰.۰	۰	حذف زوائد فیزیکی خیابان و رفع خطر چاله‌های بزرگراه
۲.۰	۲.۰	۲۴۴۷۷	۰.۰۰۴۵	۳۷	افزایش تعداد اتوبوس
۱.۳	۷.۲	۸۹۱۶۲	۵.۹	۴۸۳۲۵	آبیاری و کاشت درخت، هرس و رفع خطر درختان
۱.۰	۵.۵	۶۷۸۳۸	۴.۵	۳۷۲۷۰	لایروبی و مرمت جوی و جدول - آبگرفتگی
۰.۹	۰.۹	۱۱۷۰۴	۰.۰	۰	ساماندهی کارتن‌خواب
۰.۶	۰.۶	۷۹۹۲	۰.۰	۰	مرمت پیاده‌رو
۰.۲	۵.۴	۶۶۹۷۳	۵.۲	۴۳۲۴۴	حیوانات
-۰.۲	۲.۱	۲۶۲۶۵	۲.۳	۱۹۱۰۲	رفع لغزندگی خیابان
-۰.۵	۱.۲	۱۵۴۵۷	۱.۷	۱۴۲۵۴	تغییر کاربری ملک مسکونی
-۱.۹	۰.۸	۹۶۹۹	۲.۷	۲۲۴۱۳	تفکیک و بازیافت
-۲.۷	۱۰.۳	۱۲۷۶۱۱	۱۳.۰	۱۰۷۳۲۶	جمع‌آوری زباله و ضایعات و نظافت معابر
-۲.۹	۰.۸	۱۰۲۱۷	۳.۷	۳۰۶۸۵	پارک و فضای سبز
-۳.۱	۲.۱	۲۶۱۴۰	۵.۲	۴۳۱۱۹	خاک و نخاله
-۳.۲	۷.۵	۹۳۴۳۲	۱۰.۸	۸۸۸۴۱	مزاحمت واحد صنعتی، سد معبر ناشی از دستفروشی، دپوی مصالح ساختمانی و واتی در خیابان
-۶.۴	۲.۳	۲۸۹۱۵	۸.۷	۷۱۸۷۹	ساخت و ساز غیرمجاز مسکونی
-۷.۵	۶.۷	۸۳۰۰۷	۱۴.۲	۱۱۷۵۱۲	جمع‌آوری و نصب مخزن زباله
-۱۶.۵	۵.۴	۶۶۷۹۹	۲۱.۹	۱۸۰۹۹۱	لکه‌گیری و نشست آسفالت

راهنما: کشیدگی و بلندی بارچارت روی هر سلول نشان‌دهنده بالاتر بودن سهم درخواست در زمینه همان مسئله است. رنگ‌بندی ستون آخر بیشترین میزان کاهش سهم مسئله را با رنگ سبز به معنای بهتر شدن وضعیت و افزایش سهم مسئله را با رنگ قرمز به معنای بدتر شدن وضعیت نشان می‌دهد.

براساس مسائل منعکس شده توسط شهروندان در سال‌های ۱۳۸۵ و ۱۴۰۱، که در نمودار به تصویر کشیده شده در شکل زیر نیز مشهود است، می‌توان دریافت که در زمان تهیه طرح جامع شهر تهران مهم‌ترین مسائل و چالش‌ها از دیدگاه شهروندان بحث ترمیم آسفالت شبکه معابر، جمع‌آوری زباله و مزاحمت ناشی از سد معبر و دستفروشی بوده است. اما اکنون شهروندان با مسائل و چالش‌های دیگری نیز درگیر هستند. امروز گرچه هم‌چنان از دیدگاه شهروندان مهم‌ترین مسئله شهر جمع‌آوری زباله و ضایعات و نظافت معابر و رفع مزاحمت واحدهای صنفی و سد معبر دستفروشان است، اما مسائل و چالش‌های دیگری نظیر ملاحظات مربوط به توسعه پایدار شامل نگهداری و توسعه فضای سبز در محلات، رفع آلودگی‌های محیطی از طریق لایروبی جوی و کانال، کاهش آلودگی صوتی و محیطی ناشی از ساخت و ساز، زیباسازی و منظر شهری، ایمنی و رفع معضلات اجتماعی نظیر ساماندهی کارتن‌خواب‌ها نیز در زمره مطالبات شهروندان قرار گرفته است (رادار چارت شکل زیر). این امر ضرورت گسترده‌تر شدن نقش و مأموریت و حیطه وظایف مدیریت شهری از دستور کارهای صرفاً کالبدی به دستور کارهای گسترده‌تر محیط‌زیستی، اجتماعی و اقتصادی را آشکار می‌سازد.

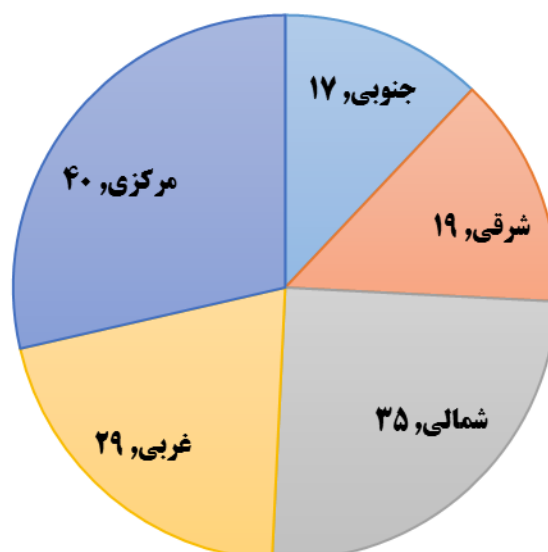
شکل ۱۴. رادار چارت مسائل منعکس شده توسط شهروندان در سال‌های ۱۳۸۵ و ۱۴۰۱ براساس مقوله‌های اصلی

نمودار زیر اولویت مسائل شهری تهران از دیدگاه شهروندان در دو سال ملاک عمل براساس شاخص رتبه درخواست‌های ثبت شده توسط شهروندان در مرکز سامانه مدیریت شهری و نظارت همگانی (۱۳۷) را نمایش می‌دهد.

شکل ۱۵. تغییر اولویت مسائل شهر تهران از دیدگاه شهروندان براساس "رتبه" موضوع درخواست‌های ثبت شده در سامانه ۱۳۷ در سال‌های ۱۳۸۵ و ۱۴۰۱؛ منبع: سامانه شفافیت و آمارنامه شهرداری تهران

بررسی فضایی و الگوی توزیع جغرافیایی درخواست‌های شهروندان در سطح پهنه‌های ۵ گانه و مناطق ۲۲ گانه شهرداری تهران موضوعات دیگری را نیز آشکار می‌سازد. براساس فراوانی درخواست‌ها، طی این سال‌ها همواره مناطق واقع در پهنه شمالی و پرجمعیت نظیر ۴، ۲، ۵ و ۱ بیشترین اعتراض را نسبت به مسائل ثبت کرده‌اند. اما شاخص فراوانی اعتراض از کفایت لازم در بررسی میزان مسئله‌مندی مناطق تهران برخوردار نیست. برای این هدف و در راستای نمایش میزان حاد بودن مسائل شهری در هر منطقه از شاخص "نسبت درخواست‌ها به جمعیت همان منطقه" بهره‌گیری شده است. بر این اساس و به شرح شکل زیر، چنانچه نسبت پیام به جمعیت را معرف میزان مسئله‌مندی بودن پهنه در نظر بگیریم، بیشترین مسائل مربوط به پهنه شمالی و سپس مرکزی و غربی بوده است.

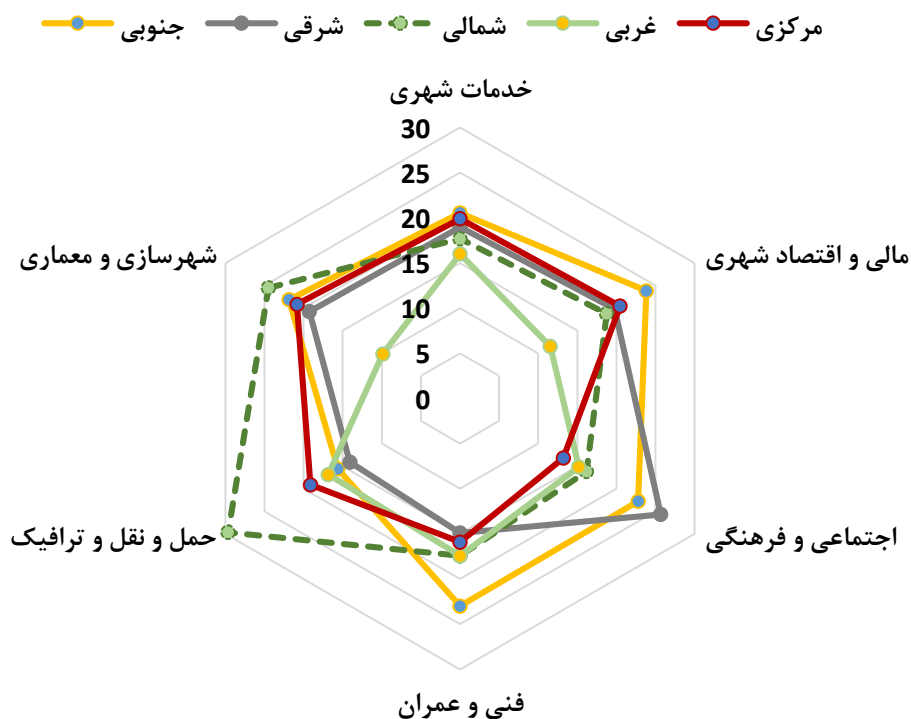

شکل ۱۶. پراکندگی شاخص "نسبت پیام‌ها به جمعیت" معرف میزان مسئله‌مندی بودن پهنه‌های ۵ گانه کلانشهر تهران

هم‌چنین، تحلیل پهنه‌ای آمار مربوط به تعداد پیام‌ها براساس موضوعات عملکردی مناطق ۲۲ گانه در سال ۱۴۰۱ به شرح رادارچارت زیر نشان می‌دهد که:

- در پهنه شمالی بیشتر موضوع حمل و نقل و ترافیک و ساخت و ساز برای شهروندان مسئله‌ساز شده است.
- شهروندان ساکن در پهنه جنوبی بیشتر با موضوعات اقتصادی و مالی، اجتماعی و فنی و عمرانی سروکار دارند.
- چالش اصلی شهروندان در پهنه شرقی بیشتر مسائل و موضوعات اجتماعی-فرهنگی است.
- شهروندان پهنه غربی بیشتر با مسائل فنی-عمرانی و حمل و نقل و ترافیک دست و پنجه نرم می‌کنند.
- شهروندان در پهنه مرکزی بیشتر با موضوعات و چالش‌های شهرسازی و معماری و مالی و اقتصاد شهری مواجه هستند.

به دیگر سخن، مسئله مالی و اقتصادی بیشتر مختص پهنه جنوبی و مرکزی است، چالش ترافیک موضوع مبتلا به پهنه شمالی و موضوعات اجتماعی-فرهنگی مسئله مختص به پهنه‌های جنوبی و شرقی.

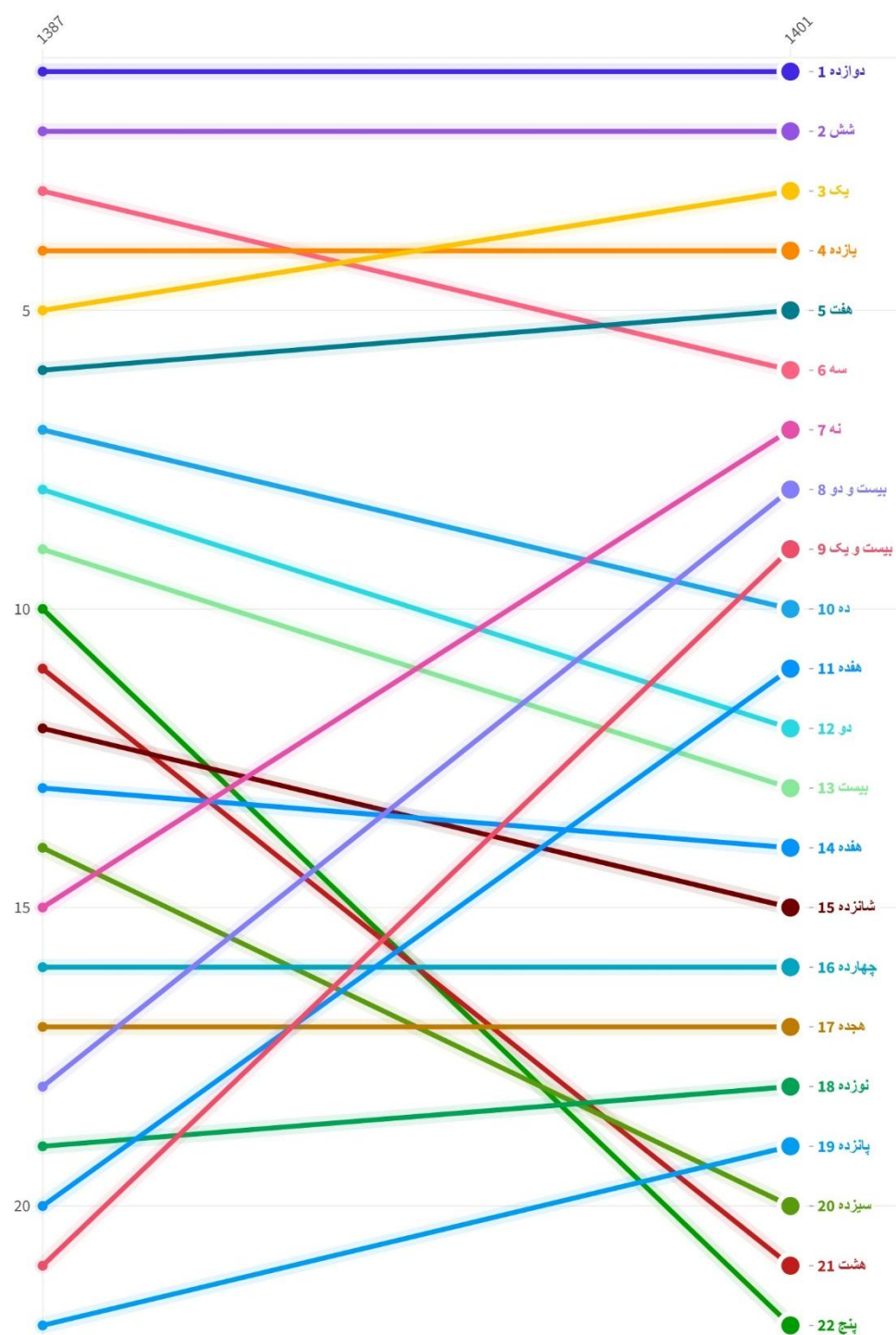

پهنه	خدمات شهری	مالی و اقتصاد شهری	اجتماعی و فرهنگی	فنی و عمران	حمل و نقل و ترافیک	شهرسازی و معماری
جنوبی	۲۰.۵	۲۳.۸	۲۲.۸	۲۳.۰	۱۵.۶	۲۱.۹
شرقی	۱۹.۰	۱۹.۸	۲۵.۷	۱۴.۹	۱۴.۱	۱۹.۳
شمالی	۱۷.۷	۱۸.۷	۱۶.۲	۱۷.۴	۲۹.۶	۲۴.۵
غربی	۱۶.۰	۱۱.۵	۱۵.۲	۱۷.۴	۱۶.۹	۹.۹
مرکزی	۱۹.۹	۲۰.۵	۱۳.۲	۱۵.۹	۱۹.۱	۲۰.۸

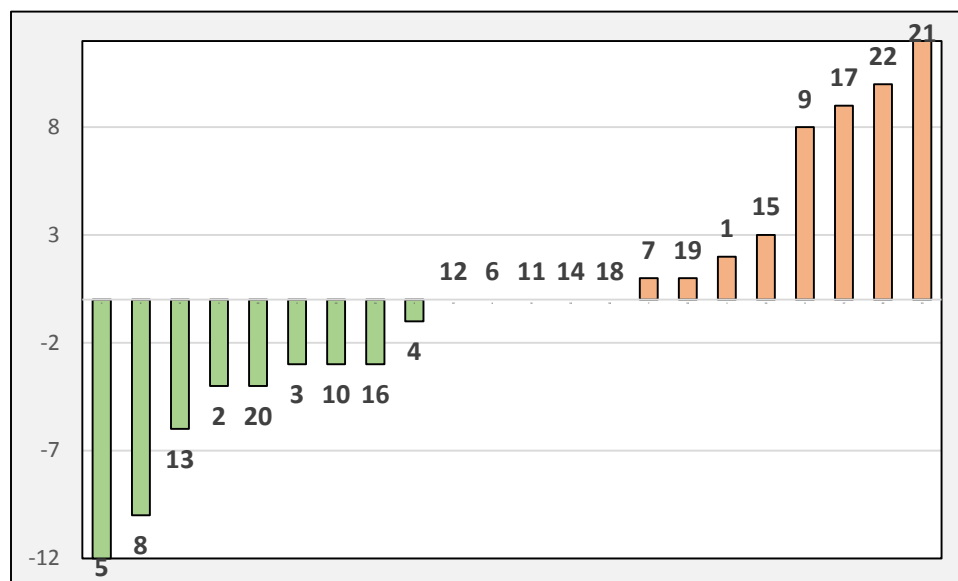
شکل ۱۷. تحلیل پهنه‌ای موضوع و مسائل کلانشهر تهران به روایت پیام‌های ثبت شده در سال ۱۴۰۱ در سامانه ۱۳۷

به منظور بررسی تفصیلی‌تر موضوع، یک‌بار نمره و بار دیگر رتبه مناطق از منظر همین شاخص محاسبه شد.

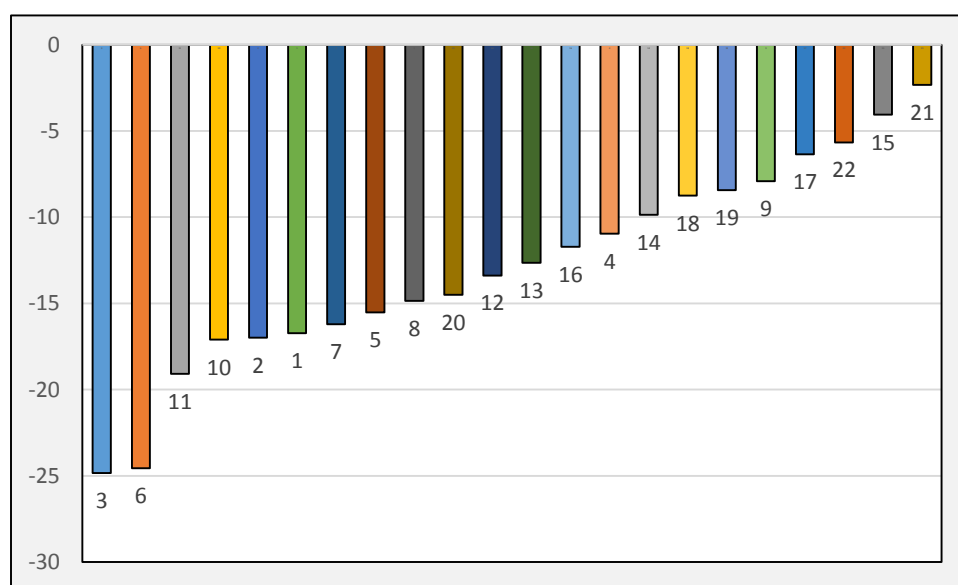
- براساس نمودار مربوط به رتبه/rank، منطقه ۱۲ و پس از آن ۶ نسبت به جمعیت ساکن، بیشترین درخواست‌ها و پیام‌های ثبت شده را طی این سال‌ها داشته و هم‌چنان رتبه نخست و دوم در زمینه مسئله‌مندی (و شاید دغدغه‌مندی نسبت به محیط و مسائل) را در میان سایر مناطق حفظ کرده‌اند. گرچه براساس نمودار "نمره/score" سهم جمعیت ثبت‌کننده درخواست به کل جمعیت منطقه، نسبت اعتراضات و مسائل منعکس شده توسط شهروندان در این مناطق در قیاس با جمعیت منطقه کاهشی بوده است. به نحوی که حدوداً در منطقه ۶ کاهش بیست و چهاردرصدی در سهم جمعیت ثبت‌کننده پیام مشاهده می‌شود.
- مناطق نسبتاً مرکزی تهران مانند ۱۲، ۶، ۱۱، ۱۴ و ۱۸ هم‌چنان همان رتبه مسئله‌مندی را بدون تغییر طی این سال‌ها حفظ کرده‌اند.
- به نظر می‌رسد مناطق واقع در کریدور نوین فعالیت کلانشهر تهران، شامل منطقه‌های ۳ و ۶، اکنون در مقایسه با سال ابلاغ طرح جامع کم‌تر از مسئله و چالش برخوردار هستند و نسبت درخواست‌های ثبت شده آن‌ها به جمعیت منطقه شدیدتر از بقیه مناطق کاهشی بوده است. گرچه منطقه ۶ هم‌چنان با وجود کاهش اما در صدر قرار دارد.
- مناطق عمدتاً غربی و جنوب غربی کلانشهر تهران، نظیر مناطق ۲۱، ۱۵، ۲۲، ۱۷ و ۹ متفاوت با روال اتفاق افتاده در سایر مناطق از نسبت درخواست‌های اعتراضی‌شان طی این سال‌ها چندان کاسته نشده است.

شکل ۱۸. تغییر جایگاه و رتبه مناطق تهران از منظر شاخص "نسبت درخواست‌های ثبت شده در سامانه ۱۳۷ به جمعیت همان منطقه" در سال‌های ۱۳۸۷ و ۱۴۰۱؛ منبع: سامانه شفافیت و آمارنامه شهرداری تهران

شکل ۱۹. تغییر رتبه مناطق شهر تهران از منظر شاخص نسبت درخواست‌های ثبت شده در سامانه ۱۳۷ به کل جمعیت منطقه در فاصله سال‌های ۱۳۸۷ تا ۱۴۰۱

شکل ۲۰. تغییر سهم جمعیت دارای مسئله در مناطق شهر تهران در فاصله سال‌های ۱۳۸۷ تا ۱۴۰۱

مرور سیستماتیک و فراتلفیق مسائل، مشکلات و چالش‌های کلانشهر
تهران

نهاد راهبری و پایش طرح‌های توسعه شهری
تهران

۵. گردآوری و احصاء مسائل و نیازهای مطالعاتی منعکس شده توسط معاونت‌های مختلف شهرداری تهران به مرکز مطالعات و برنامه‌ریزی شهر تهران در سال‌های اخیر

۶. مرور و آسیب‌شناسی مسائل و مشکلات کلانشهر تهران به روایت شاخص‌ها و رتبه‌بندی‌های بین‌المللی

در سند چشم‌انداز جمهوری اسلامی ایران در افق ۱۴۰۴ شمسی "ایران کشوری است توسعه یافته با جایگاه نخست اقتصادی، علمی و فناوری در سطح منطقه با هویت اسلامی و انقلابی، الهام‌بخش در جهان اسلام و با تعامل سازنده و موثر در روابط بین‌الملل". بدیهی است پایتخت به مثابه موتور محرک و پیشران موثر در تحقق چنین چشم‌اندازی از نقشی کلیدی و محوری برخوردار خواهد بود. در سند چشم‌انداز کلانشهر نیز تهران جهان‌شهری فرهنگی، دانش‌بنیان و معیار در دنیای اسلام معرفی شده است. روشن است که تحقق چنین چشم‌اندازهایی مستلزم ارتقاء رقابت‌پذیری، پیشرفت و پیشی گرفتن از رقبای منطقه‌ای هم‌چون استانبول و دبی خواهد بود. به استناد گزارش شهرهای جهان سال ۲۰۱۸ دپارتمان امور اقتصادی و اجتماعی سازمان ملل متحد (UN, 2018) تهران در سال ۲۰۳۰ با دستیابی به عدد جمعیتی حدود ۱۰,۲۸۰ میلیون نفر به یکی از مگاشرهای اصلی جهان بدل خواهد شد. در صورتی که رقیبی مانند دبی از این پتانسیل جمعیتی برخوردار نخواهد بود. گرچه جمعیت می‌تواند به مثابه یکی از مولفه‌های اصلی توسعه تلقی شود، اما مروری بر وضعیت تهران در مجامع و رتبه‌بندی‌های مشهور بین‌المللی نشان می‌دهد که تهران در عمده‌ی این رتبه‌بندی‌های حضور و مشارکت ندارد. در معدود مواردی که وضعیت تهران در رتبه‌بندی‌ها لحاظ شده است نیز، از جایگاه مناسبی در قیاس با رقبای منطقه‌ای و جهانی خود برخوردار نیست و این مسائل تهران را در زمینه‌های مختلف به روشنی آشکار می‌کند. در ادامه کوشش می‌شود این مسائل از دیدگاه معدود رتبه‌بندی‌های جهانی که تهران در آن مورد ارزیابی واقع شده است مورد بررسی و تحلیل واقع شود. به عنوان یک جمع‌بندی کلی، ممکن است تهران از منظر شاخص‌های کالبدی و یا فیزیکی و یا به عبارتی سخت‌افزاری در زمینه‌های مختلف نظیر ساخت و ساز، تامین سرانه‌های خدماتی، طول شبکه‌های بزرگراهی و زیرساخت‌ها با پیشرفت مواجه بوده است، اما از نظر شاخص‌های نرم‌افزاری نظیر نوآوری و هوشمندی، ارتباطات و هم‌پیوندی جهانی، حکمروایی و از همه اولی‌تر، رضایتمندی و به‌روزی ساکنان دچار ضعف و مسئله اساسی است. بدیهی است که تامین زیرساخت مادامی‌که منجر به اهداف مدنظر نظیر رقابت‌پذیری، کیفیت زندگی، به‌روزی و رضایتمندی و احساس غرور و افتخار شهروندان به شهرشان نشود از کارآمدی لازم برخوردار نبوده است. در ادامه این موارد به تفصیل بیان می‌شود.

۱.۶. تحلیل عمومی مسائل کلان کلانشهر تهران به روایت وضعیت آن در شاخص‌ها و رتبه‌بندی‌های بین‌المللی

فهرست شاخص‌ها، نام مؤسسات، معیارها و نیز تعداد شهرها بر اساس آخرین ارزیابی و رتبه تهران به‌طور خلاصه در جدول زیر نشان داده شده است. این مؤسسات غالباً شرکت‌های چندملیتی هستند که مشاوره‌های اقتصادی و یا سرمایه‌گذاری را ارائه می‌دهند و از این راه کسب درآمد می‌کنند و حتی درازای فروش داده‌های گردآوری توسط دفاترشان به اشخاص حقیقی و یا حقوقی، توسعه اقتصادی می‌یابند. لازم به ذکر است که از میان این ۳۵ شاخص تنها ۱۲ مورد تهران را مورد بررسی قرار داده‌اند که می‌تواند بنا به دلایل مختلفی مانند نبود دفاتر نمایندگی و یا اساساً فقدان بانک داده مدنظر توسط نهادهای رسمی مدیریت شهری در کشور باشد.

جدول ۲. خلاصه شاخص‌های جهانی رتبه‌بندی شهرها و جایگاه تهران براساس آخرین سال اندازه‌گیری

نام لاتین شاخص ترکیبی	نام فارسی شاخص ترکیبی	معیارهای تشکیل دهنده	نام سازمان اندازه‌گیری کننده شاخص	تعداد شهرهای مشارکت کننده در رتبه‌بندی شاخص	رتبه تهران	تعداد شاخص‌ها
GPCI (Global Power City Index)	شاخص شهر قدرت جهانی	(۱) اقتصاد (۲) تحقیق و توسعه (۳) تعامل فرهنگی (۴) زیست‌پذیری (۵) محیط‌زیست (۶) دسترسی پذیری	بنیاد یادبود موری	۴۴	-	۶
Urban Governance Index (UN-Habitat)	شاخص حکم‌روایی شهری	(۱) مسئولیت (۲) عدالت (۳) مشارکت (۴) اثرگذاری	UN-Habitat	۲۴	-	۴
City Resilience Index	شاخص تاب‌آوری شهری	(۱) استراتژی و رهبری (۲) زیرساخت و اکوسیستم (۳) جامعه و اقتصاد (۴) سلامت و معیشت	شرکت بین‌المللی خدمات مهندسی و مشاوره مدیریت آراپ	۱۰۰	-	۴
Resilient Cities	شهرهای تاب‌آور	(۱) ظرفیت انطباق (۲) آسیب‌پذیری	شرکت سرمایه‌گذاری خصوصی Grosvenor	۶۰	-	۲
Global City Index (A.T.Kearney)	شاخص شهر جهانی	(۱) فعالیت اقتصادی (۲) سرمایه‌ی انسانی (۳) تبادل اطلاعات (۴) تجربه‌ی فرهنگی (۵) امور سیاسی	ای تی کارنی ^۹	۱۵۶	۱۰۶	۵

^۹A.T kearney

نام لاتین شاخص ترکیبی	نام فارسی شاخص ترکیبی	معیارهای تشکیل‌دهنده	نام سازمان اندازه‌گیری کننده‌ی شاخص	تعداد شهرهای مشارکت‌کننده در رتبه‌بندی شاخص	رتبه‌ی تهران	تعداد شاخص‌ها
Reputable Cities Index	شاخص‌های شهرهای خوش نام	(۱) محیط جذاب (۲) دولت کارآمد (۳) اقتصاد پیشرفته	RepTrak institute	۱۰۰	-	۳
Global Cities Index	شاخص‌های شهرهای جهانی	(۱) اقتصاد، انرژی (۲) اجتماعی، فرهنگ، سرگرمی، سرمایه حکومت داری و محیط زیست (۳) رفاه فردی، حمل و نقل (۴) فناوری (۵) آب	سازمان بین‌المللی استاندارد	این مرجع صرفاً معیارهای تشکیل‌دهنده و نماگرهای سنجش وضعیت شهرها را ارائه می‌کند و رتبه‌بندی شهرهای خارج از حوزه عملکرد آن است	-	۵
Global city Outlook	شاخص چشم‌انداز شهر جهانی	(۱) حکمروایی (۲) نوآوری (۳) اقتصاد (۴) رفاه شخصی	ای تی کارنی	۱۵۶	۱۵۵	۴
Benchmarking Global City Competitiveness	شاخص رقابت‌پذیری شهری جهانی	(۱) قدرت اقتصادی (۲) سرمایه انسانی (۳) اثر بخشی نهادی (۴) بلایای طبیعی (۵) اعتبار جهانی (۶) سرمایه فیزیکی (۷) بلوغ مالی (۸) ویژگی‌های فرهنگی و اجتماعی	Economist Intelligence Unit موسسه اکونومیست	۱۲۰	۱۲۰	۸
The most competitive cities in the world	رقابت پذیرترین شهرهای جهان	(۱) فناوری اطلاعات و ارتباطات (۲) علوم زیستی (۳) مواد شیمیایی و پلاستیک (۴) هوافضا (۵) غذا و نوشیدنی (۶) ماشین‌آلات و تجهیزات ساخت (۷) الکترونیک (۸) انرژی (۹) فلزات (۱۰) لجستیک و حمل و نقل (۱۱) خودرو	مجله بین‌المللی مشاور اقتصادی Site Selection Magazine متعلق به شرکت مشاور بین‌المللی کانوی (Conway)	۱۰۰	-	۲

نام لاتین شاخص ترکیبی	نام فارسی شاخص ترکیبی	معیارهای تشکیل‌دهنده	نام سازمان اندازه‌گیری شاخص‌کننده	تعداد شهرهای مشارکت‌کننده در رتبه‌بندی شاخص	رتبه‌ی تهران	تعداد شاخص‌ها
Cities of opportunity index	شاخص شهرهای فرصت	(۱) سرمایه‌ی فکری و نوآوری (۲) تاب‌آوری (۳) زیرساخت‌های حمل و نقل (۴) سلامت/ امنیت (۵) فن‌آوری (۶) سبک زندگی (۷) جمعیت‌شناسی و قابلیت‌های زندگی (۸) نفوذ اقتصادی (۹) سهولت کسب و کار (۱۰) هزینه‌ها	شرکت چندملیتی پرایس واتر هوس کیپرز ^{۱۰}	۳۰	-	۱۰
Quality of living	کیفیت زندگی در شهرهای جهان	(۱) محیط سیاسی و اجتماعی (۲) محیط اقتصادی (۳) محیط اجتماعی- فرهنگی (۴) بهداشت و سلامت (۵) مدارس و آموزش (۶) خدمات عمومی و زیرساخت (۷) تفریح و سرگرمی (۸) کالاهای مصرفی (۹) مسکن (۱۰) محیط طبیعی	شرکت مرسر	۲۴۱	۲۱۴	۱۰
Arcadis Sustainable Cities Index	شاخص شهرهای پایدار آرکادیس	(۱) مردم(اجتماعی) (۲) سیاره(محیط زیستی) (۳) سود(اقتصادی)	شرکت مشاوره مدیریت Arcadis جهان	۱۰۰	-	۳

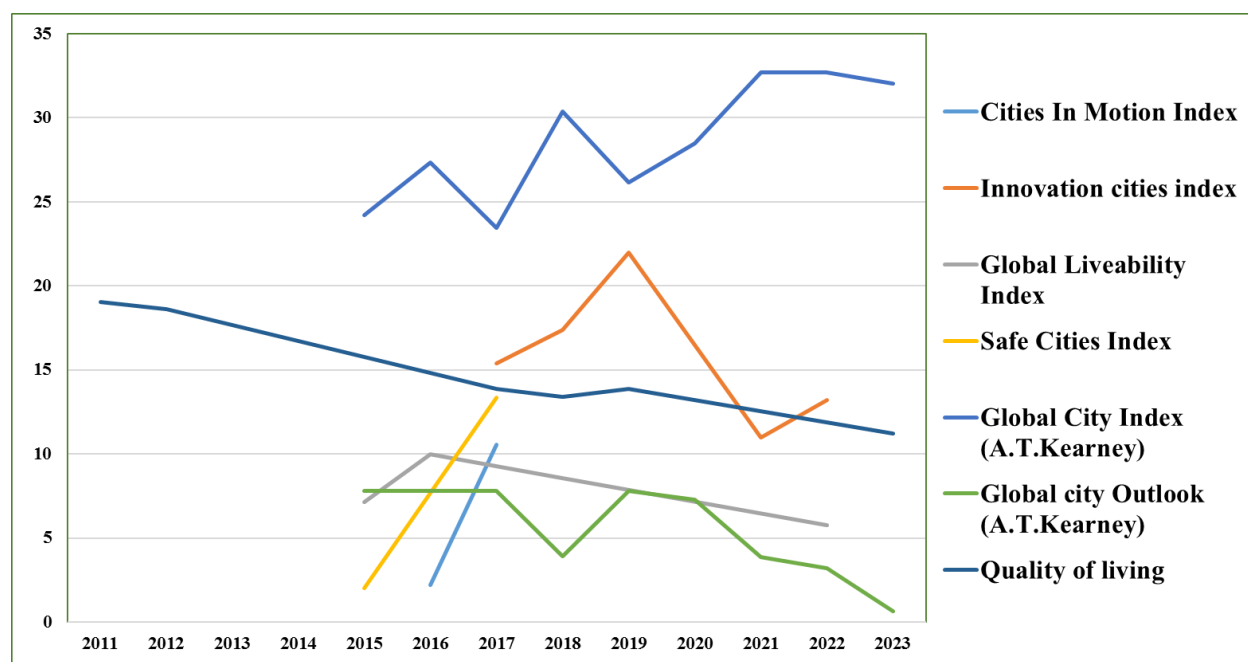
نام لاتین شاخص ترکیبی	نام فارسی شاخص ترکیبی	معیارهای تشکیل دهنده	نام سازمان اندازه‌گیری کننده شاخص	تعداد شهرهای مشارکت کننده در رتبه‌بندی شاخص	رتبه‌ی تهران	تعداد شاخص‌ها
Ranking of successful cities	رتبه‌بندی شهرهای موفق	(۱) شهر (۲) آلودگی (۳) مردم (۴) مالی	زیپیا با همکاری شرکت راکت اینترنت Zippia& Rocket Internet	۱۵۰	۱۴۵	۴
Cities in Motion Index	شاخص شهرهای پویا	(۱) همبستگی اجتماعی (۲) سرمایه انسانی (۳) تکنولوژی (۴) حمل و نقل (۵) محیط زیست (۶) حکمرانی (۷) اقتصاد (۸) برنامه ریزی شهری (۹) روابط بین‌المللی	دانشگاه IESE Business School هشتمین دانشگاه برتر جهان در حوزه مدیریت و اقتصاد	۱۸۳	۱۶۸	۹
Global Livability Index	شاخص جهانی زیست‌پذیری	(۱) ثبات (۲) سلامت (۳) محیط زیست و فرهنگ (۴) آموزش و تحصیلات (۵) زیرساخت	Economist Intelligence Unit وابسته به موسسه اکونومیست	۱۴۰	۱۲۷	۵
Safe Cities Index	شاخص شهرهای امن	(۱) امنیت سلامت (۲) امنیت زیرساخت (۳) امنیت دیجیتال (۴) امنیت شخصی	Economist Intelligence Unit وابسته به موسسه اکونومیست	۶۰	۵۲	۴
Innovation cities index	شاخص شهرهای نوآور	(۱) فرهنگ (۲) زیرساخت انسانی (۳) بازارهای شبکه‌ای	Thinknow فعال در تولید و پردازش اطلاعات در زمینه ارزیابی شهرها	۵۰۰	۴۳۴	۳
Top cities	شهرهای برتر	(۱) زندگی (۲) سفر و گردش (۳) کار و تجارت	شرکت IPSOS زاین شرکت متخصص افکار سنجی و تحقیقات بازار در جهان است	۶۰	۶۰	۳

نام لاتین شاخص ترکیبی	نام فارسی شاخص ترکیبی	معیارهای تشکیل دهنده	نام سازمان اندازه‌گیری کننده شاخص	تعداد شهرهای مشارکت کننده در رتبه‌بندی شاخص	رتبه‌ی تهران	تعداد شاخص‌ها
Global map of metropolitan areas	نقشه جهانی رصد نواحی کلان شهری	(۱) سرانه ناخالص داخلی (۲) اشتغال	اتاق فکر Bookings	۳۰۰	۸۹	۳
City prosperity index	نیک‌بختی (به زیستی) شهری	(۱) بهره‌وری (۲) توسعه زیر ساخت (۳) کیفیت زندگی (۴) برابری و شمول اجتماعی (۵) پایداری زیست محیطی (۶) حکمروایی شهری	UNHABITAT	۵۸	-	۶
Global Cities Initiative	شاخص نوآوری شهرهای جهانی	(۱) تولید ناخالص داخلی (۲) خروجی یک صنعت (۳) اشتغال (۴) سرانه GDP (۵) جمعیت	موسسه‌ی بروکینگز	۱۲۳	-	۵
Global financial centers	مراکز مالی جهانی	(۱) محیط کسب و کار (۲) سرمایه انسانی (۳) زیر ساخت (۴) توسعه بخش مالی (۵) اعتبار (۶) مالیات	انستیتو توسعه چین برای اصلاحات ساختاری و بازسازی چین با همکاری موسسات تحقیقاتی و دانشگاه‌های بین‌المللی	۹۲	-	۵
Green cities index	شاخص شهرهای سبز	(۱) کیفیت هوا (۲) مدیریت محیط زیست (۳) دی اکسید کربن (۴) انرژی (۵) ساختمان‌های سبز (۶) حمل و نقل (۷) کاربری زمین (۸) مدیریت پسماند و آب	Economist Intelligence Unit وابسته به موسسه اکونومیست	۱۲۰	-	۸
Sustainable Cities Mobility Index	شاخص تحرک شهرهای پایدار	(۱) مردم (اجتماعی) (۲) سیاره (محیط زیستی) (۳) سود (اقتصادی)	شرکت مشاوره مدیریت Arcadis جهان	۱۰۰	-	۳

نام لاتین شاخص ترکیبی	نام فارسی شاخص ترکیبی	معیارهای تشکیل‌دهنده	نام سازمان اندازه‌گیری کننده‌ی شاخص	تعداد شهرهای مشارکت‌کننده در رتبه‌بندی شاخص	رتبه‌ی تهران	تعداد شاخص‌ها
Sustainable Development of communities	توسعه پایدار جوامع	(۱) اقتصاد (۲) آموزش (۳) انرژی (۴) محیط‌زیست (۵) مالی (۶) آتش‌نشانی (۷) اورژانس (۸) حاکمیت (۹) سلام، تفریح و سرگرمی (۱۰) امنیت (۱۱) پسماند جامد (۱۲) ارتباطات راه‌دور (۱۳) حمل و نقل (۱۴) برنامه ریزی شهری (۱۵) تصفیه‌ی آب	موسسه بین‌المللی استاندارد	این مرجع صرفاً معیارهای تشکیل‌دهنده و نماگرهای سنجش وضعیت شهرها را ارائه می‌کند و رتبه‌بندی شهرهای خارج از حوزه عملکرد آن است	-	۱۵
Urban mobility index	شاخص تحرک شهری	(۱) شرایط تغییر (۲) آمادگی برای آینده (۳) وضع موجود	شرکت بین‌المللی مشاوره A.TKerney	۳۵	-	۳
water Sustainable index	شاخص آب پایدار	(۱) تاب‌آوری (۲) بازدهی (۳) کیفیت	شرکت مشاوره مدیریت Arcadis جهان	۵۰	-	۳
Global cities of the future	شهرهای جهانی آینده	(۱) پتانسیل اقتصادی (۲) ارتباطات (۳) سرمایه انسانی (۴) سهولت کسب و کار	شرکت FDI : Inteligence زیر مجموعه فایننشال تایمز	۲۵	-	۴
Global cities index	شاخص شهرهای جهانی	(۱) فرهنگ کار (۲) رعایت اصول اخلاقی و نظارت (۳) محیط‌زیست (۴) فعالیت‌های اجتماعی و خیریه (۵) بازار کار	Knight Frank	۴۶	-	۵
The Wealth Report	گزارش ثروت	(۱) اتصالات (۲) ثروت آینده (۳) سرمایه‌گذاری (۴) ثروت جاری	Knight Frank	۴۰	-	۴

نام لاتین شاخص ترکیبی	نام فارسی شاخص ترکیبی	معیارهای تشکیل‌دهنده	نام سازمان اندازه‌گیری کننده‌ی شاخص	تعداد شهرهای مشارکت‌کننده در رتبه‌بندی شاخص	رتبه‌ی تهران	تعداد شاخص‌ها
City Momentum Index	شاخص تکانه‌ی شهری	(۱) تکانه‌ی اقتصادی/اجتماعی (۲) تکانه‌ی املاک شهری (۳) تکانه‌ی بلند مدت	JLL	۳۰	-	۳
City Destinations Ranking	رتبه‌بندی مقاصد شهری	(۱) تعداد پروازهای ورودی گذشته (۲) پیش بینی تعداد پروازهای ورودی تا سال ۲۰۲۰ (۳) پیش بینی تعداد پروازهای ورودی تا سال ۲۰۲۵	Euromonitor	۱۰۰	-	۳
Global Economic Power Index	شاخص قدرت جهانی اقتصاد	(۱) اقتصاد (۲) ابداع (۳) مالی	موسسه تحقیقاتی Martin prosperity institute	۲۵	-	۳
Quality of life index	شاخص کیفیت زندگی	(۱) رفاه مادی (۲) سلامت (۳) ثبات و امنیت سیاسی (۴) زندگی خانوادگی (۵) زندگی اجتماعی (۶) آب و هوا و جغرافیا (۷) امنیت شغلی (۸) آزادی سیاسی (۹) برابری جنسیتی	/؟؟؟	۱۴۰	-	۹

به عنوان جمع‌بندی وضعیت تهران و احصاء موضوعات و مسائل راهبردی آن به استناد رتبه‌بندی‌های بین‌المللی، رتبه تهران براساس تعداد شهرهای شرکت‌کننده بی‌مقیاس شده، سپس به نمره تبدیل شده (به نحوی که کاهش آن وضعیت نامناسب را نشان می‌دهد) و در نمودار زیر به صورت سری زمانی نمایش داده شده است. واضح است که وضعیت تهران در اکثر این شاخص‌ها در قیاس با رقبا و سایر شهرها رو به افول است. این بدین معناست که ممکن است درون خود پیشرفت‌هایی را در این زمینه‌ها داشته باشد، اما سرعت و اندازه این پیشرفت در قیاس با رقبا ناکافی بوده و باعث عقب‌افتادن این کلانشهر از چرخه رقابت جهانی شده است. این افول به ویژه از سال ۲۰۱۹ (پس از خروج آمریکا از برجام و وضع مجدد تحریم‌ها) واضح‌تر شده است.

شکل ۲۱. سری زمانی وضعیت تهران از منظر شاخص‌ها و رتبه‌بندی‌های بین‌المللی براساس نمره بی‌مقیاس شده

۲.۶. تحلیل مسائل کلانشهر تهران به روایت شاخص کیفیت زندگی موسسه نومبئو^{۱۱}

موسسه نومبئو، که براساس نظرسنجی از شهروندان کشورهای مختلف به ارائه آمارهایی به‌روز در خصوص کیفیت زندگی، هزینه‌های زندگی و عوامل اجتماعی-اقتصادی در شهرهای سرتاسر جهان می‌پردازد، در سال ۲۰۰۹ در صربستان راه‌اندازی شد. نتایج مطالعات این موسسه مورد استفاده بسیاری از خبرگزاری‌ها، نهادها و موسسات بین‌المللی فعال در زمینه شاخص‌سازی و نیز مطالعات و مجلات قرار دارد. داده‌های مربوط به هر شهر از طریق خوداظهاری شهروندان تامین می‌شود. به عنوان نمونه، در تکمیل داده‌های کیفیت

^{۱۱}<https://www.numbeo.com/quality-of-life/in/Tehran>

زندگی شهر تهران حداکثر ۴۸۰ و حداقل ۱۷۷ پرسشنامه تکمیل شده است. بر این اساس وضعیت کیفیت زندگی در شهر تهران از دیدگاه شهروندان در فوریه ۲۰۲۴ بسیار پایین و حدود ۵۴,۶۴ (از عدد ۲۱۸) به شرح نمودار زیر ارزیابی شده است.

Index
Quality of Life Index: 54.64

شاخص قدرت خرید	18.76	Very Low
شاخص امنیت	43.36	Moderate
شاخص مراقبت بهداشتی	53.25	Moderate
شاخص آب و هوا	70.99	High
شاخص هزینه‌های زندگی	29.43	Very Low
شاخص نسبت قیمت مسکن به درآمد	36.67	Very High
شاخص اتلاف وقت در ترافیک	52.45	High
شاخص آلودگی	80.49	Very High
شاخص ترکیبی کیفیت زندگی	54.64	Very Low

Minimum contributors for an underlying section: 177

Maximum contributors for an underlying section: 480

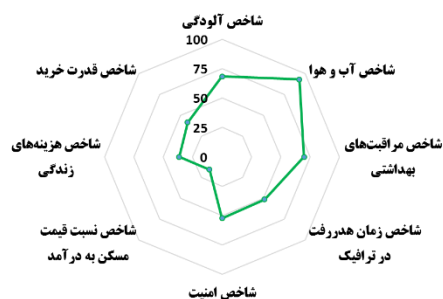
Last update: February 2024

شکل ۲۲. وضعیت تهران از منظر شاخص کیفیت زندگی به روایت نتایج موسسه نومبو در فوریه ۲۰۲۴

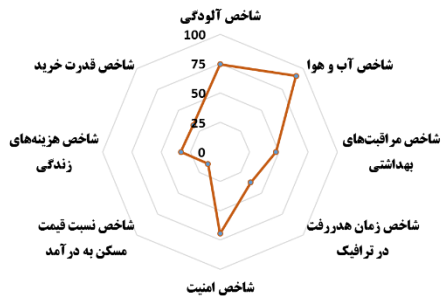
آنچه واضح است این است که مهم‌ترین مسئله تهران از این منظر بحث پایین بودن قدرت خرید شهروندان، ناتوانی ایشان در تامین مسکن در قیاس با میزان درآمد، اتلاف زمان زیاد در ترافیک و آلودگی محیط‌زیست است. برای ارائه تصویری واضح‌تر از مسائل این کلانشهر از دیدگاه شهروندان، مقایسه‌ای میان وضعیت تهران با برترین شهر از منظر کیفیت زندگی، و نیز چند شهر رقیب در کشورهای دیگر به شرح شکل زیر شده است. تهران در این میان کم‌ترین نمره را کسب کرده است.

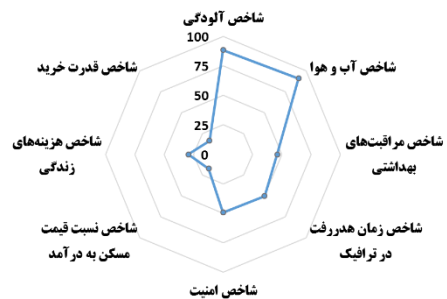
کیفیت زندگی پکن چین

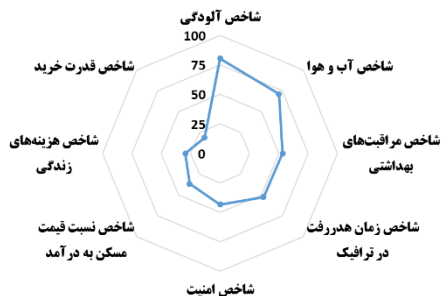
کیفیت زندگی استانبول ترکیه

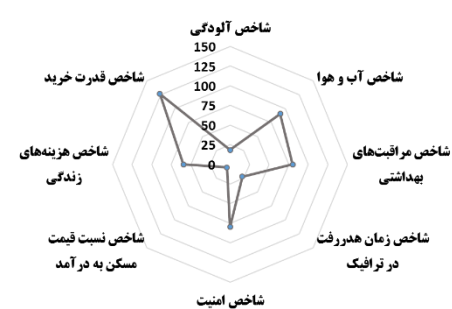
کیفیت زندگی باکو آذربایجان

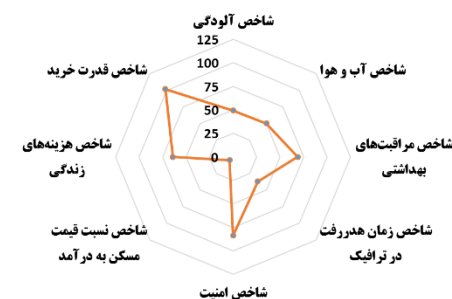
کیفیت زندگی قاهره مصر

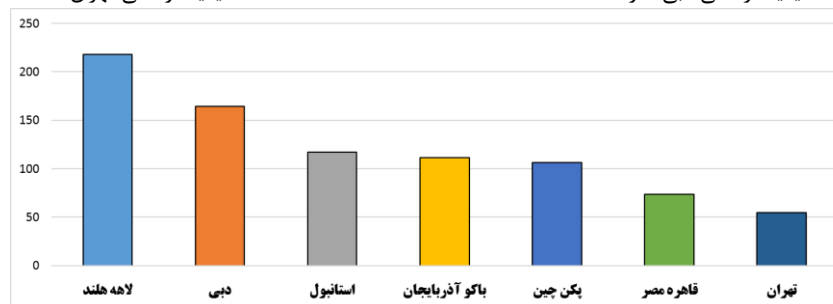
کیفیت زندگی تهران

کیفیت زندگی لاهه هلند

کیفیت زندگی دبی امارات

وضعیت قیاسی کیفیت زندگی

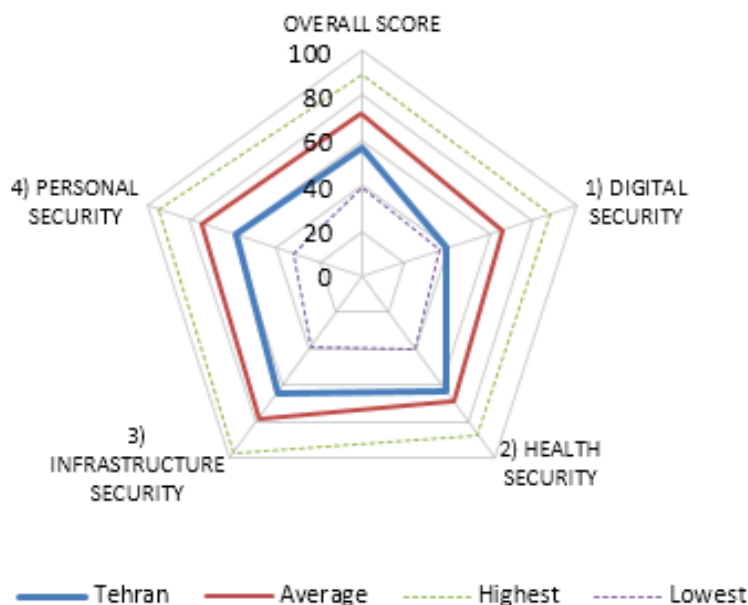
شکل ۲۳. وضعیت قیاسی کیفیت زندگی کلانشهر تهران به روایت شهروندان در درگاه نومبئو

۳,۶. تحلیل مسائل کلانشهر تهران به روایت شاخص شهرهای امن اکونومیست^{۱۳}

شاخص شهرهای امن سالانه توسط واحد اطلاعات اکونومیست شصت شهر جهان را رتبه‌بندی می‌کند. در این رتبه‌بندی ۶۰ پارامتر یا شاخص مورد استفاده قرار دارد. این شاخص‌ها عبارتند از امنیت شهری در ۵ زمینه: امنیت دیجیتال، امنیت سلامت، امنیت زیرساخت، امنیت فردی و امنیت محیط‌زیستی؛ آخرین رتبه‌بندی این واحد در سال ۲۰۲۱ منتشر شده است. گرچه تهران در سال‌های ۲۰۱۷ و ۲۰۱۵ در این شاخص مورد ارزیابی قرار گرفته است. در این رتبه‌بندی عدد ۰ بدترین و عدد ۱۰۰ بهترین وضعیت را در میان ۶۰ شهر نشان می‌دهد. در این سال تهران در زمره بدترین شهر با رتبه ۵۲ از ۶۰ قرار داشته است. تهران در زمره امنیت دیجیتال و نیز امنیت فردی دارای مسئله و وضعیت نامناسبی در قیاس با موارد دیگر است. نگاهی به جزئیات نمره بسیار پایین شهر تهران در زمینه‌های زیر را نشان می‌دهد:

- سیاست‌های حفظ حریم خصوصی
- شراکت بخش عمومی-خصوصی
- سطح فناوری مورد استفاده
- سرانه پزشک و تخت بیمارستانی
- مرگ عابرین پیاده ناشی از تصادفات و سوانح
- جمعیت ساکن در سکونتگاه‌های غیررسمی
- استفاده از تکنیک‌های داده‌محور برای جرم و جنایت
- سطح فساد

^{۱۳}Safe cities index/ Economist

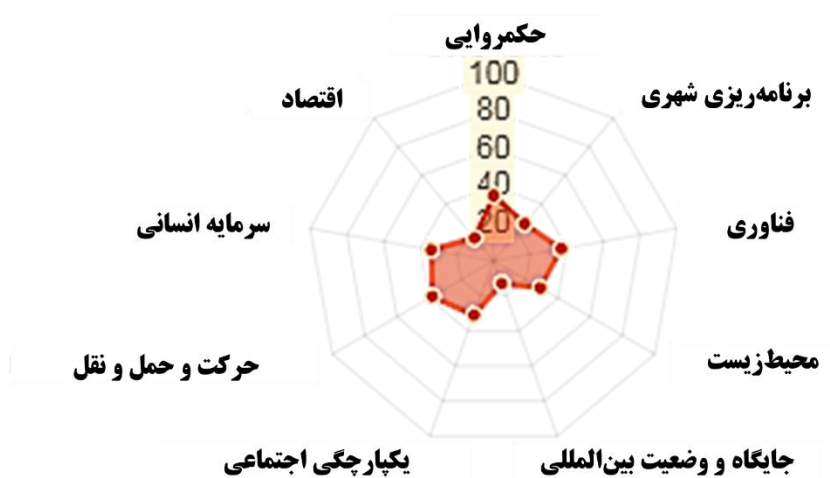
شکل ۲۴. وضعیت شهر تهران از منظر شاخص شهر امن واحد اطلاعات اکونومیست در سال ۲۰۱۷

۴.۶. تحلیل مسائل کلانشهر تهران به روایت شاخص شهرهای در جنب و جوش cities in motion index

دانشگاه IESE (مدرسه اقتصاد ناوار) یک دانشگاه معتبر بین‌المللی است که رتبه هشتمین دانشگاه معتبر جهان را در رتبه‌بندی اکونومیست کسب کرده است. این دانشگاه سالانه گزارش‌هایی تحت عنوان "شاخص شهرهای در جنب و جوش" منتشر می‌کند. به گواه شاخص شهرهای در جنب و جوش، که سالانه توسط بستر پژوهشی مرکز جهانی شدن و راهبرد و مدرسه کسب و کار IESE منتشر می‌شود، رتبه تهران در سال ۲۰۲۴ از میان ۱۸۳ شهر مورد ارزیابی ۱۶۸ شده است. این مرکز وضعیت را به استناد ۹ بعد و ۱۴۱ شاخص ارزیابی می‌کند. بررسی تفصیلی وضعیت به شرح رادارچارت زیر نشان می‌دهد که تهران با پوشش سطح زیر نمودار ۸,۴ درصدی در تمامی زمینه‌ها با ضعف اساسی روبه‌روست. اما در این میان مهم‌ترین مسئله تهران موارد زیر برشمرده شده است:

- بعد اقتصاد، در این زمینه محیط کسب و کار، سهولت راه‌اندازی کسب و کار، قدرت خرید، بهره‌وری، دستمزد و مدت زمان راه‌اندازی یک کسب و کار از موانع و مسائل اصلی شهر معرفی شده است.
- جایگاه و وضعیت بین‌المللی، در این رابطه تعداد مسافران فرودگاه‌ها، سرانه هتل، شاخص قیمت رستوران، تعداد رستوران‌های بین‌المللی، تعداد همایش‌ها و رویدادهای بین‌المللی برگزار شده از کفایت لازم برخوردار نبوده و مسئله به شمار می‌رود.

- برنامه‌ریزی شهری، در این زمینه مسائلی نظیر وجود ایستگاه و سیستم‌های اشتراک دوچرخه، ایستگاه‌های شارژ ماشین برقی، دسترسی به زیرساخت‌های بهداشتی و شبکه فاضلاب، وجود پروژه‌های هوش مصنوعی و AI در شهر به چشم می‌خورد.
- محیط‌زیست، انتشار آلاینده‌ها، شاخص عملکرد محیط‌زیستی کشور (سیاست‌های اقلیمی، بهداشت شهری و زیست‌پذیری)، دسترسی به انرژی‌های تجدیدپذیر و آسیب‌پذیری و مخاطرات اقلیمی از جمله مسائل شهر تهران به شمار می‌رود.
- یکپارچگی اجتماعی، همه‌شمولی و دربرگیرندگی شهری، امنیت شهری، عدالت و برابری فضایی، صلح، نرخ مرگ و میر و بیکاری از جمله مسائل ناقض یکپارچگی اجتماعی به شمار می‌روند.

شکل ۲۵. وضعیت تهران از منظر شاخص شهرهای در جنب و جوش و حرکت در سال ۲۰۲۴

مساحت تحت پوشش عملکردی: ۸,۴ درصد

۵,۶. تحلیل مسائل کلانشهر تهران به روایت شاخص شهرهای نوآور^{۱۴}

۲ ThinkNow یک شرکت استرالیایی فعال در تولید و پردازش اطلاعات در زمینه ارزیابی شهرهاست. ماموریت این شرکت تحلیل شهرهای نوآور و ارائه شیوه‌های نوآوری جدید به مشتریان است که به دنبال بازارهای جدید هستند. آژانس نوآوری داده به صورت سالانه وضعیت ۵۰۰ شهر جهان را از منظر شاخص تلفیقی شهرهای نوآور به واسطه سه مقوله شامل دارایی‌های فرهنگی، زیرساخت‌های انسانی و بازارهای شبکه‌ای و ۱۶۲ شاخص ارزیابی و منتشر می‌کند. براساس این رتبه‌بندی، شهرهای با رتبه بهتر از اکوسیستم مناسب‌تری برای نوآوری برخوردار هستند. این رتبه وابسته به عواملی نظیر اقتصاد بهبودیافته، برآیندهای اجتماعی و

^{۱۴}Innovation cities index

حس تعلق شهروندان به شهر است. تهران هم از سال ۲۰۱۷ در این رتبه‌بندی مورد ارزیابی واقع شده است. توکیو، لندن و نیویورک نوآورترین شهرهای جهان معرفی شده‌اند. رتبه تهران در سال ۲۰۲۳ از میان ۵۰۰ شهر ۴۳۴ و متوسط پنج سال اخیر آن ۴۲۱ بوده است. هم‌چنین از نمره ۶۰ توانسته نمره ۳۲ را کسب کند. آن‌گونه که در شکل زیر مشخص است، مهم‌ترین مسئله تهران در این زمینه بازار شبکه‌ای و هم‌پیوندی با جهان در زمینه فعالیت و کسب و کار است. شاخص‌هایی نظیر وجود کسب و کارها و فروشگاه‌های بین‌المللی و رقابت‌پذیر در شهر، نوآوری در محیط کسب و کار، شهروندان نوآور و فناور، محیط فرهنگی جاذب گردشگران بین‌المللی از جمله شاخص‌های این رتبه‌بندی به شمار می‌رود.

شکل ۲۶. وضعیت کلانشهر تهران از منظر شاخص شهرهای نوآور موسسه thinknow در سال ۲۰۲۳

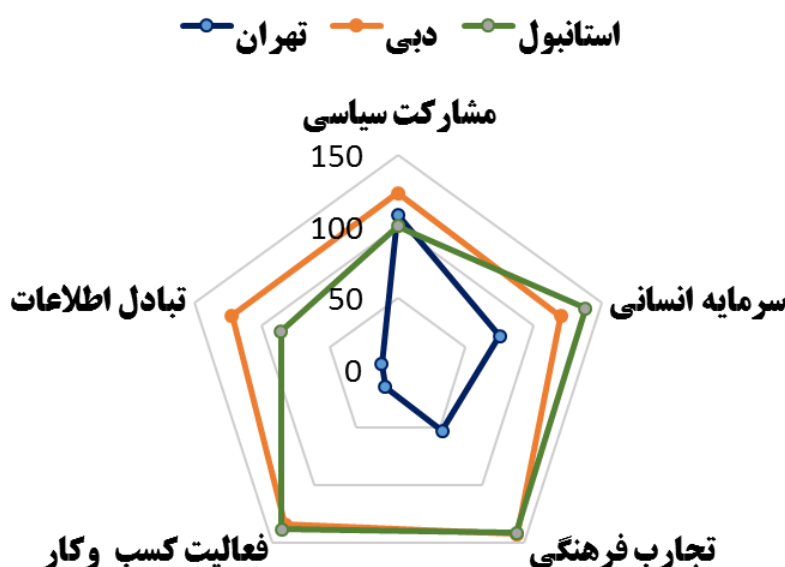
نمره ۲۰ بالاترین نمره ارزیابی شده است.

۶.۶. تحلیل مسائل کلانشهر تهران به روایت شاخص شهرهای جهانی موسسه کرنی^{۱۵}

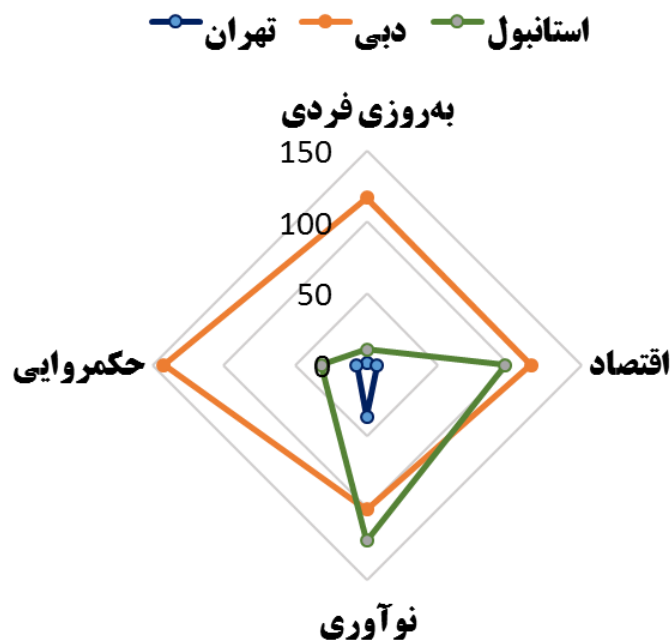
شرکت کرنی A.T Kearney یکی از معتبرترین شرکت‌های بین‌المللی مشاوره مدیریت واقع در شیکاگو آمریکا است. این موسسه به کمک ۴۰ نمایندگی در آمریکا، اروپا، آفریقا و خاورمیانه و اقیانوسیه و آسیا بیش از ۱۲۰ شهر را در جهان از منظر "شاخص شهرهای جهانی" رتبه‌بندی کرده و فهرست شهرهای برتر جهان را در ارائه می‌دهد. مأموریت این برنامه، ردیابی شیوه مواجهه شهرها با افزایش جمعیت و جهان هم‌چنان در حال کوچک شدن است. این فهرست هر ساله به روز می‌شود و در قالب‌های مختلف در دسترس جامعه جهانی قرار می‌گیرد. موسسه کرنی سالانه براساس ۲۹ سنج در قالب ۵ بعد شامل فعالیت‌های اقتصادی (جریان سرمایه، پویایی بازار، و شرکت‌های بزرگ بین‌المللی)، سرمایه انسانی و سطح آموزش، تبادل اطلاعات و دسترسی به داده از طریق رسانه و اینترنت،

^{۱۵}Global cities index, Kearney

تجربه‌های فرهنگی و برگزاری رویدادهای بین‌المللی و در نهایت مشارکت سیاسی وضعیت ۱۵۶ شهر جهان از جمله تهران را مورد ارزیابی و رتبه‌بندی قرار می‌دهد. در این رابطه رتبه تهران در سال ۲۰۲۳ حدود ۱۰۶ ارزیابی شده است. قیاس وضعیت تهران با شهرهای رقیب همسایه نقاط ضعف آن را بخوبی آشکار می‌کند. در شکل زیر، رتبه شهرها به نمره تبدیل شده است. بر این اساس، نمره پایین‌تر وضعیت نامناسب‌تر از منظر همان مقوله یا بعد را نشان می‌دهد. بدیهی است تهران در زمینه فعالیت‌های کسب و کار و تبادل اطلاعات با ضعف اساسی روبروست. همچنین این موسسه براساس شاخص تلفیقی دیگری به نام چشم‌انداز آتی شهرهای جهان و بر مبنای ۴ بعد یا مقوله وضعیت شهرها را مجدد رتبه‌بندی می‌کند. مقوله‌های ۴ گانه مورد استفاده در ارزیابی عبارتند از: به‌روزی شخصی (امنیت، سلامت، نابرابری، و عملکردی محیط‌زیستی)، اقتصاد (سرمایه‌گذاری بلندمدت، تولید ناخالص داخلی)، نوآوری (کارآفرینی از طریق اختراع، سرمایه‌گذاری خصوصی و مراکز رشد) و حکمروایی (ثبات، شفافیت، برابری بروکراسی و سهولت انجام کسب و کار). در این زمینه تهران رتبه ۱۵۵ از ۱۵۶ شهر (آخر جدول) را کسب کرده است! مهم‌ترین مسئله پیش روی تهران از منظر این شاخص وضعیت نامناسب به‌روزی شخصی شهروند تهرانی، حکمروایی و اقتصاد است.

شاخص شهرهای جهانی

شاخص چشم‌انداز چشم‌انداز شهرهای جهانی

شکل ۲۷. وضعیت کلانشهر تهران در قیاس با دبی و استانبول از منظر شاخص شهرهای جهانی و شاخص چشم‌انداز موسسه کرنی، سال ۲۰۲۳

۷.۶. تحلیل مسائل کلانشهر تهران به روایت شاخص کیفیت زندگی موسسه مرسر^{۱۶}

موسسه تحقیقاتی مرسر هر سال شاخص کیفیت زندگی را منتشر و شهرهایی را که بهترین کیفیت زندگی را دارند، معرفی می‌کند. مرسر بزرگترین مرکز مشاوره جهان در زمینه سرمایه‌گذاری، بازنشستگی و سلامت است. این موسسه در سال ۲۰۲۳ تعداد ۲۴۱ شهر را مورد ارزیابی قرار داده است که تهران از این میان رتبه ۲۱۴ را کسب کرده است. مولفه‌های تشکیل‌دهنده رتبه‌بندی مقاصد شهری در تصویر زیر نمایش داده شده است. این مولفه‌ها متشکل از ۳۸ نماگر عبارت‌اند از: محیط اقتصادی (۲ نماگر)، محیط اجتماعی/فرهنگی (۲ نماگر)، ملاحظات پزشکی و سلامت (۸ نماگر)، مدارس و آموزش و پرورش (۱ نماگر)، خدمات عمومی و حمل‌ونقل (۷

^{۱۶}Quality of living index/Mercer

نماگر، تفریح و سرگرمی (۴ نماگر)، کالاهای مصرفی (۵ نماگر)، مسکن (۳ نماگر)، محیط سیاسی و اجتماعی (۵ نماگر) و محیط طبیعی (۲ نماگر).

شکل ۲۸. مولفه‌های تشکیل‌دهنده شاخص کیفیت زندگی موسسه مرسر- (Quality of Living)

۸.۶. جمع‌بندی مسائل تهران به روایت رتبه‌بندی‌های بین‌المللی و راهکارهای مرتبط

به عنوان جمع‌بندی مسائل اشاره شده در رتبه‌بندی‌هایی که توسط موسسات بین‌المللی انجام پذیرفته است، به سیزده ابرمسئله کلیدی در شهر تهران در وضع کنونی به شرح شکل زیر اشاره کرد:

شکل ۲۹. ابرمسئله‌های راهبردی کلانشهر تهران به روایت نتایج رتبه‌بندی‌های بین‌المللی در سال ۲۰۲۳

براساس تحلیل‌های انجام پذیرفته توسط موسسه کرنی، مشخص است که تصادفی نیست که بهترین شهرهای جهان مکان‌های عالی برای زندگی می‌شوند. نشاط شهرهای رقابتی جهان - مکان‌هایی مانند لندن، نیویورک، سنگاپور و سانفرانسیسکو - یک اتفاق تصادفی نیست. این شهرها با تمرکز بر سرمایه انسانی، سیاست‌های شهری متفکر، سرمایه‌گذاری هوشمند شرکت‌ها و تعهد برای ساختن مسیر فناوری آینده، تبدیل به شهرهای شلوغ و قطب جهانی شده‌اند که مردم و مشاغل را به طور یکسان جذب می‌کند. شهرهای پیشرو و شهرهای چالش‌برانگیز تلاش‌های خود را برای بهبود مضاعف می‌کنند. نسل بعدی مراکز جهانی در حال حاضر در حال مبارزه برای استعداد، نوآوری و سرمایه‌گذاری مستقیم هستند - و اگر شهرهای رده بالا حرکت خود را از دست بدهند، این شهرهای در حال رشد بیش از پیش آماده هستند تا جایشان را بگیرند.

از دیدگاه پژوهش‌های این موسسه حرکات بزرگ، آینده‌های روشن را می‌سازد. بخش اعظم پیشرفت برخی از شهرها در تبادل اطلاعات و سرمایه انسانی است. به عنوان نمونه، سیدنی افزایش چهار نقطه‌ای از ۱۵ به ۱۱ را نشان می‌دهد؛ هیوستون از ۴۱ به ۳۵ پرش می‌کند، بیش‌تر به این دلیل که شرکت‌های جهانی بیش‌تری را جذب می‌کند. این شهرها همچنین ارتباط خود را در نتایج جستجو بهبود داده است. بوستون به دلیل رشد جمعیت دانشجویی بین‌المللی، از ۲۴ به ۲۱ حرکت کرده است.

در نهایت این موسسه توصیه‌ها و رویکردهایی را برای رقابت‌پذیری شهرهای چین و شهرهای مشابه در جست‌وجوی جایگاه برتر پیشنهاد می‌کند. بر این اساس، چهار عامل می‌تواند به چنین شهرهایی کمک کند تا شهروندان شاد را پرورش دهند:

۱- **شهرهای سرزنده و با استطاعت مالی** ایجاد کنید. ممکن است افراد برای کار در شهرهای خاص گله داشته باشند، اما کیفیت بالای زندگی باعث نگهداشت آنها در آنجا می‌شود. محیط سالم، سرمایه‌گذاری در زیرساخت‌های به خوبی توسعه‌یافته و گسترش فعالیت‌های شهری و تجربیات فرهنگی مانند موزه‌ها، رستوران‌ها و جشنواره‌ها از جمله‌ی این وابستگی‌هاست.

۲- **فرصت‌های شغلی** را پرورش دهید. بسیاری از افراد تصمیم می‌گیرند که براساس شغل‌های موجود در کجا زندگی کنند. اما برای حفظ آن‌ها، شهرها باید به شهروندان خود راهایی برای بهبود کار و زندگی خود ارائه دهند. ایجاد محیطی برای نوآوری و ارائه مجموعه‌ای از فرصت‌های شغلی به بهبود استانداردهای زندگی و خوشبختی کلی کمک می‌کند.

۳- **مشارکت مدنی** را تشویق کنید. سیستم برنامه‌ریزی و تصمیم‌گیری به رهبری دولت، ساخت و توسعه را در شهرهایی نظیر شهرهای چین بسیار کارآمد کرده است. با این حال، در مراحل بعدی توسعه باید بازخورد و درگیری بیشتر گروه‌های شهروندی و سازمان‌های غیرانتفاعی را در برگیرد.

۴- **پشتیبانی از تنوع و همه شمولی**. پر جنب و جوش‌ترین شهرهای جهان نیز متنوع‌ترین است. شهرها باید بررسی کنند که چطور می‌توانند سیاست‌های گشاده‌تر و فراگیرتری ایجاد کنند به‌نحوی که از حقوق کلیه‌ی شهروندان صرف نظر از مذهب، یا درآمدشان محافظت کند.

در این رویکرد جدید شهروندمحور، شرکت‌ها نقش اساسی را ایفا می‌کنند. به عنوان شرکای توسعه شهری، آن‌ها نه تنها به جذب و رشد استعداد کمک می‌کنند بلکه ممکن است توسعه را با فناوری‌های جدید نیز موجب سازند. برای نمونه، راه‌حل‌های هوشمند در زیرساخت‌ها، حمل و نقل و مسکن فرصت‌هایی را برای شرکت‌ها و دولت فراهم می‌کند تا با هم و در کنار هم به سمت شهری بهتر و شهروندمحورتر همکاری کنند.

عملکرد شهرهای این‌چنینی در شاخص و چشم‌انداز شهرهای جهانی، وضعیت آن‌ها را به مثابه ستارگان در حال ظهور در میان بهترین مناطق شهری جهان نشان می‌دهد. برای رسیدن به آن‌جا، این شهرها در حال سرمایه‌گذاری در تجارت، زیرساخت‌ها و رشد هستند. اما برای ادامه رقابت، اکنون آنها باید روی ارزشمندترین دارایی خود سرمایه‌گذاری کنند: آن هم **مردمشان** است.

انطباق این اهداف با **اهداف الگوی اسلامی-ایرانی پیشرفت** در سرزمین‌مان نشان می‌دهد که اولویت‌بخشی به این دستورکارها توسط برنامه‌ها و سیاست‌های توسعه شهری از ضروریات است. این الگو الگوی پایه، چارچوب الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت و معرف سیر کلی تحولات مطلوب ایران در عرصه فکر، علم، معنویت و زندگی به‌سوی تمدن نوین اسلامی ایرانی در نیم‌قرن آینده است. این الگو با مشارکت گسترده متفکران و صاحب‌نظران ایرانی و بر اساس جهان‌بینی و اصول اسلامی و ارزش‌های انقلاب اسلامی و با توجه به مقتضیات اجتماعی و اقلیمی و میراث فرهنگی ایران، بر اساس روش‌های علمی و با استفاده از دستاوردهای بشری و مطالعه

مرور سیستماتیک و فراتلفیق مسائل، مشکلات و چالش‌های کلانشهر
تهران

نهاد راهبری و پایش طرح‌های توسعه شهری
تهران

آینده‌پژوهانه تحولات جهانی طراحی شده و شامل مبانی، آرمان‌ها، رسالت، افق و تدابیر است. مبانی، اهم پیش‌فرض‌های اسلامی، فلسفی و علمی جهان‌شمول معطوف به پیشرفت را ارائه می‌دهد. آرمان‌ها، ارزش‌های فرازمانی-فرامکانی و جهت بخش پیشرفت است. مبانی و آرمان‌ها وجه اسلامیت الگو را تضمین می‌کنند. رسالت، میثاق مشترک مردم و نظام جمهوری اسلامی ایران برای پیشرفت است. افق، آرمان‌های الگو را بر جامعه و زیست‌بوم ایران در نیم‌قرن آینده تصویر می‌کند و هدف‌های واقعی آحاد مردم، جامعه و حکومت ایران را در آن موعد معین می‌سازد. تدابیر، تصمیمات و اقدامات اساسی و بلندمدت برای حل مسائل مهم کشور و شکوفا ساختن قابلیت‌های ماندگار ملی به‌منظور رسیدن به افق است.

آرمان‌های الگوی اسلامی-ایرانی پیشرفت به شرح زیر عبارت‌اند از (مقام معظم رهبری، ۱۳۹۸):

۱. پیشرفت در عدالت همه‌جانبه و رفاه عمومی؛ عدالت‌طلبی
۲. پیشرفت در اقتصاد، تولید ثروت ملی و ارتقاء بهره‌وری
۳. پیشرانی و پیشرفت در علم و تمدن جهانی؛ اقتدار علمی
۴. پیشرفت در عزت و اعتبار بین‌المللی (قابلیت‌های سرزمینی و موقعیت ارتباطی فعال‌شده ایران)
۵. پیشرفت و شکوفایی معنویت و اخلاق، عزت ملی و اعتماد به‌نفس؛
۶. پیشرفت در قانون‌گرایی و انضباط اجتماعی و مبارزه با فساد
۷. بهره‌برداری کارآمد و عادلانه از طبیعت

نهاد راهبری و پایش طرح‌های توسعه شهری
تهران

مرور سیستماتیک و فراتلفیق مسائل، مشکلات و چالش‌های کلانشهر
تهران

۷. مرور سیستماتیک مطالعات، طرح‌ها و پژوهش‌های انجام‌پذیرفته

۱،۷. مرور سیستماتیک مسائل، چالش‌ها و مشکلات مطرح شده در پژوهش‌های انجام شده توسط مدیریت شهری تهران

۱،۱،۷. تحلیل و طبقه‌بندی مسائل و چالش‌های شهر تهران از منظر فعالیت‌های پژوهشی تنظیم شده در معاونت‌های مدیریت شهری تهران

شهرداری تهران سالانه برنامه و عناوین پژوهشی خود را احصاء و برای عقد قرارداد پژوهشی به مرکز مطالعات و برنامه‌ریزی شهر تهران منعکس می‌کند. این مرکز نیز به منظور شناخت تحولات، چالش‌ها، مسائل و معضلات مدیریت شهری و شهر مبتنی بر اسناد بالادستی و برنامه‌های مصوب با هدف رفع نیازهای مطالعات و پژوهشی واحدهای تابعه شهرداری تهران و شورای اسلامی شهر، اقدامات و فعالیت‌های پژوهشی خود را تدوین می‌کند. در این برنامه از واحدهای تابعه نیازسنجی مطالعاتی و پژوهشی طی دو مرحله مکاتبه انجام می‌شود. بدیهی است که این نیازهای پژوهشی می‌بایست منعکس‌کننده مسائل و چالش‌هایی باشد که مدیریت شهری با آن روبروست. با این فرض، پژوهش پیش رو می‌کوشد موضوعات و مسائل مطرح شده از خلال این عناوین و برنامه‌ها را از سال ۱۳۹۸ تا ۱۴۰۱ احصاء کند. براین اساس جدولی به شرح زیر به دست می‌آید که آمار برنامه‌ها و اولویت‌های پژوهشی اعلامی از سوی معاونت‌های مختلف را به دست می‌دهد.

جدول ۳. اولویت‌های پژوهشی اعلام شده توسط حوزه‌های ماموریتی شهرداری به مرکز مطالعات و برنامه‌ریزی شهر تهران-۱۳۹۸ تا ۱۴۰۱

۱۳۹۸					۱۳۹۹					۱۴۰۰					۱۴۰۱					حوزه ماموریتی
سهم از کل	مجموع ۱۴۰۱	نشست‌های تخصصی	گزارش‌های تخصصی	پروژه‌های مطالعاتی جدید	سهم از کل	مجموع ۱۴۰۱	نشست‌های تخصصی	گزارش‌های تخصصی	پروژه‌های مطالعاتی جدید	سهم از کل	مجموع ۱۴۰۱	نشست‌های تخصصی	گزارش‌های تخصصی	پروژه‌های مطالعاتی جدید	سهم از کل	مجموع ۱۴۰۱	نشست‌های تخصصی	گزارش‌های تخصصی	پروژه‌های مطالعاتی جدید	
۱۰۰.۰۰	۳۱۳	۸۱	۵۶	۱۷۶	۱۰۰.۰۰	۲۴۲	۶۷	۶۰	۱۱۵	۱۰۰.۰۰	۲۵۹	۵۳	۸۷	۱۱۹	۱۰۰.۰۰	۳۵۵	۸۵	۱۳۰	۱۴۰	مجموع
۱۷.۲۵	۵۴	۱۷	۲۰	۱۷	۱۴.۸۸	۳۶	۷	۱۶	۱۳	۱۹.۶۹	۵۱	۳	۱۶	۳۲	۱۴.۰۸	۵۰	۸	۲۸	۱۴	مطالعات کاربردی مناطق (امور مناطق)
۱۴.۰۶	۴۴	۷	۳	۳۴	۹.۹۲	۲۴	۱۰	۷	۷	۱۶.۶۰	۴۳	۱۹	۱۷	۷	۱۰.۴۲	۳۷	۶	۱۳	۱۸	خدمات شهری
۷.۰۳	۲۲	۳	۱	۱۸	۲.۸۹	۷	۳	۳	۱	۸.۱۱	۲۱	۶	۷	۸	۸.۷۳	۳۱	۱۰	۴	۱۷	برنامه‌ریزی و سرمایه انسانی
۰.۰۰	۰				۰.۰۰	۰				۰.۰۰	۰	۰	۰	۰	۸.۱۷	۲۹	۷	۱۵	۷	محیط‌زیست و سلامت شهری
۰.۰۰	۰				۰.۰۰	۰				۰.۰۰	۰		۰	۰	۷.۳۲	۲۶	۳	۱۲	۱۱	مدیریت یکپارچه حقوق شهری
۰.۰۰	۰				۰.۰۰	۰				۰.۰۰	۰	۰		۰	۵.۹۲	۲۱	۷	۹	۵	مستندسازی تجارب و پروژه‌های شهری
۵.۱۱	۱۶	۴	۲	۱۰	۱۱.۱۶	۲۷	۷	۳	۱۷	۴.۶۳	۱۲	۱	۸	۳	۵.۶۳	۲۰	۱	۱۲	۷	حمل و نقل و ترافیک
۱۲.۷۸	۴۰	۱۰	۹	۲۱	۱۰.۷۴	۲۶	۵	۴	۱۷	۶.۱۸	۱۶	۵	۲	۹	۵.۶۳	۲۰	۶	۵	۹	اجتماعی و فرهنگی
۴.۴۷	۱۴	۹	۱	۴	۷.۴۴	۱۸	۱۳	۳	۲	۱۷.۳۷	۴۵	۸	۱۷	۲۰	۵.۶۳	۲۰	۲	۸	۱۰	فناوری‌های نوین شهری (نواوری و فناوری)
۶.۳۹	۲۰	۳	۳	۱۴	۷.۰۲	۱۷	۲	۶	۹	۲.۷۰	۷	۰	۳	۴	۵.۰۷	۱۸	۶	۹	۳	ایمنی و پیشگیری از بحران (مدیریت ایمنی و بحران)
۲.۵۶	۸	۲	۲	۴	۲.۸۹	۷	۲	۲	۳	۳.۴۷	۹	۱	۲	۶	۵.۰۷	۱۸	۶	۲	۱۰	زیرساخت و عمران شهری (امور فنی، عمرانی و استانداردسازی)
۸.۹۵	۲۸	۴	۴	۲۰	۸.۲۶	۲۰	۲	۵	۱۳	۸.۴۹	۲۲	۶	۵	۱۱	۴.۷۹	۱۷	۷	۳	۷	مالی و اقتصاد شهری
۸.۳۱	۲۶	۴	۲	۲۰	۱۱.۱۶	۲۷	۶	۵	۱۶	۶.۵۶	۱۷	۲	۶	۹	۴.۵۱	۱۶	۶	۰	۱۰	شهرسازی و معماری
۱۳.۱۰	۴۱	۱۸	۹	۱۴	۱۳.۶۴	۳۳	۱۰	۶	۱۷	۶.۱۸	۱۶	۲	۴	۱۰	۳.۹۴	۱۴	۳	۶	۵	تدوین برنامه‌های راهبردی (مدیریت و برنامه‌ریزی)
۰.۰۰	۰				۰.۰۰	۰				۰.۰۰	۰	۰	۰	۰	۳.۶۶	۱۳	۴	۴	۵	همکاری‌های علمی و بین‌المللی
۰.۰۰	۰				۰.۰۰	۰				۰.۰۰	۰			۰	۱.۴۱	۵	۳	۰	۲	پایش طرح‌های توسعه شهری

تحلیلی بر تغییرات این پژوهش‌ها و برنامه‌ها در سال‌های مختلف از سوی معاونت‌های مختلف در شکل زیر ارائه شده است.

۱۴۰۰

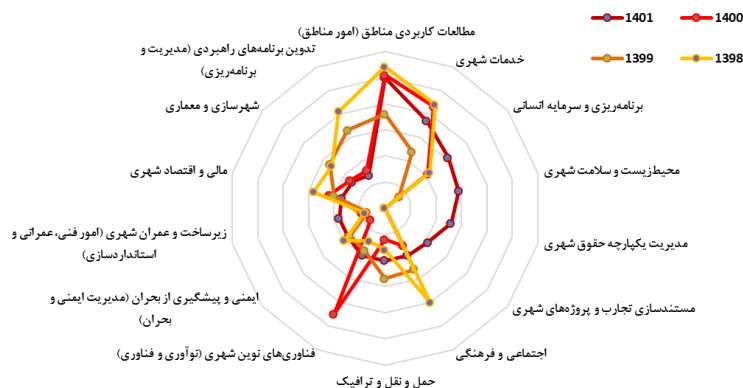
۱۴۰۱

۱۳۹۹

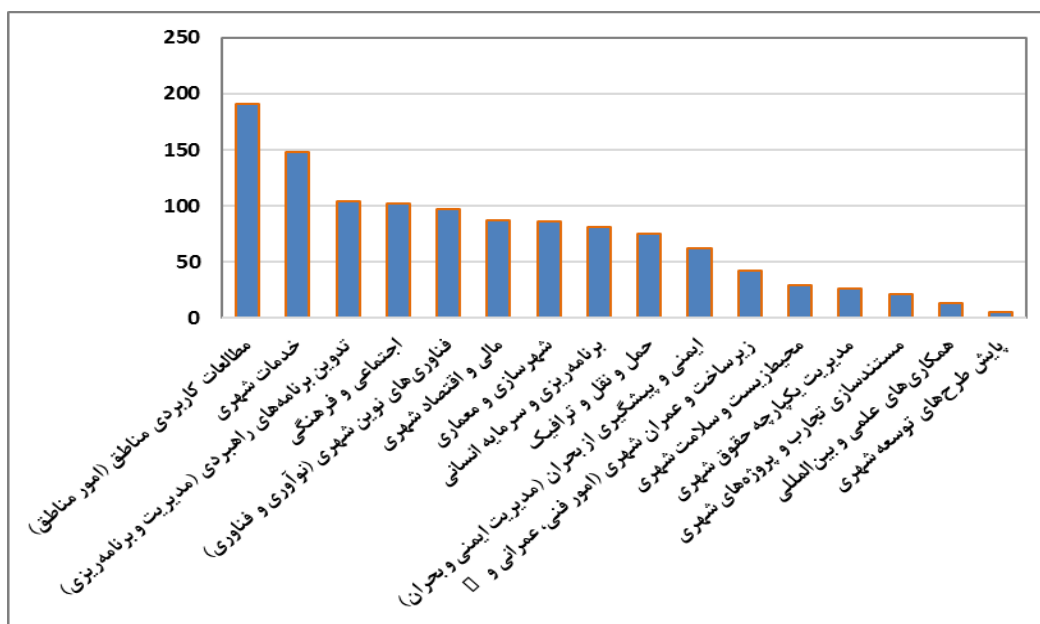

۱۳۹۸

شکل ۳۰. وضعیت قیاسی برنامه‌ها و اولویت‌های پژوهشی اعلام شده توسط حوزه‌های مختلف ماموریتی شهرداری تهران، ۱۳۹۸ تا ۱۴۰۱

در تمامی این ۴ سال، بیشترین سهم مطالعات به مسائل مناطق و سپس خدمات شهری اختصاص داشته است. ایجاد ۴ حوزه ماموریتی جدید در سال ۱۴۰۱ در تفاوت با سال‌های قبل شامل محیط‌زیست و سلامت شهری، مدیریت یکپارچه حقوق شهری، مستندسازی تجارب و پروژه‌های شهری، همکاری‌های علمی و بین‌المللی و پایش طرح‌های توسعه شهری نشان از اهمیت مسائل این حوزه دارد. در تمامی این سال‌ها بحث ایمنی و پیشگیری از بحران، با وجودی که یکی از ابرمسائل این کلانشهر است، کم‌ترین میزان برنامه‌های پژوهشی را به خود اختصاص داده است. موضوع و مسائل مربوط به فناوری‌های نوین و هوشمندی شهری از سال ۱۴۰۰ اهمیت مضاعف یافته است. این امر با توجه به مسائلی که از منظر موسسات بین‌المللی امروزه با آن مواجه است منطقی و هم‌سوست.

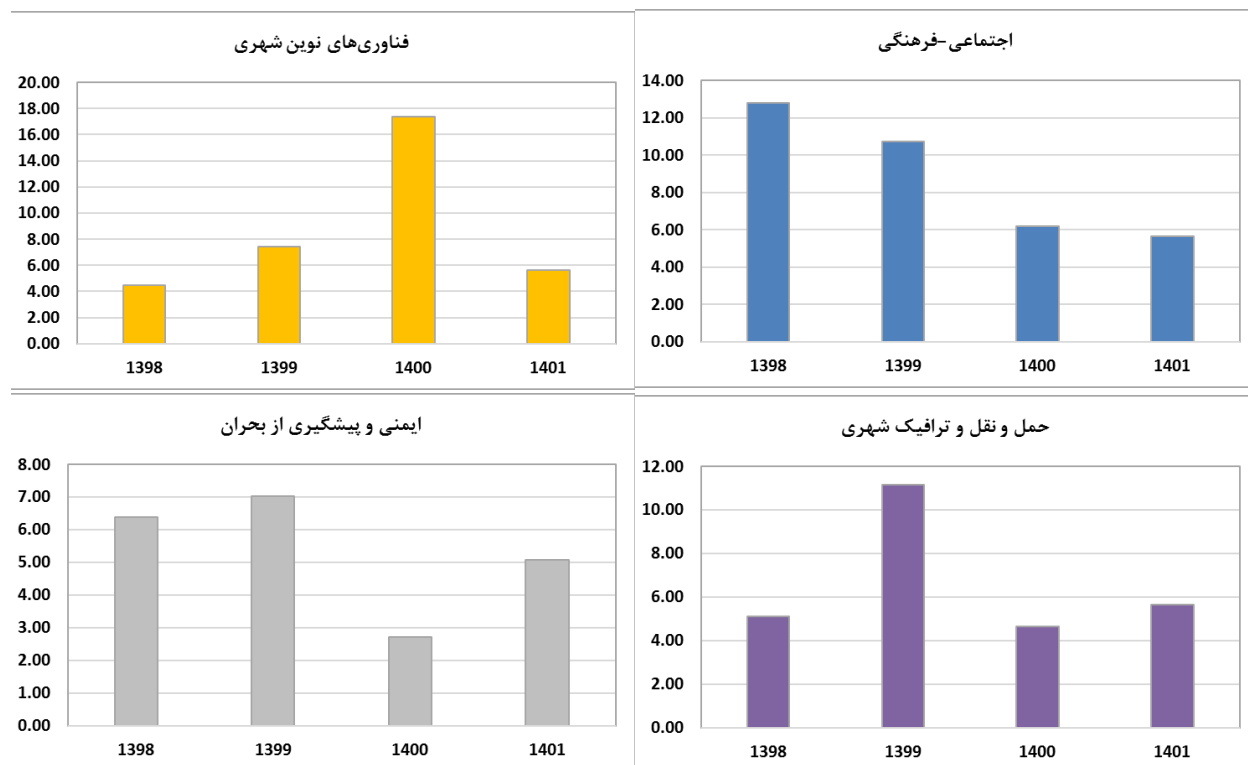

شکل ۳۱. سهم حوزه‌های ماموریتی در برنامه‌های پژوهشی اعلامی از سال ۱۳۹۸ تا ۱۴۰۱ به مرکز مطالعات و برنامه‌ریزی شهر تهران

در شکل زیر چند موضوع مهم و تغییرات سهم آن در این سال‌ها مورد بررسی دقیق‌تر قرار گرفته است. در این رابطه یافته‌های زیر قابل بررسی است:

- مسائل اجتماعی و فرهنگی در دو سال اخیر کم‌تر اولویت برنامه‌های پژوهشی قرار داشته است. گرچه این امر تا حدودی ناشی از تراکم و تعدد برنامه‌های پژوهشی مرتبط با این موضوع در سال‌های ۱۳۹۸ تا ۱۳۹۹ است.
- فناوری‌های نوین در سال ۱۴۰۰ مسئله مهمی برای حوزه‌های ماموریتی شهرداری تهران شده است.

- حمل و نقل و ترافیک و ایمنی و پیشگیری از بحران در شهر تهران با وجود این که مسئله‌ای حاد برای این شهر به شمار می‌رود، سهم به نسبت پایینی از پژوهش‌ها را به خود اختصاص داده‌اند. در سال ۱۳۹۹ بیشترین اولویت به این دو موضوع داده شده است اما از اولویت پژوهشی این دو موضوع در سال‌های بعدی کاسته شده است.

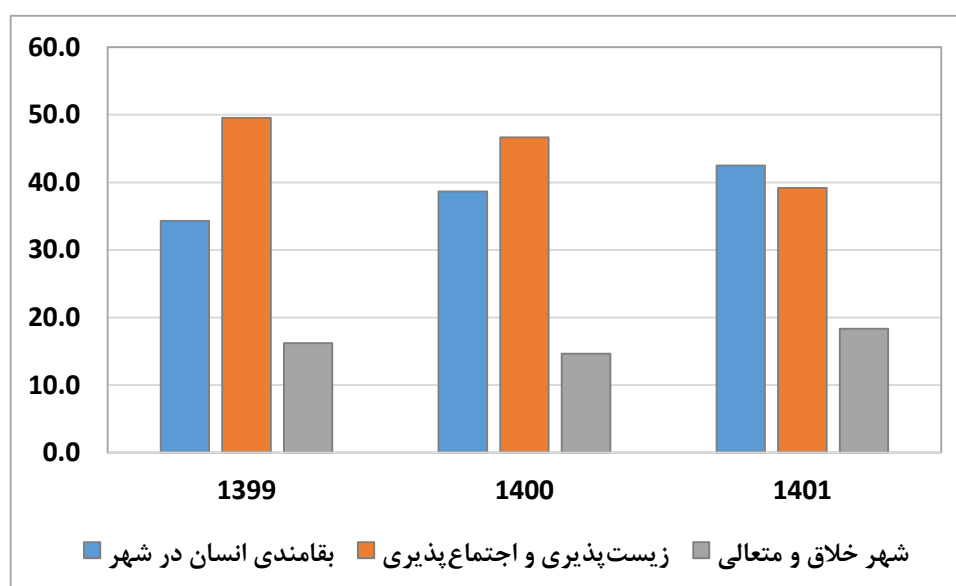
شکل ۳۲. سری زمانی سهم حوزه‌های ماموریتی خاص از برنامه‌ها و اولویت‌های پژوهشی مرکز مطالعات و برنامه‌ریزی شهر تهران از سال ۱۳۹۸ تا ۱۴۰۱

به منظور ارائه تصویری دقیق‌تر از وضعیت، عناوین پروژه‌های اعلامی کدگذاری شدند. این کدها در دو دست کد اصلی و فرعی تنظیم شدند. کدهای اصلی براساس مدل مفهومی که پیش‌تر پیشنهاد شد بر مبنای سه مرتبه نیاز انسانی بر سه دسته بقامندی انسان در شهر (نیازهای پایه)، زیست‌پذیری و اجتماع‌پذیری و شهر خلاق و متعالی دسته‌بندی شدند.

جدول ۴. مقوله‌بندی و کدگذاری برنامه‌های پژوهشی اعلامی حوزه‌های ماموریتی شهرداری تهران

سهم از کل پروژه‌های پژوهشی همان سال			مقوله‌های اصلی/فرعی
۱۴۰۱	۱۴۰۰	۱۳۹۹	
۴۲.۵	۳۸.۷	۳۴.۳	بقامندی انسان در شهر
۹.۲	۸.۰	۵.۷	اشتغال و درآمد
۱۹.۲	۱۸.۷	۱۶.۲	ایمنی و امنیت
۷.۵	۹.۳	۸.۶	سلامت شهری
۶.۷	۲.۷	۳.۸	مسکن کافی
۳۹.۲	۴۶.۷	۴۹.۵	زیست‌پذیری و اجتماع‌پذیری
۱۰.۸	۱۶.۰	۱۶.۲	جامعه‌پذیری
۲۸.۳	۳۰.۷	۳۳.۳	زیست‌پذیری شهری
۱۸.۳	۱۴.۷	۱۶.۲	شهر خلاق و متعالی
۹.۲	۸.۰	۱۰.۵	تعالی شهری
۹.۲	۶.۷	۵.۷	خلاقیت و نوآوری

مطابق شکل زیر، با توجه به بحرانی شدن مسائل مربوط به بقامندی انسان در شهر اعم از ایمنی و امنیت، مسکن، سلامت و اشتغال و درآمد، اولویت‌بخشی پژوهشی به آن‌ها نیز افزایش یافته است. اما نکته مهم ثبات نسبی پژوهش‌های مرتبط با نیازهای متعالی انسان در شهر شامل خلاقیت، نوآوری، هوشمندی، کرامت و تعالی انسانی طی این سال‌هاست. در حالی که پرداختن به این مسائل از طریق تقویت جامعه و نیروی انسانی و ایجاد روح نوآوری و خلاقیت می‌تواند حل‌المسائل دیگر نیز باشد.

شکل ۳۳. روند تغییرات سهم برنامه‌های پژوهشی مدیریت شهری به تفکیک مقوله‌های اصلی

زیست‌پذیری و کیفیت زندگی و سپس ایمنی و امنیت در این سال‌ها مهم‌ترین مسئله از دیدگاه سیاست‌گذاران مدیریت شهری به حساب آمده است. در این زمینه مسائل زیر در زمره اولویت‌های پژوهشی بحث زیست‌پذیری قرار داشته‌اند:

محیط‌زیست و میراث طبیعی	توسعه تاسیسات شهری	ساماندهی پهنه‌های فعالیتی، مشاغل و فضاهای ناسازگار شهری
تقویت حمل و نقل عمومی	مواجهه با تخلفات ساختمانی	طراحی بهینه معابر و شبکه‌های بزرگراهی
توسعه و تجهیز کانون‌های توسعه فضایی	کنترل و هدایت جمعیت‌پذیری	تامین پارکینگ و فضای پارک و پایانه‌های شهری
توسعه و تجهیز محورهای فضایی توسعه	حفظ و گسترش باغات	توسعه فضای سبز، کشاورزی شهری و گردشگری طبیعت‌محور
تامین خدمات شهری	بازآرایی فرم و الگوی گسترش فضایی شهر	گردشگری طبیعت‌محور
ساماندهی فضاهای بی‌دفاع، جرم‌خیز و رهاشده شهری	ترویج فرهنگ ترافیک	تامین تجهیزات شهری
مدیریت ترافیک شهری	مدیریت پروژه	توسعه حمل و نقل پاک و پایدار
بازآرایی فرم و بازآرایی فرم و الگوی گسترش فضایی شهر	مدیریت یکپارچه شهری	تقویت پیوندها و ارتباطات منطقه کلانشهری
توسعه و تجهیز فضای عمومی شهری	پایش و ارزیابی عملکرد مدیریت شهری	کیفیت زندگی و زیست‌پذیری شهری
توسعه و ترمیم شبکه معابر شهری	پدافند غیرعامل	

هم‌چنین در زمینه ایمنی و امنیت موضوعاتی به عنوان مسئله شناخته شده و در زمره اولویت‌های پژوهشی قرار گرفته است: تاب‌آوری و مخاطرات شهری، مدیریت بحران، مدیریت رواناب، پساب، پسماند و بازیافت، ساماندهی فضاهای بی‌دفاع، جرم‌خیز و رهاشده شهری، پدافند غیرعامل، تامین و مصرف انرژی

شکل ۳۴. میزان اولویت بخشی به مسائل کلانشهر تهران در سال ۱۴۰۱ از منظر برنامه‌های پژوهشی مدیریت شهری

فهرست مسائل اولویت داده شده در برنامه‌های پژوهشی مدیریت شهری در سایر حوزه‌ها نیز به شرح زیر است:

- ❖ تعالی شهری: نظام و نظریه برنامه‌ریزی شهری و اندیشه شهرسازی، حکمروایی شهری، ترویج و تقویت ابعاد زیبایی‌شناختی، منظر شهری، هنر عمومی و مبلمان شهری، ایجاد هویت و برندینگ و دیپلماسی شهری، حفاظت از میراث شهری و توسعه شبکه نخبگان و گروه‌های اندیشه‌ورز
- ❖ جامعه‌پذیری: مشارکت‌پذیری اجتماعی، حق به شهر و حقوق شهروندی، بازنگری و اصلاح تقسیمات اداری-سیاسی، محله‌محوری و محله مطلوب، برنامه‌ریزی فرهنگی-اجتماعی، ترویج سبک زندگی، تقویت عدالت شهری، مناسب‌سازی فضای شهری، تمرکززدایی سیاسی و تمرکززدایی شهری، ایجاد شهر فراگیر و دربرگیرنده و پایداری اجتماعی؛
- ❖ خلاقیت و نوآوری: شهر خلاق، هوشمند و نواحی نوآور شهری، پیشران‌ها و آینده‌پژوهی، رتبه‌بندی شهری، رقابت‌پذیری و ارتقاء جایگاه بین‌المللی کلانشهر تهران؛
- ❖ سلامت شهری: شهر سالم (بیماری و سلامت شهری)، رفع و کاهش آلودگی محیطی و جزایر حرارتی شهری، سازگاری با تغییر اقلیم و گردوغبار، مواجهه و مدیریت بحران تامین منابع آب، کاهش ردپای اکولوژیک و ارتقاء ظرفیت برد محیطی؛

نهاد راهبری و پایش طرح‌های توسعه شهری
تهران

مرور سیستماتیک و فراتلفیق مسائل، مشکلات و چالش‌های کلانشهر
تهران

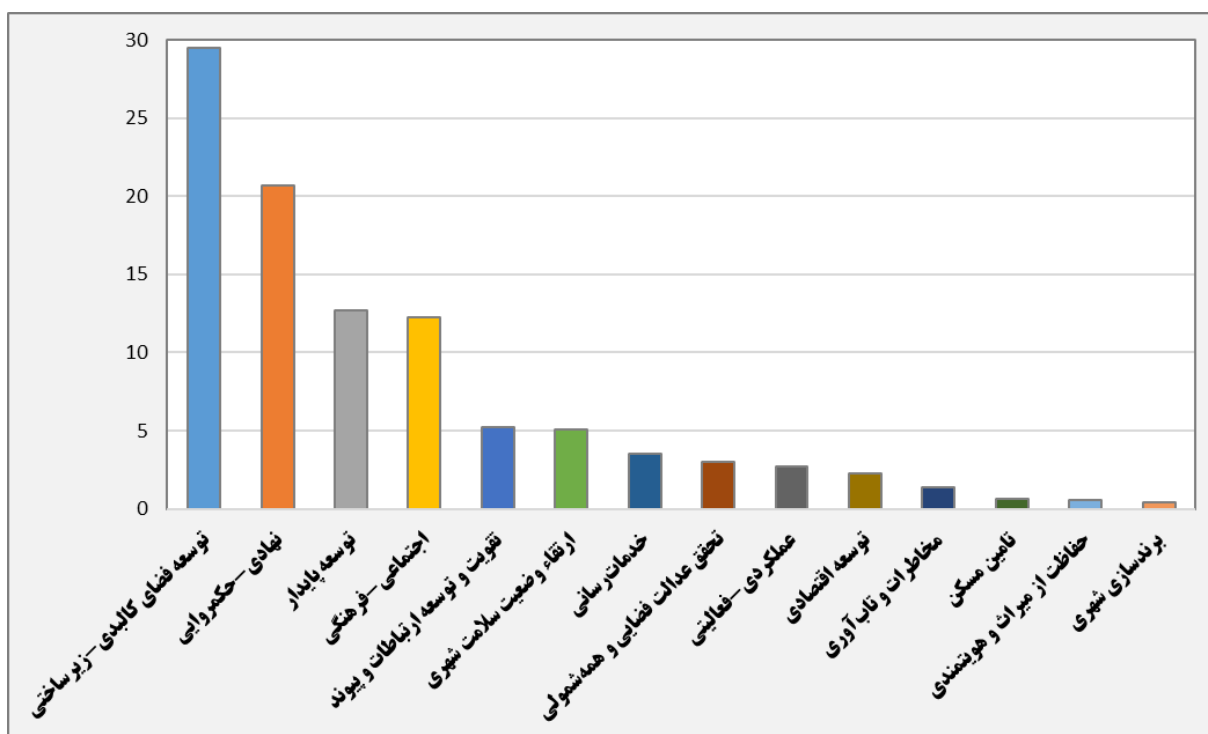
- ❖ مسکن کافی: مسکن کافی، بافت‌های فرسوده و ناکارآمد شهری، توسعه مسکن استطاعت‌پذیر، طراحی مسکن ایده‌آل و متناسب با نیاز؛
 - ❖ اشتغال و درآمدزایی: شیوه‌های جذب و جلب سرمایه‌گذاری و تامین منابع مالی، فقر شهری، کودکان کار و دستفروشی، نظام مالی، بودجه‌ریزی و درآمدزایی پایدار شهرداری و توسعه اشتغال و کارآفرینی؛
- در نهایت، براساس تکرار و فراوانی میان عبارات کلیدی مطرح در برنامه‌ها و عناوین پژوهشی مدیریت شهری تهران، نمودار ابرکلمات بدین شرح ترسیم شد.

شکل: نمودار ابرکلمات برنامه‌ها و عناوین پژوهشی اعلام شده از سوی حوزه‌های مختلف ماموریتی شهرداری تهران به مرکز مطالعات و برنامه‌ریزی شهر تهران

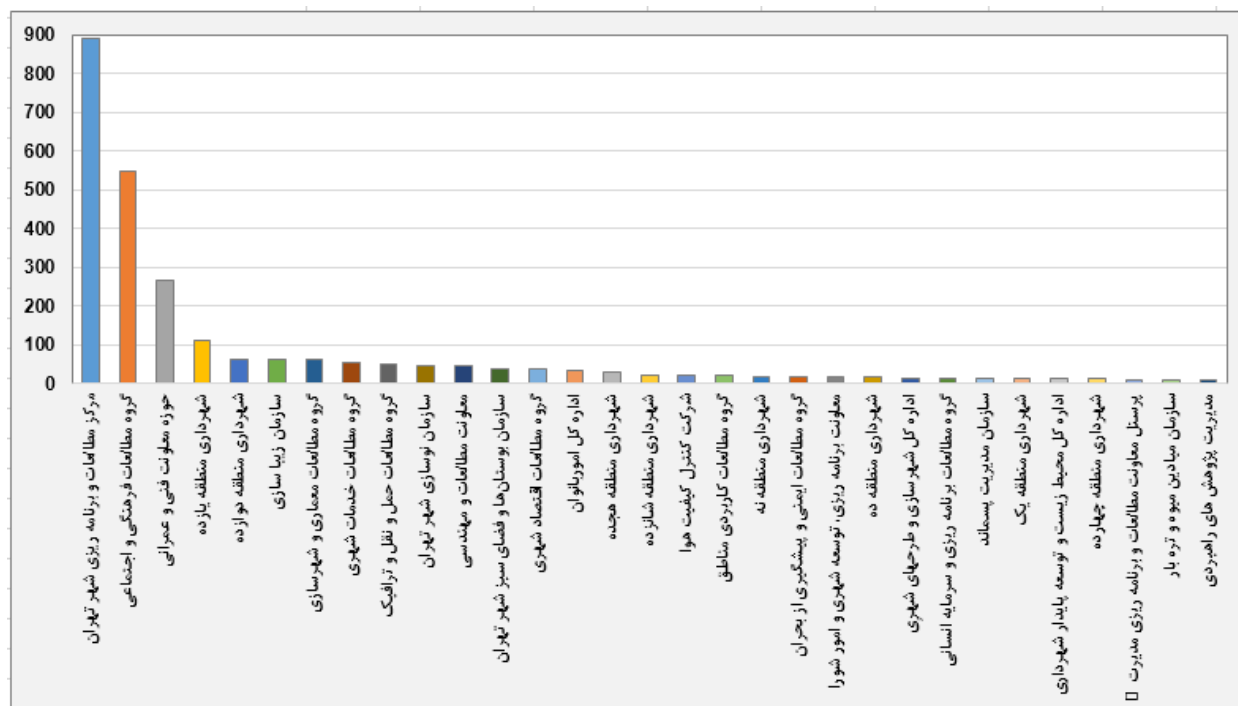
۲.۱.۷. تحلیل و طبقه‌بندی مسائل و چالش‌های شهر تهران از منظر پژوهش‌ها و مطالعات انجام شده توسط مدیریت شهری تهران

در بخش پیشین به بررسی برنامه‌ها و عناوین اولویت‌های پژوهشی پیشنهادی از سوی حوزه‌های مختلف ماموریتی مدیریت شهری به مرکز مطالعات و برنامه‌ریزی شهر تهران پرداخته شد. در این بخش هدف بررسی و متن‌کاوی پژوهش‌هایی است که از سوی قسمت‌های مختلف مدیریت شهری در تهران به انجام رسیده و بدان پرداخته شده است. گویانکه این پژوهش‌ها هر یک مسئله‌ای را در این کلانشهر هدف قرار داده‌اند. بر این اساس، از سال ۱۳۷۰ تاکنون (سال ۱۴۰۲) مجموعاً ۲۶۸۰ عنوان پژوهش، مطالعه و دانش‌شهر توسط مدیریت شهری در تهران تهیه شده است. موضوع و دستورکار این پروژه‌ها به شرح شکل زیر توزیع شده است. بیشترین مسئله پرداخته شده در این مطالعات موضوع توسعه فضای کالبدی و زیرساخت‌های شهری و سپس جنبه‌ها و ملاحظات نهادی-حکمرانی بوده است. گرچه توسعه پایدار و موضوعات اجتماعی-فرهنگی نیز در جایگاه بعدی قرار داشته‌اند. برندسازی و هویت شهری، حفاظت از میراث، تامین مسکن، مخاطرات و تاب‌آوری، توسعه اقتصادی و کارآفرینی و تحقق عدالت فضایی و همه‌شمولی شهری برخلاف اینکه اکنون از جمله مسائل کلیدی و اساسی این کلانشهر به شمار می‌روند در زمره موضوعات کم‌تر پرداخته شده قرار گرفته‌اند.

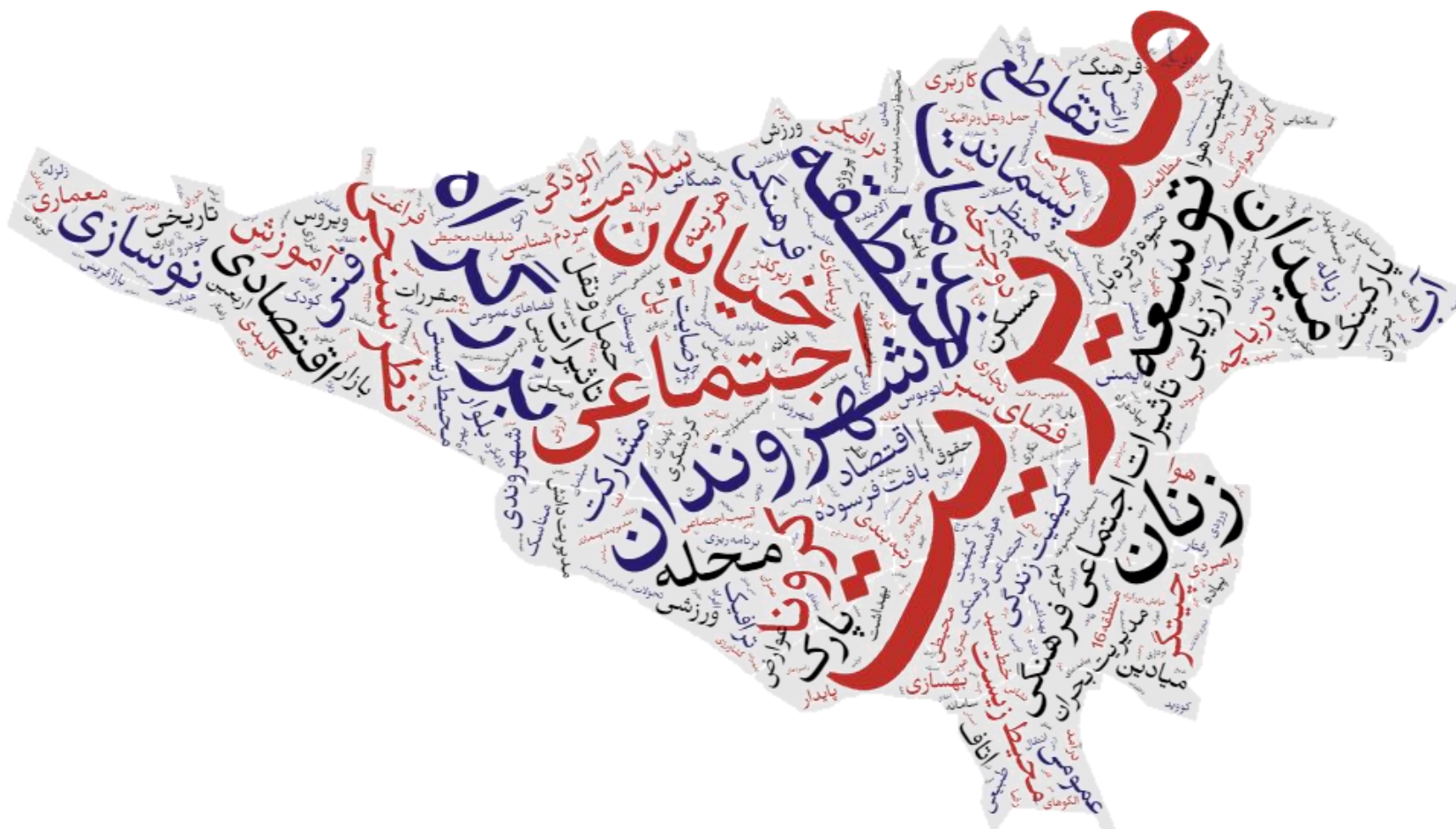
شکل ۳۵. سهم موضوعات و مسائل کلیدی مطرح شده در پروژه‌های پژوهشی مدیریت شهری تهران از سال ۱۳۷۰ تاکنون

هم‌چنین، مطابق شکل زیر بیشترین میزان فعالیت پژوهشی، پس از مرکز مطالعات و برنامه‌ریزی شهر تهران، توسط حوزه مأموریتی فرهنگی-اجتماعی، فی-عمرانی و شهرداری‌های منطقه ۱۱ و ۱۲ بوده است.

شکل ۳۶. میزان فعالیت‌های پژوهشی صورت گرفته توسط حوزه‌های مختلف مأموریتی شهرداری تهران از سال ۱۳۷۰ تا ۱۴۰۲

نمودار ابرکلمات مجموع این پژوهش‌ها با حذف کلمات توقف (ایست‌واژه‌ها) به شرح شکل زیر به دست آمد.

شکل ۳۷. نمودار ابرکلمات پژوهش‌های انجام شده توسط مدیریت شهری تهران از سال ۱۳۷۰ تا ۱۴۰۲

۲,۷. مرور سیستماتیک مسائل، چالش‌ها و مشکلات مطرح شده در پایان‌نامه‌های مرتبط انجام شده در کشور در خصوص مسائل و چالش‌های کلانشهر تهران

به منظور تحلیل و بررسی مسائل از خلال پایان‌نامه‌های تهیه شده در مقطع ارشد و دکتری، با جست‌وجوی کلیدواژه "تهران" در عنوان، چکیده و کلمات کلیدی در بازه زمانی ۵ سال اخیر در رشته‌های مرتبط با شهرسازی، مدیریت شهری، جغرافیا، جامعه‌شناسی و اقتصاد شهری، در درگاه اینترنتی ایران‌داک و سامانه گنج مجموعاً به ۲۰۰ عنوان دسترسی برقرار شد. از این میان با حذف عناوین غیرمرتبط در نهایت تنها ۹۲ مورد پایان‌نامه و رساله گزینش شد. در نهایت از این میان خلاصه مهم‌ترین موارد آن به شرح جدول زیر استخراج شد.

جدول ۵. موضوعات و مسائل مطرح شده در پایان‌نامه‌های مقطع ارشد و دکتری ۵ سال اخیر در خصوص شهر تهران

ردیف	عنوان پایان‌نامه	سال	چکیده
۱	تحلیل چالش‌های مدیریت بحران شهر تهران در برابر مخاطره زلزله به روش دلفی	۱۴۰۲	یکی از مخاطراتی که به‌عنوان تهدیدی جدی برای بسیاری از شهرهای ایران از جمله شهر تهران محسوب می‌شود، مخاطره زمین‌لرزه است. موقعیت زمین‌ساختی تهران سبب شده است تا این شهر پتانسیل لرزه‌خیز بالایی داشته باشد. با توجه به اینکه مخاطرات زمین‌لرزه با خسارات جانی و مالی زیادی همراه است، بنابراین این مخاطره به‌عنوان چالش جدی برای این شهر محسوب می‌شود.
۲	تدوین چارچوب مفهومی حق به شهر هوشمند در تهران	۱۴۰۲	توجه به انگاره حق به شهر هوشمند و تلاش برای تعریف آن در نوشته‌های متعددی صورت گرفته است. پژوهش پیش رو در جهت تکمیل پژوهش‌های صورت گرفته، در تلاش است تا با تدوین چارچوب مفهومی حق به شهر هوشمند، گامی فراتر از تعریف انگاره حق به شهر هوشمند بردارد. بدین ترتیب، پژوهش پیش رو در پی آن است تا خلأ موجود در حق به شهر هوشمند را با بررسی ابعاد گوناگون آن و تدوین چارچوب مفهومی حق به شهر هوشمند پر نماید. آنچه این پژوهش را از پژوهش‌های پیشین انجام شده متمایز می‌نماید، تدوین چارچوب مفهومی حق به شهر هوشمند بر پایه چارچوب فکری شهروندانی است که در شهر تهران، شهری پیشرو در شهر هوشمند و پایتخت ایران زندگی می‌کنند، استوار است.
۳	ارزیابی عملکرد مددسراها با رویکرد کاهش آسیب‌های اجتماعی در شهر تهران	۱۴۰۱	شهر تهران به دلیل موقعیت اداری-سیاسی درگیر مشکلات ناشی از بی‌خانمانی است که براساس هدف پژوهش که بهبود عملکرد مددسراهای شهر تهران در جهت کاهش آسیب بی‌خانمانی است. با احداث مددسراها، سامان‌سراها، گرمخانه‌ها، معضله بی‌خانمانی و کارتن‌خوابی در جامعه به عنوان یک واقعیت پذیرفته شده است و سیاست قابل‌تحسینی است ولی با وجود افزایش تعداد مددسراها در شهر تهران، تاثیر چشم‌گیری در بهبود معضله بی‌خانمانی نداشته است.
۴	تحلیل آسیب‌پذیری ناشی از آب گرفتگی بارش‌های رگباری در شبکه آب‌های سطحی منطقه ۱۴ شهر تهران	۱۴۰۱	در سال‌های اخیر تغییرات آب و هوایی و افزایش شهرنشینی که منجر به تغییر کاربری زمین شده و احتمال وقوع سیلاب را در بسیاری از شهرها افزایش داده است. در صورت عدم تخلیه مناسب سیلاب‌های شهری، ممکن است رواناب‌های ناشی از بارندگی در داخل شبکه به ویژه در قسمت‌های انتهایی آن انباشته و متراکم شده و پس از تکمیل ظرفیت مجاری انتقال، باعث پخش آب در سطح شهر و در مناطق گود و کم ارتفاع گردد.

ردیف	عنوان پایان‌نامه	سال	چکیده
۵	شناسایی موانع مدیریت شهری در فرهنگ سازی تفکیک پسماند شهر تهران	۱۴۰۱	در کشورهای در حال توسعه افزایش جمعیت شهرها و از طرفی فعالیت‌های شهر نشینی به یک پدیده پیچیده تبدیل شده است. رشد فزاینده جمعیت در کنار فعالیت‌های انسانی باعث افزایش میزان تولید پسماند شده است. آنچه امروزه شهرهایمان را برای دستیابی به توسعه‌ای پایدار به چالش می‌کشد، زایش روزافزون و انبوه پسماندهای گوناگون است که محیط زیست شهری را به شدت تهدید می‌کند. ارایه راه‌حل‌های بهینه برای اصلاح مشکلات شهر از اهداف مهم و وظایف مدیران شهری است.
۶	فضاهای خاکستری شهری: در جستجوی مدل مفهومی تحول فضاهای شهری در شهر تهران	۱۴۰۱	فضاهای خاکستری، فضاهای شهری با ماهیت فرا غیررسمیت دارای انواع شکل‌ها، موقعیت‌ها، توزیع فضایی با جوهره عملکردی متفاوت می‌باشند. این فضاها با پیشینه غیررسمیت محدود به مسکن و اقتصاد، امروز به پدیده‌ای فراگیر شهری از جهان جنوب تا جهان شمال تبدیل شده است.
۷	آینده‌پژوهی تاب‌آوری مناطق شهری تهران در برابر بحران‌های پاندمیک (کووید-۱۹)	۱۴۰۱	یکی از روش‌هایی که می‌تواند تاب‌آوری کلان‌شهر تهران را در برابر بحران‌های احتمالی در آینده افزایش دهد، آینده‌پژوهی در این خصوص است. آینده‌پژوهی به کمک سناریونویسی، می‌تواند منجر به اتخاذ تصمیم‌ها و راهبردهایی شود که تأمین‌کننده هدف مدیریت شهری تهران در جهت ارتقا توان و ظرفیت پاسخگویی شهری به بحران‌ها و در نتیجه افزایش تاب‌آوری کلان‌شهر تهران خواهد بود.
۸	تحلیل جامعه‌شناختی مصرف انرژی (مورد مطالعه: شهروندان شهر تهران)	۱۴۰۱	یافته‌ها نشان داده که مصرف برق خانگی باید در یک مجموعه اقتصادی-فنی-اجتماعی دیده شود. هر یک از نهادها اگرچه هر کدام وظایف مخصوص خود را در ایجاد شرایط مناسب مانند منازل استاندارد و دسترسی به وسایل الکتریکی با کیفیت، برنامه‌ریزی آموزشی جهت ارتقای سواد انرژی و تقویت باورها و ایجاد دغدغه‌های اجتماعی نسبت به برق و اصلاح الگوی مصرف، توسعه تکنولوژی‌های مرتبط با وسایل اندازه‌گیری، کاربرد انرژی‌های نو و... را دارند؛ لیکن داشتن رویکرد علمی و سیستمی جهت جامع دیدن مسئله انرژی برای همکاری نهادهای مختلف و سیاست‌گذاری جامع با نگاه به آینده و اجرای سیاست‌های کلان حائز اهمیت می‌باشد.
۹	تنظیمات فضایی و نوسازی شهری در ایران؛ ظهور بافت‌های مساله‌دار، نمونه‌ی مطالعاتی شهر تهران از سال ۱۳۲۰ تا ۱۳۵۷	۱۴۰۱	آنچه از آن تحت‌عنوان سیاست‌های شهری یاد می‌شود نیز به نوعی نسبت فضایی پیدا کردن برخی از مفاهیم را می‌رساند. متناسب با چنین مواجهه‌ای با مفاهیم، می‌توان گفت پژوهش حاضر به دنبال فهم و درک زمینه‌های ظهور و بروز برخی از سیاست‌های شهری است. در این راستا پژوهش می‌کوشد به شرایط امکان سیاست‌های نوسازی شهری از یک‌طرف و از طرف دیگر مساله‌مند شدن برخی از بافت‌ها و محلات در شهر تهران بین سال‌های ۱۳۲۰ تا ۱۳۵۷ بپردازد.
۱۰	سنجش تاب‌آوری فضاهای عمومی در مقابل پدیده‌های غیرمنتظره با تاکید بر تعاملات اجتماعی در دوران کرونا، مورد مطالعه: فضاهای منتخب در شهر تهران	۱۴۰۱	این پایان‌نامه بر شناسایی ویژگی‌های فضاهای عمومی تاب‌آور شهر تهران از نظر زندگی جمعی و تعاملات اجتماعی با توجه به تأثیر همه‌گیری COVID-۱۹ تمرکز دارد. داده‌ها از طریق پرسشنامه آنلاین و مشاهده مستقیم جمع‌آوری شده است که نشان می‌دهد تعاملات اجتماعی در بیشتر فضاها کاهش یافته است. این پایان‌نامه ماتریس‌های طراحی را برای فضاهای شهری برای افزایش تاب‌آوری و سلامت شهروندان در طول همه‌گیری پیشنهاد می‌کند.
۱۱	تحلیل گردشگری هوشمند شهری در منطقه ۱۲ تهران	۱۴۰۰	هدف این پژوهش تحلیل و ارزیابی تأثیر گردشگری در توسعه اقتصادی و پایداری درآمدی شهر تهران است. توسعه صنعت گردشگری متأثر از عواملی نظیر زیرساخت‌ها و تسهیلات، اطلاع‌رسانی و تبلیغات می‌باشد که در برنامه‌ریزی گردشگری شهر تهران باید در اولویت

ردیف	عنوان پایان‌نامه	سال	چکیده
			قرار گیرد تا از قابلیت‌های گردشگری این شهر نهایت بهره‌برداری به عمل آید. تحقق این هدف مستلزم تغییر نگاه حاکمیت و دولت به توریست از سخت‌افزاری به نرم‌افزاری و نیز واگذاری کامل تصدی‌گری گردشگری به بخش خصوصی و حمایت همه‌جانبه از این صنعت است.
۱۲	گردشگری و توسعه اقتصادی شهر تهران	۱۴۰۰	توسعه صنعت گردشگری متأثر از عواملی نظیر زیرساخت‌ها و تسهیلات، اطلاع‌رسانی و تبلیغات می‌باشد که در برنامه‌ریزی گردشگری شهر تهران باید در اولویت قرار گیرد تا از قابلیت‌های گردشگری این شهر نهایت بهره‌برداری به عمل آید. تحقق این هدف مستلزم تغییر نگاه حاکمیت و دولت به توریست از سخت‌افزاری به نرم‌افزاری و نیز واگذاری کامل تصدی‌گری گردشگری به بخش خصوصی و حمایت همه‌جانبه از این صنعت است.
۱۳	بررسی آلودگی هوای کلان‌شهر تهران با استفاده از داده‌های مشاهداتی و تکنیک‌های دورکاوی	۱۴۰۰	یکی از بزرگ‌ترین مشکلاتی که بشر در صد سال گذشته همواره با آن مواجه بوده و زندگی اجتماعی او را با خطرات زیادی روبرو کرده است، مسئله آلودگی محیط‌زیست می‌باشد. استقرار کارخانه‌ها و صنایع به‌طور گسترده در اطراف شهر (به خصوص بخش غربی) و حجم زیاد خودروهای در حال تردد از جمله عواملی هستند که باعث افزایش آلودگی هوای این شهر شده‌اند. گسترش فضایی شهر تهران به‌ویژه بعد از انقلاب اسلامی، موقعیت جغرافیایی شهر و نحوه قرارگیری آن در حصار کوهستانی البرز از جمله عواملی هستند که باعث تراکم آلودگی در برخی از مناطق نسبت به مناطق دیگر می‌شوند. از طرف دیگر تغییرات در عوامل جغرافیایی به‌ویژه عناصر اقلیمی نظیر دما، باد و بارش سبب می‌شود در برخی مواقع وضعیت به حد هشدار و بعضاً بحران برسد.
۱۴	تحلیل تاب‌آوری بخش زیربنای کالبدی با تأکید بر رویکرد پدافند غیر عامل؛ مورد مطالعه منطقه ۱۹ شهر تهران	۱۴۰۰	وقوع بلایای طبیعی اخیر، نشان‌دهنده این است که انسان‌ها و جوامع به صورت گسترده‌ای آسیب‌پذیرتر شده‌اند و مخاطرات گسترش یافته‌اند. با این وجود، برنامه‌ریزی کاهش اثرات ریسک و آسیب جوامع، معمولاً قبل از وقوع سوانح انجام نمی‌شوند. در حالتی که ریسک‌ها و مخاطرات در حال افزایش هستند، تاب‌آوری تحت عنوان ظرفیت تحمل ریسک و خطرات بیشتر، برگشت به حالت عادی بعد از وقوع مخاطرات و به حداقل رساندن آسیب‌ها در برابر مقدار مشخصی از مخاطرات شناخته شده است.
۱۵	تبیین حکمروایی ساخت‌وساز شهر تهران	۱۴۰۰	از نظر متخصصان شهری، «حکمروایی ساخت‌وساز شهری تهران»، باید با پیگیری «رشد عادلانه، متوازن و توانمندساز»، در پی «حل مسائل کالبدی و فضایی شهر تهران»، در جهت دستیابی «فرآورده پایدار و قابل استطاعت» باشد؛ و این مسیر را با «اتکا به ظرفیت‌های درون‌زا و مبتنی بر ارزش‌های محلی» به وسیله «سازمانی همیار، کارآمد و جمع‌گرا» برای «مواجهه با چالش‌های قانونی-اجرایی مدیریت شهری تهران» طی کند؛ اما در تجربه زیسته سازندگان، نظام مدیریت ساخت‌وساز شهری تهران، با پیگیری «تحقق درآمدهای مورد نیاز خود»، برای «انجام آن دسته از ماموریت‌هایی است که تبعات تخطی از آن‌ها، هزینه و پیگرد قانونی دارد» در پی «تثبیت جایگاه و اعمال قدرت» خود بوده؛ و این مسیر را با اتکا به «عوامل توانمندساز سازندگان (مهارت‌ها، امکانات، انگیزه‌ها و نوآوری‌ها)»، بوسیله «فرآورده‌ها و محتواهای ناکارآمد خود» و به قیمت «کالایی شدن فضای شهری» طی می‌کند.
۱۶	تحلیل شاخص‌های زیست‌پذیری کالبدی مسکن (مطالعه موردی: منطقه ۲۲ تهران)	۱۴۰۰	رویکردها و نظریه‌های جدید شهرسازی مانند زیست‌پذیری با هدف کاهش مشکلات، بهبود مدیریت شهری و کارآمدی آن و همچنین افزایش کیفیت زندگی به سمت‌وسوی مطلوبیت بیشتر با احترام گذاشتن به ارزش‌های بومی و محلی بیش‌ازپیش اهمیت یافته است. امروزه آنچه اهمیت بیشتری دارد آن است که شناسایی مشکلات به شیوه‌ای نظام‌مند صورت

ردیف	عنوان پایان نامه	سال	چکیده
			گیرد و مهم‌ترین مسائل و چگونگی مرتفع ساختن آن‌ها به شیوه یکپارچه صورت گیرد. به طور کلی پیشنهاد می‌گردد به منظور ارتقای زیست‌پذیری کالبدی مسکن به ساماندهی و ارتقای کمی و کیفی زیرساخت‌های مرتبط با بخش مسکن اقدام گردد.
۱۷	شناسایی عناصر مورفولوژیکی تاثیرگذار بر بهینه‌سازی مصرف انرژی در مقیاس محلات شهری و ارائه راهکار طراحی شهری (نمونه موردی: منطقه ۳ شهرداری تهران)	۱۴۰۰	هم اکنون مسئله انرژی، در باب موضوعاتی مانند بهینه‌سازی در مصرف انرژی و تاب‌آور بودن شهرها در مصرف انرژی، مورد توجه نظریه‌پردازان مختلف قرار گرفته است. بکارگیری فرم‌هایی جهت بهینه‌سازی مصرف انرژی در طراحی شهری، می‌تواند مسائل مهمی از جمله ابعاد اقتصادی و زیست محیطی شهر را مورد هدف قرار دهد.
۱۸	تحلیل انگیزه و مشارکت شهروندان در برنامه‌ریزی شهری شهر تهران در سال ۱۳۹۹	۱۴۰۰	قوانین و مقررات شهری را می‌توان به عنوان یکی از مهم‌ترین نقاط اتصال بین مدیریت شهری و شهروندان قلمداد نمود. به تعبیر بهتر، بازیگران عناصر اصلی مدیریت شهری در پرتو قوانین و مقررات شهری ضمن تعریف نقش برای خود و سایر اعضا می‌توانند شهروندان را در اداره امور مشارکت دهند و مفهوم شهروندی را محقق سازند.
۱۹	تحلیل شاخص‌های زیست‌پذیری کالبدی بافت فرسوده (مطالعه موردی: منطقه ۱۱ شهر تهران)	۱۴۰۰	از مشکلات شهرهای امروزی که از اهمیت زیادی برخوردار می‌باشد، بافت فرسوده است. ساختار بافت فرسوده به مرور زمان دچار ناکارآمدی و اختلال شده است به گونه‌ای که شاخص زیستی شهرها را کاهش می‌دهد و جامعه را از محورهای توسعه پایدار دور می‌سازد.
۲۰	تحلیل فضایی جرم در سکونتگاه‌های واقع در جنوب شهر تهران (مورد مطالعه: دهستان خلایق)	۱۴۰۰	جرم و ناامنی اجتماعی یکی از نتایج رشد بی‌رویه شهرها است که بی‌هویت ماندن شهرها را به دنبال دارد. در بسیاری از موارد نوع طراحی فضای کالبدی، نقشی که مکان خاصی به خود می‌گیرد و ابعاد اجتماعی یک محدوده منجر می‌گردد که فضاهای امن، ناامن گردند. ویژگی‌های کالبدی و خصوصیات اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی حاکم بر برخی محدوده‌های شهری موجب شکل‌گیری فرصت‌ها و اهداف مجرمانه می‌شود.
۲۱	موانع نهادی برنامه‌ریزی توسعه شهری مشارکتی (مورد پژوهش: شهر تهران)	۱۴۰۰	در متون سیاست‌گذاری عمومی و برنامه‌ریزی دهه‌های اخیر، مشارکت عمومی به‌منزله‌ی خیر مطلق و کنش اعتقادی رایجی در نظر گرفته شده است که به‌ندرت در حیطه عمل، مورد تردید و پرسش واقع می‌شود. درعین حال، از آنجا که مباحث مرتبط با انگاشت مشارکت به‌شدت متأثر از نظریه‌های نونهادباوری هستند، و فرایندهای مشارکتی نیز توسط قواعد تشکیل و تنظیم می‌شوند، شناسایی موانع و چالش‌های برنامه‌ریزی مشارکتی به تفکیک سطوح و قواعد نهادی مؤثر بر هر دسته از این موانع برای برون‌رفت از آنها ضرورت می‌یابد.
۲۲	پیامدهای پراکنده‌رویی شهری بر تغییرات آب و هوایی (مورد مطالعاتی کلانشهر تهران)	۱۴۰۰	رشد سریع جمعیت (به صورت طبیعی و یا مهاجرت) باعث گسترش افقی و عمودی شهرها شده، موجب می‌شود زمین‌های اطراف شهر مورد هجوم ساختمان‌ها قرار گیرند و آهن و فولاد جایگزین گیاهان و فضای سبز می‌شود. افزایش سرمایه‌گذاری‌ها در بخش ساخت‌وساز در اطراف شهرها باعث افزایش جابجایی روزانه هزاران خودرو و در پی آن گرم‌شدن هوا می‌شود. کاهش توان مالی خانوارها برای سکونت در داخل شهر و روآوردن به سمت زمین‌های ارزان قیمت‌تر اطراف شهرها از جمله عوامل مهم پراکنده‌رویی در کلانشهرها محسوب می‌شوند.

ردیف	عنوان پایان نامه	سال	چکیده
۲۳	تحلیل فضایی رابطه تورم و قیمت مسکن در شهر تهران	۱۴۰۰	بخش مسکن به شدت از متغیرهای کلان اقتصادی مانند تورم تاثیر می‌پذیرد. به دلیل پتانسیلی که بخش مسکن در ذخیره ارزش دارایی‌ها در هنگام افزایش تورم دارد و نیز نقش و جایگاه منحصر به فرد آن در دارایی‌های فردی، از حالت یک کالای معمول در سبد مصرفی خانوار خارج شده و به کالایی سرمایه‌ای - مصرفی تبدیل شده است.
۲۴	بررسی مخاطرات ناشی از ویروس کرونا در حاشیه جنوب غرب تهران (اسلام شهر)	۱۴۰۰	این مطالعه به بررسی خطرات ناشی از ویروس کرونا در حومه جنوب غربی تهران پرداخته است. هدف بررسی مخاطرات ناشی از شیوع ویروس، آشکارسازی مخاطرات مختلف اجتماعی، اقتصادی، شغلی، سبک زندگی، رفتاری و فرهنگی در این حوزه بود. میان انواع مخاطرات ناشی از ویروس کرونا اعم از مخاطرات اجتماعی، معیشتی، اشتغال، سبک زندگی و رفتاری و فرهنگی ارتباط وجود دارد.
۲۵	بررسی تاثیر ابعاد کیفیت خدمات سرویس اتوبوس‌های شهری بر ادراک و انتظارات شهروندان، مورد مطالعه: شهر تهران	۱۴۰۰	رشد شهرها منجر به پیدایش نیازهای جدید می‌گردد. مسلماً یکی از نیازهای بشر از آغاز تاکنون، نیاز به حرکت و جابه‌جایی است. تراکم بیش از حد وسایل نقلیه با توجه به ظرفیت محدود شبکه معابر، مشکلات متعددی از قبیل اتلاف زمان، افزایش مصرف سوخت و انرژی، آلودگی‌های محیط‌زیستی و صوتی و غیره به دنبال داشته است. در تحقیق حاضر به بررسی تاثیر ابعاد کیفیت خدمات سرویس اتوبوس‌های شهری بر ادراک و انتظارات شهروندان در شهر تهران پرداخته شد. نتایج تحقیقات نشان می‌دهد که تمامی فرضیه‌ها به اثبات رسید و در پایان پیشنهاداتی ارائه شد.
۲۶	بازنگری ساختار مدیریت محلی جهت ارتقا هماهنگی سیاست‌های فضایی نمونه پژوهی شهر تهران	۱۴۰۰	در زمینه‌ی فقدان هماهنگی، عدم وجود مشارکت حقیقی در ابتدای فرآیند سیاست‌گذاری، مانع مهمی محسوب می‌شود. فقدان سازوکارهای هماهنگ‌کننده و عدم تعریف جایگاه بخش خصوصی نیز از جمله موانع ساختاری تهدیدکننده به شمار می‌روند. ایجاد ساختاری منعطف برای مدیریت محلی که قادر به تطابق با عملکردهای مختلف آن باشد، ایجاد نهاد هماهنگ‌کننده و همراهی بخش خصوصی، می‌توانند در دستیابی به الگوی هماهنگ سیاست‌گذاری محلی بسیار اثرگذار باشد.
۲۷	اثرات تغییر اقلیم بر بارش‌های سیل‌آسا در استان تهران	۱۴۰۰	استان تهران با گسترش بی‌رویه جمعیت و صنعت و موقعیت جزیره‌گرایی مواجه بوده است که موجب تغییراتی در اقلیم شهر هم شده، از طرفی با روند کاهش بارندگی روبرو شده است، پیش‌بینی می‌شود این میزان کم بارشی منجر به شدت و فراوانی بارش‌های رگباری و سیل‌آسا منجر به سیلاب خواهد شد که در بازه زمانی آینده (۲۰۲۱-۲۰۸۳) افزایش می‌یابد. از این رو تهران با تغییرات بارش و افزایش دما روبروست، که با این وجود در حال درگیری با کاهش شدید منابع آب و خشکسالی شدید و آلودگی هوا و سیلاب‌های ناگهانی، و ادامه چنین وضعیتی موجب تشدید و مشکلات مخاطرات محیط‌زیستی خواهد شد. لذا طرح برنامه‌ای جامع برای کاهش اثر تغییر اقلیم و آینده‌نگری‌های اقلیمی جدید در تهران باید مورد توجه قرار گیرد.
۲۸	بازطراحی پایدار فضاهای همگانی محلات قدیمی تهران با رویکرد عدالت فضایی؛ نمونه مورد مطالعه: محله طیب، منطقه ۱۵	۱۴۰۰	نتایج حاکی از آن است که در شرایط فعلی، فضاهای همگانی محله طیب ناکارآمد عمل می‌کند. در ادامه با استفاده از اصول رویکرد عدالت فضایی، راهبردها و سیاست‌ها و برنامه‌های اجرایی به منظور بازطراحی فضاهای همگانی محله طیب با توجه به سیاست‌های پاسخگو رویکرد عدالت فضایی که شامل مبتنی بر اتصال، مبتنی بر مکان و مبتنی بر مردم است، مشخص شد و در نهایت طرح‌های پیشنهادی در قالب نقشه‌هایی ارائه شدند.
۲۹	تبیین گونه برنامه‌ریزی تاب‌آور هوشمند شهر	۱۴۰۰	در راستای پاسخگویی به مساله رساله، گونه نظری جدیدی از شهر تاب‌آور هوشمند پیشنهاد شد. در این گونه جدید، شهر به تکنولوژی‌هایی مجهز است که باعث می‌شود در

ردیف	عنوان پایان‌نامه	سال	چکیده
	(رویه و محتوا) مورد پژوهش منطقه ۱۲ تهران		دو زیرسیستم زیر ساخت و کالبدی-محیطی نه تنها از اختلال اجتناب نکرد، بلکه بروز اختلال باعث تقویت و پادشکنندگی آن می‌شود. نتایج نشان داد که تاب‌آوری در این سازوکار به صورت معناداری متفاوت است، به طوری که عملکرد منطقه در شرایط بحرانی، به صورت نمایی رو به رشد است. بنابراین نظریه رساله موکد بر این امر قرار گرفت که تکنولوژی هوشمند، پیوندی میان ارکان شهر ایجاد می‌کند که از تاب‌آوری پیشتر رفته و شهر را پادشکننده می‌کند. از درون این نظریه، گونه جدیدی از برنامه‌ریزی تاب‌آور (پادشکننده) هوشمند شهر بدست آمد که در هر دو بعد محتوا و رویه مورد بحث قرار گرفته است.
۳۰	برنامه‌ریزی کاربری زمین با هدف بهینه‌سازی مصرف انرژی: مطالعه موردی ناحیه دو منطقه هشت تهران	۱۴۰۰	نتایج مطالعه نشان داد که زیر معیارهای تنوع کاربری‌ها، شعاع پوششی مناسب ایستگاه‌های حمل‌ونقل عمومی، تراکم بهینه واحدهای مسکونی و تراکم ساختمانی کاربری‌های غیرمسکونی از شرایط مطلوب نسبی برخوردار هستند. همچنین جهت بهبود برنامه‌ریزی کاربری زمین در محدوده مورد مطالعه، لازم است زیر معیارهایی نظیر مرکز محله فعال، دسترسی پیاده به کاربری‌های خدماتی اصلی، سهم مطلوب فضای سبز، دسترسی به فضاهای عمومی و تعداد پارکینگ‌های عمومی در مجاورت ایستگاه‌های حمل‌ونقل عمومی، که در وضع موجود شرایط نامطلوبی دارند، ارتقاء یابند. در انتها دو طرح کاربری زمین برای بهبود و ارتقا وضع موجود پیشنهاد شد. با توجه به اهمیت برخی کاربری‌ها و همچنین کمبود سرانه آن‌ها، گزینه نهایی کاربری انتخاب گردید. پس از اختلاط کاربری پیشنهادی و وضع موجود، زیرمعیارهای مرکز محله فعال، سهم مطلوب فضای سبز، دسترسی پیاده به کاربری‌های اصلی و پارکینگ در مجاورت ایستگاه‌های حمل‌ونقل ارتقا پیدا نمود و این امر سبب کاهش مصرف انرژی از ۱٫۶ تراوات ساعت به ۱٫۴۴ تراوات ساعت در سال و کاهش تولید دی اکسید کربن از ۸۵۰ هزار تن به ۷۶۰ هزار تن در سال در بخش حمل‌ونقل شد.
۳۱	ارزیابی ردپای اکولوژیک و ظرفیت زیستی کلان شهرهای ایران در راستای برنامه‌ریزی آگاهی بخشی مدیران شهری (موردپژوهی: کلان شهرهای تهران، اصفهان و کرج)	۱۴۰۰	بررسی روش‌های آگاهی‌بخشی به مدیران توسط نظرخواهی از خبرگان نشان می‌دهد که دو راهکار برگزاری پانل‌های تخصصی پایداری اکولوژیک برای مدیران ذی‌نفع و برگزاری همایش‌ها و گردهمایی‌ها برای بررسی تأثیرات ردپای اکولوژیک بر جنبه‌های مختلف فعالیت‌های شهری مؤثرترین راه برای گردهمایی و گفتگو دیدگاه‌های متنوع است. همچنین در زمینه یادگیری، انتشار اطلاعات و داده‌های به‌روز در زمینه پایداری اکولوژیک شیوه مؤثر برای مرور مشکلات و پیشینه مسائل مرتبط با پایداری اکولوژیک است. در زمینه آگاهی‌بخشی، هماهنگی بین سازمانی برای اشتراک داده‌ها و نظرات اثرگذارترین روش برای تبادل نظر و آگاهی‌بخشی برای مدیران سازمان‌ها ارزیابی شده و راهکار ایجاد فرایند بازخورد در برنامه‌های محلی و شهری و انتشار نتایج آن، مهم‌ترین شیوه برای انتشار نتایج و اعمال آن در توسعه و مدیریت شهر است.
۳۲	برنامه‌ریزی راهبردی متابولیسم پایدار شهری با تاکید بر استفاده از انرژی‌های نو و تجدیدپذیر (موردپژوهش: شهر تهران)	۱۴۰۰	این مقاله به این موضوع می‌پردازد که چگونه انقلاب صنعتی و رشد شهری شهرها را به مصرف‌کنندگان اصلی منابع و انرژی تبدیل کرده است که منجر به بی‌ثباتی محیطی می‌شود. این مطالعه که در تهران انجام شده است نشان می‌دهد استفاده از منابع انرژی تجدیدپذیر می‌تواند پایداری شهر را افزایش دهد. در این تحقیق از رویکرد متابولیسم شهری استفاده شد و توصیه‌هایی برای افزایش پایداری انرژی در شهر تهران ارائه شد.
۳۳	بررسی ارتباط بین مورفولوژی شهری و	۱۴۰۰	نتایج تحقیق نشان می‌دهد که محله‌های فشرده در تبریز، مصرف انرژی برابر یا بیشتری از محله‌های فشرده در تهران دارند. و محله‌های پراکنده در تبریز مصرف انرژی برابر یا کمتری

ردیف	عنوان پایان‌نامه	سال	چکیده
	مصرف انرژی در دو اقلیم متفاوت شهری، مطالعه موردی: تهران و تبریز		از محله‌های تهران دارند. بنابراین استفاده از راهکارهایی چون کاشت درختان، مسیرهای پیاده، مسیرهای انرژی و غیره با در نظر گرفتن پراکنده و یا فشرده بودن محله‌های مورد نظر پیشنهاد شده است.
۳۴	ارزشیابی سیاست‌ها و برنامه‌های توسعه پایدار نظام حمل‌ونقل شهری با تاکید بر حق به شهر (موردی پل صدر شهر تهران)	۱۴۰۰	بر اساس یافته‌های به دست آمده ساختار برنامه‌ریزی به نوعی است که کمترین شفافیت در تمام مراحل، عدم مشارکت عمومی، فقدان سازو کارهای برابری و عدالت دسترسی، عدم فعال بودن مکانیزم‌های نظارت بر روند تصمیم‌گیری و برنامه‌ریزی مداخله برنامه توسعه‌ای پل صدر رخ داد. پایداری به نحوی که فرصت‌های توزیع و تخصیص عادلانه منابع در شهر و فضاهای عمومی شهر باشد، با این مداخله به وجود نیامده است. در این شرایط، شرایط زمینه‌ای چون عدم یکپارچگی در نظام سیاست‌گذاری و تصمیم‌سازی شهر تهران نیز در این مداخله دیده شده است به طوری که تنها بخشی از ذینفعان از سرمایه و فضاهای شهری به نفع خود بهره‌کشی کردند.
۳۵	تبیین اثرات تخصصی شدن فعالیت‌ها بر فضاهای پیرامون در بخش مرکزی شهر تهران پژوهش موردی (منطقه ۱۲ شهرداری)	۱۴۰۰	این مقاله به بررسی این موضوع می‌پردازد که چگونه توسعه فعالیت‌های تخصصی در منطقه ۱۲ تهران منجر به زوال و ناکارآمدی این حوزه شده است. برای جمع‌آوری داده‌ها از دو روش کیفی و کمی استفاده شد که نشان داد توسعه فعالیت‌های تخصصی اثرات منفی بر فضاهای مجاور داشته است. نتایج حاکی از نیاز به بازنگری در دیدگاه‌های توسعه شهری و رویکردهای تخصصی برای جلوگیری از تشدید مشکلات منطقه‌ای است.
۳۶	برنامه‌ریزی کاربری زمین عدالت محور؛ تبیین اثرات کاربری زمین بر عدالت	۱۴۰۰	نتایج مرور منابع نشان داد که عوامل کاربری زمین مؤثر بر عدالت، در قالب سه بخش اصلی قابل تقسیم بندی هستند: عوامل اقتصادی (توزیع عادلانه منافع اقتصادی ناشی از تغییر کاربری زمین، انتقال حقوق توسعه و مسکن قابل استطاعت)، عوامل اجتماعی (مشارکت، جنسیت، نژادپرستی محیطی و فراگیری) و عوامل فضایی (دسترسی، سلامت و عدالت داده‌ها).
۳۷	نقش مدیریت شهری در ارتقا سطح تاب‌آوری شبکه حمل و نقل در مواجهه با زلزله	۱۴۰۰	این مقاله تحلیل شبکه‌های جاده‌ای شهری را با استفاده از شاخص‌های مرکزیت برای بهبود دسترسی به مراکز درمانی در شرایط بحرانی مانند زلزله مورد بحث قرار می‌دهد. این مطالعه در محدوده مرکزی شهر تهران انجام شد و نشان داد که شبکه‌های خیابانی متراکم و معابر اصلی باید در اولویت قرار گیرند. این روش می‌تواند برای سایر مراکز نیز مفید باشد.
۳۸	برنامه‌ریزی فضایی برای شهر پساپاندمیک	۱۴۰۰	بیماری‌های همه‌گیر از گذشته تا به امروز به یک چالش اساسی تبدیل شده‌اند زیرا می‌توانند به سرعت گسترش یابند و جان میلیون‌ها نفر را به خطر بیندازند. اکنون نیز نوع جدید آن با نام رسمی کوید-۱۹ شناسایی شده است. از آن زمان، این بیماری به دلیل تأثیر چشمگیر آن بر تمامی جنبه‌های زندگی و تغییر سبک زندگی، تبدیل به یک بحران جهانی بهداشت شده است. در این میان شهرها به دلیل تمرکز بالای جمعیت و فعالیت بسیار در مقابل این بیماری آسیب‌پذیرند. بنابراین بهتر است برنامه‌ریزان شهری و سیاست‌گذاران در نحوه اداره شهرها تجدید نظر نمایند. هدف این مطالعه ارائه برنامه‌ریزی فضایی شهر پساپاندمیک به منظور افزایش تاب‌آوری در مقابل بیماری‌های همه‌گیر است. روش پژوهش این مطالعه به صورت مطالعات اسنادی و کتابخانه‌ای است. در این مطالعه، به جمع‌آوری موارد مربوط به این موضوع با این روش پرداخته شده، شاخص‌های آن بررسی شده و در ادامه با استفاده از نرم‌افزار جی‌آی‌اس و تحلیل فضایی به تجزیه و تحلیل این موارد پرداخته شده است. در نهایت راهبردها و شیوه‌های برنامه‌ریزی فضایی در دوران پاندمیک و پسا-پاندمیک ارائه می‌شود.

ردیف	عنوان پایان‌نامه	سال	چکیده
۳۹	تحلیل تاب‌آوری بخش زیربنای کالبدی با تاکید بر رویکرد پدافند غیر عامل (مورد مطالعه منطقه ۱۹ شهر تهران)	۱۳۹۹	در حالتی که ریسک‌ها و مخاطرات در حال افزایش هستند، تاب‌آوری تحت عنوان ظرفیت تحمل ریسک و خطرات بیشتر، برگشت به حالت عادی بعد از وقوع مخاطرات و به حداقل رساندن آسیب‌ها در برابر مقدار مشخصی از مخاطرات شناخته شده است. هدف از این پژوهش، تحلیل تاب‌آوری بخش زیربنایی کالبدی منطقه ۱۹ تهران با تاکید بر رویکرد پدافند غیرعامل می‌باشد.
۴۰	بررسی نقش دولت محلی بر مدیریت بحران‌های فضایی شهر تهران	۱۳۹۹	عدم آمادگی و توجه به مخاطرات طبیعی و انسانی در شهر تهران، و برنامه‌ریزی مناسب برای مقابله، و کاهش اثرات آن می‌تواند آن را به بحران تبدیل کرده، و منجر به خسارات جانی و مالی فراوانی شود و نظم و امنیت را در این شهر با اختلال مواجه سازد. یکی از مهم‌ترین نهادهایی که می‌تواند در مدیریت بحران‌های فضایی شهر تهران نقش مؤثری ایفا کند، دولت محلی است، دولت‌های محلی با حوزه اختیارات وسیعی خود می‌توانند بر مدیریت بحران‌های فضایی نقش‌آفرینی کنند، و آن را در فضای شهرها کنترل کنند، و مدیریت این بحران‌ها از شهری به شهر دیگر در کشورهای جهان مبتنی بر نوع اختیارات و وظایف دولت‌های محلی متفاوت است. به عبارتی به هر میزان حوزه اختیارات و عدم تمرکز بیشتر باشد، به همان میزان کارایی دولت‌های محلی در حل بحران‌های فضایی بیشتر خواهد بود.
۴۱	مطالعه جامعه شناختی مکانیزم‌های انطباق مردم شهر تهران با آلودگی هوا	۱۳۹۹	از پدیده‌هایی که هر شهروند یک کلانشهر با آن درگیر است و به نوعی با آن تطابق یافته و سازگار شده است «آلودگی هوا» است، زیرا این پدیده پُر خطر با مهم‌ترین فرآیند زیستی موجودات زنده، یعنی تنفس ارتباط مستقیم دارد و منشأ بیماری‌های متفاوت و همچنین دلیل مرگ مستقیم یا غیر مستقیم تعدادی از انسان‌هاست. شهر «تهران» پایتخت ایران یکی از آلوده‌ترین شهرهای جهان می‌باشد. شهر تهران به دلایل مختلفی از قبیل غیر استاندارد بودن خودروهای تولید داخل و عدم کیفیت مناسب بنزین و وجود آلاینده‌های بسیار و دلایل بسیار دیگر، روزانه با آلودگی وحشتناکی دست و پنجه نرم می‌کند.
۴۲	تحلیل اهداف بازیگران بر آینده مناسبات قدرت در کلانشهرها (نمونه: کلانشهر تهران)	۱۳۹۹	امروزه کلانشهر تهران به عنوان اولین کلانشهر ایران دارای بازیگران بسیاری است که این بازیگران در جریان قدرت در این کلانشهر از اهمیت و جایگاه بالایی برخوردارند به طوری که هر چه این بازیگران به منابع قدرت بیشتری دسترسی یابند، به بازیگری بیشتری در مقیاس‌های (محلی، ملی، منطقه‌ای و جهانی) می‌پردازند که در این بین شناخت و درک اهداف واقعی بازیگران حاضر در فضای شهر تهران در آینده مناسبات قدرت بسیار مهم می‌باشد. زیرا شناخت اهداف بازیگران ژئوپلیتیک حاضر در کلانشهرها تهران و حوزه نفوذ آن، تا حد قابل توجهی کمک می‌کند تا اندیشمندانی که به کلانشهر تهران از منظر ژئوپلیتیک شهری می‌پردازند، نگرش آینده‌نگارانه قابل قبول و واقع‌نگرانه‌ای نسبت به مناسبات قدرت میان بازیگران در کلانشهر تهران داشته باشند.
۴۳	ارزیابی تاثیر رویدادپذیری بر توسعه پایدار شهری؛ مطالعه موردی شهر تهران	۱۳۹۹	رویدادپذیری شهری یکی از مهمترین عوامل رونق گردشگری در شهرها است. شاخص‌های اداری-سیاسی پایین‌ترین سطح در میان شاخص‌های شهر رویدادپذیر تهران را دارند، لذا افزایش توجه به این شاخص و ایجاد برنامه یکپارچه و بهبود شرایط مدیریت رویدادها از موضوعات بنیادین در راهبردهای پیشنهادی است. از جمله مهم‌ترین راهبردهای پیشنهادی، می‌توان به ایجاد کمپ‌های اکولوژیک حفاظت شده، اطلاع رسانی و توسعه فرهنگ شهروندی، ایجاد زیرساخت‌های مناسب برای سهولت دسترسی به جاذبه‌های طبیعی و پشتیبانی از فعالیت‌های کارآفرینی و توجه به استعدادهای سرمایه‌گذاری اشاره کرد.

ردیف	عنوان پایان‌نامه	سال	چکیده
۴۴	تحلیل ارتباط قدرت و آلودگی هوا در شهر تهران	۱۳۹۹	قدرت از ابعاد مختلف اقتصادی، اجتماعی، نهادی، سیاسی، مدیریتی بر آلودگی هوا تأثیر دارد. تحلیل قدرت در شهر تهران در موضوع آلودگی هوا بیانگر شکل متمرکز، غیررقابتی و غیرمستقر قدرت است. همچنین کنشگران قدرت شامل دولت، مدیریت شهری و شرکت‌های ساختمانی و سازندگان می‌باشند. در نهایت نقش و تأثیر کنشگران را در ارتباط با آلودگی هوا تشریح می‌شود. مهم‌ترین ریشه‌های آلودگی هوا از منظر قدرت عبارت است از: عدم دغدغه‌های زیست محیطی در سطح حاکمیت، تقابل میان حاکمیت و مدیریت شهری، عدم استقلال مدیریت شهری، ضعف مدیریت شهری و وابستگی به عوارض ساختمانی و نفوذ سرمایه‌داران، ضعف نهادی مردمی.
۴۵	تحلیل توزیع فضایی و دسترسی‌پذیری بوستان‌های شهری منطقه ۷ تهران	۱۳۹۹	توسعه بی‌رویه شهرهای بزرگ که به علت افزایش جمعیت و مهاجرت به آن موجب تخریب محیط زیست شده و آلودگی زیست محیطی را برای شهروندان به وجود آورده است. تشدید آلودگی‌های محیطی باعث از بین رفتن فضای سبز درون شهری و تغییر کاربری این گونه اراضی شده است فضای سبز شهری به عنوان ریه‌های تنفسی شهر محسوب می‌شوند و مهم‌ترین راه برای تعدیل اثرات مخرب زیست محیطی به شمار می‌آید. در برخی از مناطق تهران نیاز به فضای تفریحی و فضای سبز و رعایت نسبت سرانه پارک‌ها توجهی نشده است و تراکم جمعیت و تأثیرات بیش از حد نیروهای اقتصادی بر روی این بافت کیفیت زیست محیطی آن‌ها را از بین برده است، به طوری که آسایش و امنیت روحی و روانی افراد ساکن در این مناطق را بر هم زده است.
۴۶	بررسی و تحلیل الگوهای رشد شهری و نیروهای محرک آن در مجموعه شهری تهران	۱۳۹۹	درک چگونگی تکامل شهرها از لحاظ زمانی، فضایی و سازمانی در دنیایی که به سرعت در حال گسترش شهرنشینی است، برای توسعه پایدار بسیار اهمیت دارد. مجموعه‌های شهری در کشورهای در حال توسعه به عنوان مناطق اصلی شهرنشینی به‌ویژه پایتخت‌ها ممکن است به دلیل مهاجرت گسترده روستاییان به شهرها، مهاجرت از شهرهای کوچک‌تر به پایتخت و مشکلات ناشی از افزایش جمعیت که در پی آن مسئله مسکن نیز مطرح می‌شود، با مشکلات متعددی مواجه شوند.
۴۷	ارزیابی فضاهای شهری منتخب در تهران بر مبنای گفتمان عدالت فضایی در طراحی شهری	۱۳۹۹	اهداف اصلی عدالت فضایی-کالبدی در شهرسازی ارتقای کیفیت زیستی، افزایش میزان رضایت از تجربه زندگی شهری و جلوگیری از تضییع حقوق عمومی شهروندی می‌باشد. بنابراین ضرورت وجود عدالت در جامعه بالاخص عدالت فضایی-کالبدی کاملاً واضح است، اما با این وجود همچنان ناعدالتی‌های اجتماعی و تولید فضاهای نابرابر در حوزه شهرسازی به وفور یافت می‌شود.
۴۸	تأثیر هندسه شهر تهران بر تشدید جزیره حرارتی و آلودگی هوا	۱۳۹۹	این پژوهش به بررسی تأثیر هندسه شهری بر شکل‌گیری جزایر گرمایی شهر تهران می‌پردازد. مدل عددی ENVI-met برای شبیه‌سازی شدت جزایر گرمایی استفاده شد، که نشان می‌دهد عواملی مانند ارتفاع و تراکم ساختمان، عرض خیابان و ضریب ناهمواری ساختمان به طور قابل توجهی بر تشکیل جزایر گرمایی تأثیر می‌گذارند. این نتایج می‌تواند در طراحی شهری و مدیریت منابع برای آسایش اقلیمی ساکنان ارزشمند باشد.
۴۹	تحلیل آب‌وهواشناسی الگوهای مکانی جزایر حرارتی تهران و اقلیم آن با استفاده از داده‌های سنجش‌ازدور	۱۳۹۹	این تحقیق به بررسی جزیره گرمایی شهری در تهران و شهرهای اطراف آن می‌پردازد. نتایج نشان می‌دهد که الگوهای دمایی شهر تهران تحت تأثیر عواملی مانند پوشش گیاهی، ساخت‌وساز و ترافیک وسایل نقلیه در حال تغییر است. تأثیر شهرهای اقماری بر دمای تهران نیز بررسی شده است که نشان می‌دهد این شهرها می‌توانند تأثیر مثبت یا منفی بر دمای تهران داشته باشند.

ردیف	عنوان پایان‌نامه	سال	چکیده
۵۰	دیپلماسی شهری و الزامات فضایی آن در پیوستن کلانشهر تهران به سازمان‌های بین‌المللی (با تاکید بر سازمان ۴۰C)	۱۳۹۹	یکی از راه‌های برطرف کردن معضلات مهم جهانی، اندیشیدن تدابیری برای ورود شهرها به شبکه جهانی و سازمان‌های بین‌المللی با کمک سیاست‌گذاری در جهت ورود به عرصه دیپلماسی شهری می‌باشد که منجر به همکاری و مشورت شهرهای مختلف جهان درباره‌ی حل مسائل و دغدغه‌های جهانی ازجمله حل مسئله تغییرات آب‌وهوا در سازمان ۴۰C می‌شود؛ در این تحقیق به بررسی چالش‌ها و کاستی‌های پیش روی دیپلماسی شهری در تهران و نیز بررسی الزامات عضویت شهر تهران در سازمان ۴۰C پرداخته شده است و درنهایت راهبردهای تقویت دیپلماسی شهری تهران و همچنین راهبردهای پیوستن این کلان‌شهر به سازمان ۴۰C را با استناد به نظر صاحب‌نظران ارائه داده است.
۵۱	آینده‌پژوهی تحقق رویکرد هوشمند پایدار در کلانشهرها (مورد مطالعه: تهران)	۱۳۹۹	این پژوهش با هدف افزایش آگاهی و درک شهروندان و مسئولان کلان‌شهر تهران در مورد وضعیت فعلی شهر از نظر پایداری هوشمند انجام شد. با تجزیه و تحلیل داده‌ها و شناسایی عوامل کلیدی موثر بر اجرای رویکرد پایداری هوشمند، سناریوهایی برای آینده کلان‌شهر تهران ارائه شده است. این مطالعه نشان داد که کلان‌شهر تهران دارای ضعف‌های اساسی در شاخص‌های اجتماعی، اقتصادی، محیط‌زیستی، حاکمیتی، فضا و فناوری اطلاعات و ارتباطات است که نیاز به رویکرد پایدار هوشمند را برجسته می‌کند.
۵۲	تبیین الگوی اجتماعی - فضایی تنوع و عوامل موثر بر آن در محله‌های کلان شهر تهران	۱۳۹۹	تنوع محلات و شهرها به عنوان یک موضوع مهم شناخته شده است. تحقیقات نشان داده است که تنوع مسکونی با تنوع سکونتگاهی مرتبط است، در حالی که تنوع کاربری زمین تاثیر کمتری بر تنوع مسکونی دارد. علاوه بر این، تنوع اقتصادی به عنوان یک کاتالیزور برای تنوع اجتماعی معرفی شده است. این مطالعه نشان می‌دهد که برنامه‌ریزی برای تنوع و حمایت از تفاوت‌ها نیازمند اقدامات آگاهانه و رویکردهای مردم‌محور و رادیکال است.
۵۳	تبیین عدم انطباق فضایی کار و سکونت در منطقه ۷ تهران	۱۳۹۹	یافته‌های تحقیق مستخرج در بخش کمی نیز بیانگر نقش عدم تناسب قشربندی شغلی و شاخص‌های کیفیت سکونت در مناطق درون شهری است. به نحوی که بین تراکم اقشار فرودست و کارگری و کیفیت مسکن در مناطق و محله‌های درون شهری رابطه معکوسی دیده شد. نتایج تحقیق بیانگر آن است اگرچه زمینه‌های ظهور عدم انطباق در شهرهای آمریکایی و ایران با هم متفاوت است، اما به لحاظ نتیجه نهایی که بیانگر عدم تناسب بین دستیابی به کار با مزایای مناسب و دسترسی مسکن در دو کشور یکسان است. تولید کانون‌های عدم انطباق فضایی که در ایران عمدتاً در ذیل «مفهوم تله‌های فضایی فقر» مطالعه شده‌اند، عمدتاً ریشه ساختاری دارند و شاخص‌های مربوط به قشربندی شغلی و شاخص‌های مربوط به کیفیت مسکن و سکونت نقش مهمی در آشکارسازی آن دارند. در مناطق شمالی تهران تناسب بیشتری بین کار و سکونت وجود دارد، اما در مناطق جنوبی عدم انطباق بیشتری بین کار و سکونت وجود دارد. در سطح محله‌های منطقه هفت نیز به ویژه محله‌هایی که در شرق بزرگراه صیاد شیرازی قرار دارند عدم انطباق فضایی بیشتری در کار و سکونت دارند، اما در محله‌های بخش غربی آن بزرگراه، تناسب بیشتری بین کار و سکونت وجود دارد.
۵۴	ارزیابی فرایند توسعه اراضی درشت دانه در طرح‌های توسعه شهری نمونه پژوهش: اراضی درشت دانه شهر تهران	۱۳۹۹	در این تحقیق با مطالعه و بررسی این موضوع که چه سیاست‌های موفق در جهان در ارتباط با مدیریت توسعه اراضی درشت دانه به کار گرفته شده است و سپس با نگاه یکپارچه و کلی به اراضی درشت دانه در سطح شهر تهران، فرایندی جدید از توسعه این اراضی ارائه می‌شود.

ردیف	عنوان پایان نامه	سال	چکیده
۵۵	تبیین راهبردها و سیاست‌های عدالت محیط زیستی با تأکید بر فناوری‌های سبز (مطالعه موردی: منطقه یک شهر تهران)	۱۳۹۹	نتایج پژوهش نشان می‌دهد که توجه به عدالت محیط‌زیستی به خصوص با تأکید بر تکنولوژی سبز از برنامه چهارم توسعه به شکل جدی شروع شده (در یک فصل از برنامه قرار گرفته است) اما در عمل مورد بی‌توجهی قرار گرفته است. در اسناد فرادست شهری نیز رئیس کلی عدالت محیط‌زیست مطرح اما در اجرا همانند اسناد توسعه مورد بی‌توجهی قرار گرفته است. هم‌چنین نظر کارشناسان مهم‌ترین مانع سیاست‌گذاری عدالت محیط زیست شامل تعارض منافع و عدم توجه به توسعه فضای سبز و امکانات و تکنولوژی متناسب جهت سیاست‌گذاری عدالت محیط‌زیستی بوده است. افزون بر آن مهم‌ترین مولفه‌های موثر جهت دستیابی به عدالت محیط‌زیست در کلانشهر تهران شامل مولفه‌های اقتصادی (اقتصاد سبز، سرمایه‌داری سبز)، اجتماعی و فرهنگی (مشارکت آگاهانه و مدیریت سبز) نهادی (مالیات سبز) و محیط‌زیستی (منابع تجدید پذیر، انرژی سبز و تکنولوژی سبز) است.
۵۶	توسعه حمل‌ونقل محور در بافت فرسوده شهری (مطالعه موردی: محله صفای شهر تهران)	۱۳۹۹	این مقاله توسعه شهری پایدار را به عنوان راه‌حلی برای مشکلات شهری در کشورهای در حال توسعه، با تمرکز بر توسعه ترانزیت‌محور (TOD) به عنوان راهبردی برای پرداختن به مسائل شهری، به‌ویژه در مناطق شهری فرسوده مانند محله صفا در تهران مورد بحث قرار می‌دهد. این تحقیق با استفاده از GIS و مدل‌های تحلیل آماری فضایی به بررسی پتانسیل توسعه حمل‌ونقل در محله صفا و انتخاب بهترین ایستگاه حمل‌ونقل در این منطقه می‌پردازد.
۵۷	تاثیر برندینگ شهری بر روی بازسازی بافت مرکزی شهری در تهران- مورد مطالعه محدوده سبزه میدان و گذر لوطی صالح	۱۳۹۹	با توجه به مولفه‌های مهم برندینگ نظیر توسعه شهرت شهری از طریق تبلیغات در شبکه‌های مجازی و یا رسانه‌های عمومی سنتی می‌توان برای شهر و شهروندان آن موقعیتی را پیش آورد که در آن موقعیت خاص بتوانند نسبت به شرایط شهر و محله خود عکس العمل نشان دهند. شاید این عکس العمل مناسب موجب شود که مردم شهر نسبت به ساختارهای فضایی و کالبدی شهر خود اهمیت قائل شوند و موجب بهبود شرایط زندگی و جریان پیدا کردن زندگی مجدد در شهر شوند. در حقیقت برندینگ شهری در بافت مرکزی شهر نه تنها موجب افزایش اهمیت شهر برای مردم شهر می‌شود. بلکه موجبات بهینه‌سازی شرایط زندگی در شهر می‌شود.
۵۸	نقش مجتمع‌های بزرگ تجاری (مگامال) در تحولات ساختاری- کارکردی مناطق شهری مطالعه موردی: ایران مال در منطقه ۲۲ شهر تهران	۱۳۹۹	در این پایان‌نامه، ضمن بررسی کاربردی ابر پروژه ایران مال و شاخص‌های مورد نیاز برای این مقوله، به بررسی ابعاد کارکردی و ساختاری در بحث گردشگر پذیر بودن پرداخته شده است که با استفاده مفید سازمان‌ها در خصوص این مقوله مهم تمام جوانب رعایت گردیده و به این مهم دست یافته که نقش مجتمع‌های بزرگ تجاری در تحولات ساختاری کارکردی مناطق شهری ایران مال منطقه ۲۲ از لحاظ اهمیت از اولویت یکسانی برخوردار نبوده‌اند. بر این اساس؛ عامل کالبدی با میانگین رتبه‌ای ۴/۹۵ بالاترین امتیاز و عوامل اجتماعی فرهنگی با میانگین رتبه ۱/۶۷ پایین‌ترین امتیاز را دارا می‌باشد. بنابراین می‌توان ادعا نمود که عامل کالبدی؛ مهم‌ترین نقش را در تغییر تحولات ساختاری کارکردی منطقه ۲۲ داشته است.
۵۹	چارچوب نظری برنامه‌ریزی تعاملی هوشمند با تأکید بر همه شمولی فضاهای همگانی (موردپژوهی: فضاهای	۱۳۹۹	حوزه برنامه‌ریزی شهری از پارادایم‌های ارتباطی و مشارکتی به پارادایم هوشمند تبدیل شده است. با این حال، برخی از منتقدان معتقدند که برنامه‌ریزی تعاملی صرفاً برای سرگرمی شهروندان است و کسانی که حق ابراز عقیده خود را ندارند از این روند حذف می‌شوند. تحقیقات در زمینه برنامه‌ریزی تعاملی هوشمند می‌تواند به تقویت صدای افراد ساکت و تضمین حق ابراز عقاید برای همه شهروندان کمک کند. فضاهای عمومی در

ردیف	عنوان پایان‌نامه	سال	چکیده
	عمومی منتخب (شهر تهران)		شهرها می‌توانند نمونه خوبی برای بررسی این موضوع باشند. فضاهای عمومی فراگیر در شهرها نمونه‌ای از مصادیقی است که می‌تواند در درک و فهم و بسط معنای برنامه‌ریزی تعاملی هوشمند کاربرد داشته باشد. در این صورت است که فضاهای شهری به مثابه مرکز حساسیت شهرسازانه می‌تواند واجد ویژگی همه شمولی و فراگیر شدن باشد.
۶۰	کدهای ژئوپلیتیکی ایران و چالش‌های جهان‌شهر شدن تهران	۱۳۹۸	شهرهای جهانی پدیده‌های نوظهوری هستند که در متن اقتصاد جهانی به عنوان مکان‌های پیونددهنده شبکه اقتصاد جهانی عمل می‌کنند و سبب شکل‌گیری فضای جریان‌ها و به وجود آمدن کانون‌های قدرت نوظهور در نقشه جغرافیای سیاسی جهان شده‌اند. کلانشهر تهران به رغم اینکه در اسناد فرادستی تاکید شده است، جهانی شود به دلیل مقاومت در مقابل سرمایه‌داری نمی‌تواند تبدیل به شهر جهانی و نهایتاً جهان‌شهر شود. زیرا در گزاره‌ها و دستورالعمل‌هایی که در قانون اساسی ذکر شده است، نظام سرمایه‌داری و غرب‌گرایی نفی شده است.
۶۱	بررسی میزان آسیب‌پذیری فضاهای شهری با رویکرد تاب‌آوری سیل (نمونه موردی: منطقه ۱۰ تهران)	۱۳۹۸	در پژوهش پیش رو هدف بررسی میزان آسیب‌پذیری فضاهای شهری با رویکرد تاب‌آوری در منطقه ۱۰ تهران می‌باشد که از روش‌های کتابخانه‌ای و میدانی و پرسشنامه انجام می‌شود و استفاده از روش‌های آماری مناسب برای رسیدن به نقاط آسیب‌پذیر.
۶۲	بررسی وضعیت تاب‌آوری شهری در برابر زلزله (نمونه موردی: منطقه ۱۰ تهران)	۱۳۹۸	نتایج به دست آمده نشان داده است که تاب‌آوری شهری در برابر زلزله از نظر کارشناسان و مدیران ستاد بحران تهران در سطح پایینی قرار دارد. از بین مناطق شهری تهران منطقه ۱۹ از لحاظ میزان تاب‌آوری در برابر زلزله در رتبه اول، منطقه ۲ در رتبه دوم و منطقه ۱۴ در رتبه سوم و در نهایت منطقه ۲۰ در رتبه آخر قرار گرفته‌اند. با توجه به نتایج فوق برنامه‌ریزان می‌توانند جهت افزایش تاب‌آوری در برابر زلزله در فرآیند تصمیم‌گیری خود تمرکز بیشتری بر مناطقی که تاب‌آوری کمتری در برابر زلزله دارند، داشته باشند.
۶۳	نقش اجتماعات و نهادهای محلی در ارتقاء سلامت زیست‌محیطی کلان‌شهر تهران (موردپژوهی: محلات منطقه یک شهرداری تهران)	۱۳۹۸	مشارکت شهروندان در قالب اجتماعات محلی به عنوان یکی از رویکردهای جهانی جهت ارتقاء سلامت محیط زیست شهری پیشنهاد شده است. سلامت محیط زیست شهری به طور مستقیم و غیرمستقیم با زندگی شهروندان ارتباط پیدا می‌کند، به حاشیه‌راندن شهروندان در برنامه‌های ارتقاء سلامت زیست محیطی باعث ناکامی برنامه‌ها در رسیدن به اهداف خود خواهد شد. به همین دلیل مشارکت شهروندان در قالب اجتماعات محلی می‌تواند تا حد زیادی به ارتقاء سلامت زیست محیطی شهر کمک کند.
۶۴	ارزیابی سیاست‌های بخش حمل‌ونقل عمومی در چارچوب توسعه پایدار (مطالعه‌ی موردی: کلان‌شهر تهران)	۱۳۹۸	پژوهش حاضر به دنبال ارزیابی سیاست‌های حمل‌ونقل عمومی در چارچوب توسعه پایدار می‌باشد که، بعد از بررسی نظریات و تحقیقات مرتبط در حوزه هدف پژوهش، به گردآوری و منسجم‌سازی یکسری عوامل به عنوان شاخص و زیرشاخص‌های سیاست‌های توسعه پایدار در حمل‌ونقل عمومی شهر تهران می‌پردازد که، سیاست‌های دخیل در حمل‌ونقل عمومی به دو دسته، سیاست‌هایی که به طور مستقیم در زیرساخت‌ها و تجهیزات حمل‌ونقل و دوم سیاست‌هایی غیرمستقیم که در حوزه‌های دیگر امور شهری اتفاق افتاده است، می‌پردازد.
۶۵	تبیین مدیریت تعارض کنشگران در طرح‌های توسعه شهری تهران	۱۳۹۸	اهم مسائل ناشی از عدم تحقق‌پذیری طرح‌های توسعه شهری در تهران را می‌توان در ذیل عدم وجود دستگاه فکری در جهت‌دهی به فرآیند تحقق‌پذیری طرح‌های توسعه شهری و همچنین عدم وجود تفسیر مناسب از روابط کنشگران و تأثیرگذاری آن‌ها بر روی فرایندهای شکل‌گیری و اجرای پروژه‌های شهری، شیوه‌های سیاست‌گذاری، تحلیل کنشگران و حل تعارضات موجود مورد بحث و بررسی قرار داد.

ردیف	عنوان پایان‌نامه	سال	چکیده
۶۶	موانع و راهکارهای مدیریتی ایجاد و توسعه بام سبز در ساختمان‌های شهر تهران	۱۳۹۸	امروزه با توجه به افزایش روند شهرنشینی و متراکم‌تر شدن شهرها و همچنین به علت ارزش اقتصادی بالای اراضی شهری، درصد اختصاصی به فضاهای سبز شهری به طرق مختلف کاهش پیدا کرده است. این کاهش قابل توجه در سطح پوشش گیاهی باعث بروز مشکلات جدی به ویژه در حوزه زیست محیطی در شهرهای مختلف از جمله شهر تهران شده است. لذا بهره‌گیری از فناوری بام سبز که نیازی به اشغال اراضی شهری ندارد، می‌تواند روش مناسبی باشد.
۶۷	مطالعه تطبیقی شرایط وارونگی دما در کلان‌شهرهای ایران، مطالعه موردی: تهران، مشهد و تبریز	۱۳۹۸	هدف این پژوهش مطالعه تطبیقی شرایط وارونگی دما در کلان‌شهرهای تهران، تبریز، مشهد است. نوع تیپ‌های وارونگی در دوره ۲۰۱۷-۲۰۰۷ از تیپ‌های وارونگی خالص به تیپ‌های ترکیبی و چند لایه و به طور شاخص تیپ تابشی-فرونشینی تغییر یافته است، معنادار بودن روند افزایش لایه‌های وارونگی نیز توسط آزمون‌های آماری تایید شد.
۶۸	بررسی تغییرات جزایر حرارتی در نواحی شهر با استفاده از داده‌های سنجش از دور؛ مطالعه موردی: شهر تهران	۱۳۹۸	تغییر در توازن انرژی مناطق شهری که موجب افزایش دما (هم در سطح و هم دمای هوا) در مناطق شهری و در نهایت شکل‌گیری جزایر حرارتی می‌شود. در سال‌های اخیر افزایش جمعیت و حمل‌ونقل در کلانشهر تهران مشکلاتی مانند آلودگی هوا و افزایش دما ایجاد کرده است
۶۹	تبیین نهادگرایی در حکمروایی منطقه‌ای (مورد پژوهی: منطقه کلانشهری تهران)	۱۳۹۸	سیر تطور حل مسائل و ساماندهی نهادهای مناطق کلانشهری از گذر رهیافت‌های نهادگرایی، به عنوان یکی از مهم‌ترین و کارآمدترین رهیافت‌ها عبور می‌کند. منطقه کلانشهری تهران نیز به مثابه مهم‌ترین و بزرگترین منطقه کلانشهری کشور، جهت حل مسائل افتراق‌های مدیریتی خود مستلزم بهره‌گیری از الگوهای نوین و کارآمد است.
۷۰	تغییرات فضایی زمانی لایه مرزی شهر تهران	۱۳۹۸	این تحقیق به بررسی تغییرات بلندمدت ارتفاع لایه مرزی در شهر تهران پرداخته است. نتایج نشان داد که ارتفاع لایه مرزی بین ۵٫۶۸ متر تا ۲۶۶۳ متر از سطح زمین در نوسان است و در حال افزایش است. الگوهای مختلف، از جمله الگوهای فصلی و روزانه، شناسایی شدند. ارتفاع لایه مرزی در شهر تهران تغییرات متفاوتی را نشان می‌دهد که با عوامل مختلف مرتبط است، اما ارتباط مستقیمی با آلاینده‌های هوا ندارد (در مورد لایه آلودگی، غلظت آلاینده‌های ذرات معلق ۱۰ میکرون، دی‌اکسید گوگرد، و دی‌اکسید نیتروژن را می‌توان مستقل از ارتفاع لایه مرزی دانست. غلظت آلاینده مونوکسید کربن ظاهراً با تغییرات لایه مرزی مرتبط است. علیرغم همبستگی قوی آلاینده ازن، به نظر نمی‌رسد که بتوان آلاینده ازن را با ارتفاع لایه مرزی مرتبط دانست. در عوض، غلظت آلاینده ذرات معلق ۲/۵ میکرون را می‌توان با ارتفاع لایه مرزی مرتبط دانست).
۷۱	تحلیل فضایی پارکینگ های عمومی در بافت مرکزی شهر با رویکرد قیمت‌گذاری (مورد پژوهی: منطقه ۶ شهرداری تهران)	۱۳۹۸	ارائه راه‌حل‌های جایگزین و نوآورانه پایدار در ارتباط با حمل‌ونقل اهمیت بسیاری یافته است. در درجه نخست می‌بایست سطح سرویس حمل‌ونقل عمومی را افزایش داد و همزمان باید دسترسی و استفاده از وسایل نقلیه شخصی را محدود نمود. برخلاف سایر سیاست‌های قیمت‌گذاری، سیاست قیمت‌گذاری پارکینگ بسیار پائین است در حالی که هزینه‌های مدیریت پارکینگ و تامین زیرساخت پارکینگ بسیار بالاست.
۷۲	تبیین و ارائه الگوی فضایی-کالبدی موثر بر سرزندگی شهری با رویکرد توسعه پایدار (محدوده)	۱۳۹۸	در واکاوی مفاهیم سرزندگی با رویکرد توسعه پایدار باور رساله حاضر بر آن بوده است که رویکرد توسعه پایدار، به عنوان یک محرک یا کاتالیزور می‌تواند در تبیین عوامل موثر بر سرزندگی بسیار کلیدی و مهم واقع گردد. زیرا سرزندگی شهری کیفیتی ویژگی ذاتی و مبتنی بر محیط نبوده و به عنوان رخدادی اجتماعی-فضایی، نتیجه یک روند دراز مدت

ردیف	عنوان پایان‌نامه	سال	چکیده
	مورد مطالعه: مناطق ۱، ۶ و ۱۶ تهران)		از رضایت کاربران در فضاهای شهری است، که در تعامل شهر و شهروند در میان چندین لایه عملکردی در گستره‌ای زمانی شکل می‌گیرد. از اینرو سرزندگی شهری علی‌رغم رویکردی چندگانه با تفسیرهای متفاوت، نشان دهنده سکانس‌های فضایی متنوع با یک تفکر جامع از زیست‌پذیری شهری و تعبیر لازم از ویژگی‌های فضایی است که مجموعه‌ای از شاخص‌های موجود با یک رویکرد توسعه پایدار را می‌طلبد. لذا در تبیین تحلیل محتوایی این نتیجه حاصل گردید که پایداری و سرزندگی مفاهیم مجزایی هستند؛ هر چند همپوشانی قابل توجهی دارند و گاهی به صورت متقابل مورد استفاده قرار می‌گیرند. هر دو مفهوم چند وجهی، پویا و انعطاف‌پذیر هستند و با تأکید بر کیفیت زندگی و رفاه انسان‌ها زمینه‌های مشترکی را در فرآیند دستیابی به اهداف فراهم آورده‌اند.
۷۳	نقش سازمان‌های مردم‌نهاد (سمن‌ها) در تاب‌آوری اجتماعی شهرها نمونه موردی: منطقه ۱۶ تهران	۱۳۹۸	مسئولان شهری به دنبال افزایش تاب‌آوری اجتماعی در شهرها و کشورهای خود می‌باشند و با فعالیت‌های مختلف اعم از تخصیص بودجه برای کاهش خطرپذیری، ایجاد زیرساخت‌های حیاتی در چارچوب دفع و کاهش بلایای مختلف طبیعی و اجتماعی، استفاده از برنامه‌های آموزشی مختلف برای مدیران شهری و مردم و همچنین افزایش مشارکت مردمی به‌وسیله‌ی سازمان‌های مردم‌نهاد مختلف به دنبال بهبود وضعیت تاب‌آوری در شهرهای خود هستند.
۷۴	تبیین الگوی بازآفرینی فضای شهری در گردشگری کلان‌شهرها (نمونه مورد مطالعه منطقه یک و دوازده شهر تهران)	۱۳۹۸	نتایج کسب‌شده از سناریو پردازی ارائه الگوی گردشگری خلاق در مناطق مورد مطالعه کلان‌شهر تهران، منجر به تدوین یک سناریو به‌عنوان مطلوب‌ترین و محتمل‌ترین سناریوی پیش روی گردشگری خلاق در بازآفرینی فضای گردشگری، در جهت تحقق اهداف الگوی گردشگری خلاق انتخاب شد. این سناریو تأکیدی اساسی بر توسعه کارآفرینی در حوزه گردشگری خلاق با استفاده از تربیت نیروهای ماهر و نوآور در حوزه گردشگری و همچنین احیا و ترویج سبک زندگی اسلامی ایرانی و با توجه به عامل اکولوژیکی آلودگی هوا دارد، پیشران‌هایی که چالش آنان در کنار یکدیگر، یکی از بهترین و مهم‌ترین سناریوهای ارائه الگوی گردشگری خلاق در بازآفرینی فضای گردشگری در مناطق مورد مطالعه را متصور شده است.
۷۵	تبیین رابطه ساختار فضایی با وقوع جرایم و احساس امنیت، تحلیل مقایسه‌ای از محلات واقع در بافت میانی، بافت تاریخی و بافت جدید کلانشهر تهران	۱۳۹۸	این مطالعه در شهر تهران نشان داد که کاربری‌های تجاری و اداری متمرکز در مناطق به هم پیوسته باعث افزایش وقوع جرم می‌شود. علاوه بر این، خیابان‌های اصلی با ترافیک زیاد، احتمال وقوع جنایات بیشتری دارند. ساماندهی و برنامه‌ریزی صحیح این مناطق برای کاهش جرایم ضروری است.
۷۶	ایمان‌سازی یا فقیرسازی بافت؛ جستاری بر رویکرد جامع بازآفرینی محلات شهر (موردپژوهی محلات خانی‌آباد و اتابک شهر تهران)	۱۳۹۸	بنا بر یافته‌های این پژوهش، ارتباط مستقیمی میان تشدید اقدامات بازآفرینی شهری، بالا رفتن تقاضا جهت سکونت، افزایش قیمت واحدهای مسکونی و آوارگی ساکنان قدیمی محله وجود دارد. بر این اساس، سیاست‌ها و اقدامات بازآفرینی شهری در چارچوب رایج، با وجود غایت خیرخواهانه‌شان با رفع مسایل و مشکلات محلات فرسوده سبب افزایش قیمت و اجاره‌بهای واحدهای مسکونی شده و زمینه خروج ساکنان فرودست قدیمی را فراهم می‌آورند.
۷۷	بررسی تأثیر افزایش تراکم ساختمانی بر ساختار	۱۳۹۸	این مقاله به بررسی مشکلات تراکم شهری در کلانشهر تهران و تأثیرات آن بر محیط شهری و اجتماعی می‌پردازد. نتایج نشان‌دهنده رابطه معنادار بین تراکم ساختمان و

ردیف	عنوان پایان‌نامه	سال	چکیده
	فضایی - کالبدی شهرها نمونه موردی: شهر تهران		ناهنجاری‌های منظر شهری است، که نشان می‌دهد سیاست‌های فروش تراکم مازاد می‌تواند تاثیرگذار باشد.
۷۸	تحلیل الگوهای تقسیم‌بندی محله‌ای مناطق شهر تهران	۱۳۹۷	امروزه به دلیل افزایش جمعیت و رشد سریع شهرها، محلات شهری فرصتی برای آنکه خود را با مقتضیات زمان وفق دهند، نداشتند؛ به همین دلیل قادر به پاسخگویی به نیازهای ساکنان خود نشدند و اختلالات زیادی بر آنها حاکم گشت. در این پایان‌نامه تحلیل الگوهای تقسیم‌بندی محله‌ای در مناطق شهر تهران با شناخت متغیرهایی مانند جمعیت - تراکم جمعیت - خانوار - بعد خانوار - نسبت جنسی - بافت تاریخی محلات و نحوه شکل‌گیری آنها و طرح پرسش‌های مرتبط با عنوان صورت پذیرفت.
۷۹	تقابل فضاهای زور و مکان‌های قدرت در شهر تهران	۱۳۹۷	این پژوهش بر آن است تا مقدمه‌ای باشد برای ورود گفتمان ژئوپلیتیک انتقادی به عرصه شهر. هدف از انجام این پژوهش خوانش روایتی سیاسی-کالبدی از تاریخ تهران است تا بتواند در ضمن آن مفهوم تهران را تبیین کند. از این رو به جستجوی برساخت نظریه و دیدگاهی می‌رود تا از درون آن به رابطه‌ای دیالکتیکی میان مفهوم قدرت و فضای محیط خود که تاریخ سیاسی-کالبدی تهران باشد نظر افکنده و با این دید به خوانشی انتقادی-ژئوپلیتیکی متناظر با مقیاس شهر برسد. کالبد تهران در خلال تقابل زور فضامند با قدرت مکان‌مندش است که شکل گرفته و در نهایت رابطه میان این سه است که تهران را معنی می‌کند.
۸۰	تحلیل فضایی تاب‌آوری کالبدی بافت‌های فرسوده شهری با رویکرد مدیریت بحران (مطالعه موردی: منطقه ۱۰ تهران)	۱۳۹۷	یکی از مهم‌ترین الزامات پرداختن به مسائل کالبدی بافت‌های مسکونی در شهرها و تبیین مفهوم تاب‌آوری و به تبع آن مقاوم‌سازی این بافت‌ها در مواجهه با حوادث و مخاطرات احتمالی است.
۸۱	روند فراوانی امواج گرمایی و تحلیل اثر آسایشی آن در تهران	۱۳۹۷	امواج گرمایی از نموده‌های اصلی تغییرات آب‌وهوا در مناطق مختلف کره زمین است که به لحاظ فراوانی وقوع و صدمات جانی و مالی ناشی از این پدیده، اهمیت زیادی دارند. افزایش محسوسی در فراوانی رخداد موج‌های گرمایی تهران وجود دارد هرچند روند معناداری ندارد. از نظر همدیدی زمان رخداد این پدیده بیشتر در مواقعی بوده که پرفشار جنب حاره حاکم و ارتفاع بالاتری نسبت به میانگین بلند مدت خود داشته است و جو پایدار برای شهر تهران به وجود آورده است. از سوی دیگر زبانه‌هایی از رطوبت هم از سطوح پایین منطقه پرفشار وارد جو منطقه شده و سبب افزایش دما و تشدید آن شده است.
۸۲	ارائه الگوی ساماندهی بافت‌های فرسوده روستاهای پیرامون کلانشهرها (مطالعه موردی: مناطق روستایی استان تهران)	۱۳۹۷	نتایج به‌دست آمده نشان می‌دهد که روستاهای استان تهران در مرحله یا چرخه «نامناسب شدن محیط زندگی و کاهش کارایی بافت» (سومین مرحله یا چرخه) فرسودگی بافت قرار دارند. علاوه بر این‌ها، نوسازی مناسب‌ترین اقدام مداخله در ساماندهی بافت‌های فرسوده روستایی استان تهران است. همچنین، عنصر فرم ساختمان‌ها در ساماندهی بافت‌های فرسوده روستایی استان تهران از اهمیت بیشتری برخوردار است. در نهایت الگوی توسعه درون‌زای پایدار برای ساماندهی بافت‌های فرسوده روستایی استان تهران مناسب است.
۸۳	مدل‌سازی آلودگی هوای تهران با استفاده از مدل رگرسیون کاربری اراضی (LUR) و شاخص‌های سنجش از دور	۱۳۹۷	آلودگی هوا که به عنوان وجود ذرات معلق در هوا تعریف می‌شود که تهدیدی برای انسان‌ها، حیوانات و گیاهان است، مشکلی است که هم ناشی از فعالیت‌های انسانی و هم طبیعی است. استفاده از مدل‌های مبتنی بر سیستم اطلاعات جغرافیایی می‌تواند به بهبود نظارت و رسیدگی به این موضوع کمک کند. در تهران، آلودگی هوا عمدتاً ناشی از انتشارات وسایل نقلیه است و مدل‌سازی را برای پایش و کاهش خطرات مرتبط ضروری می‌سازد.

ردیف	عنوان پایان‌نامه	سال	چکیده
۸۴	سنجش پایداری زیرساخت‌های سبز و آبی شهر تهران در برابر تغییر آب‌وهوا (مطالعه موردی: مناطق ۶ و ۲۲)	۱۳۹۷	بررسی آسیب‌پذیری شهر در برابر مخاطرات آب‌وهوایی به دلیل توسعه و آسیب‌پذیری در برابر تغییر آب‌وهوا در مقیاس‌های مختلف به‌ویژه مقیاس محلی و ارائه راهکارهای مناسب برای اطمینان از سرسبزی، ایمنی در برابر مخاطرات، کیفیت زندگی، رونق و پایداری شهری (بخشی از چشم‌انداز توسعه شهر تهران) ضروری است. در طرح پیشنهادی، تأثیر بهبود زیرساخت‌های سبز و آبی شهری (با بررسی کاربرد گونه‌های مختلف اجزاء زیرساخت مانند فضای سبز شهری، بام سبز، مسیل‌ها و کانال‌های آب، زهکشی پایدار و غیره) بر آب‌وهوای محلی در سناریوهای متفاوت برای مناطق ۶ و ۲۲ شهر تهران بررسی می‌شود.
۸۵	تبیین فضایی مسائل زیست‌محیطی در فرایند شکل‌گیری منطقه کلان‌شهری تهران - مورد مطالعه: آلودگی هوا	۱۳۹۷	این پژوهش با هدف تبیین جنبه‌های فضایی مسائل محیط‌زیستی (آلودگی هوا) در روند شکل‌گیری کلان‌شهر تهران انجام شده است. این پژوهش از نظر ماهیت اکتشافی در چارچوب تحقیقات پس از تحقیق و از نظر روش شناختی از نوع همبستگی تحلیلی با تکیه بر داده‌های ثانویه و روش‌های سنتی تحقیق کیفی و کمی است. نتایج حاکی از آن است که آلودگی هوای شهر تهران به عوامل مختلفی از جمله جریان‌های جوی و ترافیک جاده بستگی دارد و از یک مرکز شهری نشأت نمی‌گیرد بلکه پدیده‌ای گسترده است. این مطالعه از نظر تئوری و تجربی با ادبیات و تجربیات جهانی همسو است و توصیه‌های راهبردی برای کاهش آلودگی هوا ارائه می‌کند.
۸۶	طراحی الگوی ساختاری - کارکردی نظام مدیریت شهری در محدوده پیراشهری جدید نمونه مطالعاتی: منطقه ۲۲ شهر تهران	۱۳۹۷	یافته‌های این پژوهش مشخص ساختند ضمن اینکه مشکلات و مسائل خاص مناطق پیراشهری و منطقه ۲۲ باید در طراحی هر الگویی مد نظر قرار گیرند، لازم است که زیرساخت‌های مناسبی به لحاظ کارکردی و ساختاری برای تحقق مدیریت یکپارچه‌ی شهری در مناطق پیراشهری فراهم ساخت. نتایج مطالعات بر وجود یک مثلث مسلط در مدیریت پیراشهری منطقه شامل شهرداری، وزارت راه و شهرسازی و نهادهای نظامی تأکید کرده و کنشگران اصلی منطقه را با تفکیک نقش‌های ۵ گانه سیاست‌گذاری، برنامه‌ریزی، اجرا، نظارت و پشتیبانی معرفی نموده است. همچنین با تحلیل شبکه رقابت-همکاری در منطقه بهترین راهکار را در مدیریت منطقه، ایجاد یک شورای راهبری با محوریت شهرداری تهران در یک شکل افقی از روابط دانسته است. در نهایت نیز با تعیین کارکردهای اصلی مدیریت پیراشهری منطقه ۲۲، یک الگو اجرایی، پویا و کارا برای مدیریت منطقه پیراشهری ۲۲ شهرداری تهران معرفی شده است.
۸۷	تحلیل فضایی اثرات مجتمع‌های تجاری بزرگ بر محلات پیرامون (مورد مطالعه: منطقه ۱۱ شهرداری تهران)	۱۳۹۷	شهر زمینه پیچیده‌ای برای مطالعه و پژوهش است. پروژه‌های توسعه‌ای که در بسترهای ساخته شده شهری اجرا می‌شوند، در کنار اهداف موردنظر طراحان آن تأثیرات دیگری نیز بر ابعاد مختلف زندگی شهروندان بر جای می‌گذارند. مجتمع‌های تجاری از حدود دهه ۱۹۲۰ تا امروز از عملکردی تنها اقتصادی برای ساکنین اطراف خود تبدیل به مرکزی با ابعاد اجتماعی، فرهنگی و... تحول داشته‌اند. شهرهای ما در سیر توسعه خود با نگاه‌های مهندسین عمران و معماران ساخته شده است. و در این سیر تاریخی شهر مسائل جغرافیایی، اقتصادی، اجتماعی شهر حلقه‌های مفقودی بوده‌اند که در روند شکل‌گیری محلات نقش داشته‌اند. مجتمع‌های تجاری که در ابتدا به عنوان رقیب تجاری برای بخش تجاری مرکز شهر مطرح بودند با تغییر موقعیت خود در محدوده شهر به موضوعی جذاب برای جغرافیدانان تبدیل شدند.
۸۸	بررسی نقش فناوری اطلاعات در بهبود عملکرد مدیریت جامع شهری	۱۳۹۷	نتایج نشان داد که در اثر پیاده‌سازی ICT وضعیت مدیریت شهری بهبود خواهد یافت و مشکلات آن به حداقل خواهد رسید ولی این در حالی است که مدیریت شهری در راه اجرای ICT با چالش‌های جدی مواجه است که نبود تشکیلات، حمایت نامناسب مدیران

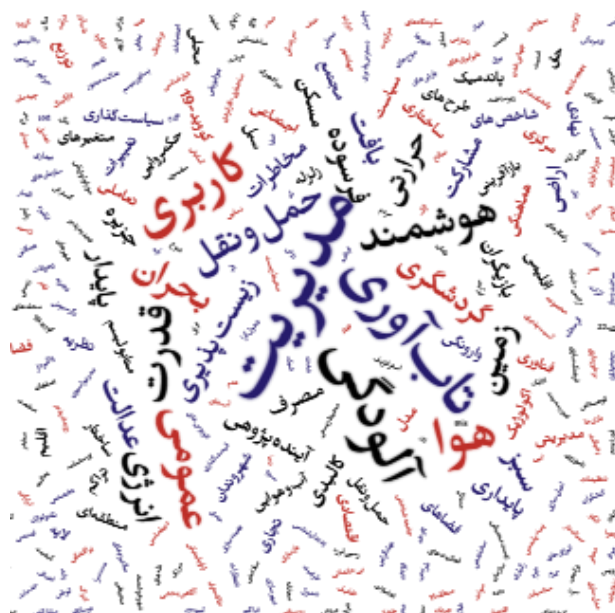

ردیف	عنوان پایان نامه	سال	چکیده
	(نمونه موردی: شهرداری منطقه ۱۶)		عدم برنامه‌ریزی و تخصیص بودجه کافی از جمله مهم‌ترین چالش‌های مدیریت شهری محسوب می‌شود و همچنین بررسی زیرساخت‌های تکنولوژیکی لازم برای اجرای ICT در منطقه ۱۶ وجود ندارد.
۸۹	نظام کاربری زمین در مواجهه با آپاراتوس قدرت با تاکید بر منفعت عمومی	۱۳۹۷	یکی از مهم‌ترین ابزارهای حاکمیتی دولت‌ها/مدیریت شهری در کنترل و هدایت زندگی (اقتصاد و معیشت، دسترسی و توزیع عادلانه، محیط‌زیست و کیفیت و کمیت سکونت) شهروندان، تدوین سیاست‌های استفاده از زمین یا تبیین خط مشی نظام کاربری زمین شهری است. برای افزایش استفاده بالقوه از زمین شهری و بهره‌مندی از آن در جهت منافع عمومی دخالت دولت در تهیه، تخصیص و قیمت‌گذاری زمین برای مقابله با نیروهای بازار که به نفع انباشت ثروت ناشی از زمین در دست افراد خاصی می‌شود، ضرورت دارد. اعمال قدرت در نظام کاربری زمین شهری در راستای تامین منافع شخصی یا نهایتاً گروه خاصی از جامعه است که این می‌تواند بر منفعت عمومی آسیب برساند و حتی در تضاد با آن باشد. پژوهش حاضر تلاش دارد تا با شناسایی جنبه‌های مختلف قدرت و نظریه‌های موجود و تبعات تحمیلی آن بر بدنه شهر به درکی مطلوب و جامع برسد تا بر همین اساس الگوی ساختار قدرت که در عمل بر نظام کاربری زمین شهری در ایران و به طور خاص در تهران اعمال می‌شود و منفعت عمومی را به حاشیه می‌راند، کشف و تبیین کند.

نمودار ابرکلمات تهیه شده از واژگان کلیدی این پایان‌نامه‌ها نیز به شرح شکل زیر ترسیم شده است. موضوعات زیر پرتکرارترین موضوع در این پژوهش‌ها بوده است.

- مدیریت
- تاب‌آوری
- آلودگی
- هوا
- کاربری
- عمومی
- قدرت
- هوشمند
- انرژی
- بحران

- حمل و نقل

شکل ۳۸. نمودار ابرکلمات مسائل و موضوعات مطرح شده در پایان‌نامه‌های مقطع کارشناسی ارشد و دکتری در خصوص تهران در ۵ سال اخیر (۱۳۹۷ تا ۱۴۰۲)

اطلاعات مربوط به پایان‌نامه‌های مورد بررسی در انتها ارائه شده است.

جدول ۶. اطلاعات تفصیلی پایان‌نامه‌های تهیه شده در ۵ سال اخیر با موضوع شهر تهران در کشور (۱۳۹۷ تا ۱۴۰۲)

عنوان	پدیدآور	نوع مدرک	رشته	سازمان	سال	کلیدواژه پدیدآور
تحلیل الگوهای تقسیم‌بندی محله‌ای مناطق شهر تهران	بهاره نعمایی	پایان‌نامه کارشناسی ارشد	جغرافیا	دانشگاه پیام نور استان تهران	۱۳۹۷	تحلیل، تهران
تقابل فضاهای زور و مکان‌های قدرت در شهر تهران	محسن امیری	پایان‌نامه کارشناسی ارشد	علوم انسانی	دانشگاه تربیت مدرس	۱۳۹۷	قدرت، مکان، زور، فضا، تهران
تحلیل فضایی تاب‌آوری کالبدی بافت‌های فرسوده شهری با رویکرد مدیریت بحران (مطالعه موردی منطقه ۱۰ تهران)	علیرضا صادقی	پایان‌نامه کارشناسی ارشد	جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری - بهسازی و نوسازی	دانشگاه تهران	۱۳۹۷	تهران، منطقه ۱۰، مدیریت بحران
روند فراوانی امواج گرمایی و تحلیل اثر آسایشی آن در تهران	ندا بهشتی	پایان‌نامه کارشناسی ارشد	آب و هواشناسی (اقلیم‌شناسی) - آب و هواشناسی شهری	دانشگاه تهران	۱۳۹۷	موج‌های گرمایی، آسایش حرارتی، تحلیل هم‌دید، پرسشنامه، تهران
تحلیل ارتباط قدرت و آلودگی هوا در شهر تهران	وحید مشفق	رساله دکتری	علوم انسانی	دانشگاه هنر تهران	۱۳۹۷	قدرت، آلودگی هوا، حمل‌ونقل عمومی، کاربری زمین، تهران
ارائه الگوی ساماندهی بافت‌های فرسوده روستاهای پیرامون کلانشهرها (مطالعه موردی: مناطق روستایی استان تهران)	لیلا دیانی	رساله دکتری	جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی - برنامه‌ریزی آمایش کیفیت محیطی مناطق روستایی	دانشگاه تربیت مدرس	۱۳۹۷	الگو، ساماندهی، بافت‌های فرسوده روستایی، کلان شهرها، تهران
مدل‌سازی آلودگی هوای تهران با استفاده از مدل رگرسیون کاربری اراضی (LUR) شاخص‌های سنجش از دور	زینب شکرخدایی	پایان‌نامه کارشناسی ارشد	آب و هواشناسی (اقلیم‌شناسی) - آب و هواشناسی کاربردی	دانشگاه رازی	۱۳۹۷	آلودگی هوا، تهران، مدل رگرسیونی کاربری اراضی، سنجش از دور
سنجش پایداری زیرساخت‌های سبز و آبی شهر تهران در برابر تغییر آب‌وهوا (مطالعه موردی: مناطق ۶ و ۲۲)	فریمه سادات جمالی	رساله دکتری	آب و هواشناسی (اقلیم‌شناسی) - آب و هواشناسی شهری	دانشگاه شهید بهشتی	۱۳۹۷	تغییر آب‌وهوا، زیرساخت سبز و آبی، پایداری، تهران

عنوان	پدیدآور	نوع مدرک	رشته	سازمان	سال	کلیدواژه پدیدآور
تبیین فضایی مسائل زیست محیطی در فرایند شکل‌گیری منطقه کلان شهری تهران - مورد مطالعه: آلودگی هوا	حمیدرضا تلخابی	رساله دکتری	جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری	دانشگاه خوارزمی	۱۳۹۷	تبیین فضایی، منطقه کلان شهری، حمل‌ونقل، مسائل محیط‌زیستی، آلودگی هوا، تهران
طراحی الگوی ساختاری - کارکردی نظام مدیریت شهری در محدوده پیراشهری جدید نمونه مطالعاتی: منطقه ۲۲ شهر تهران	حسین مرادی	رساله دکتری	مدیریت دولتی - تصمیم‌گیری و خط‌مشی‌گذاری عمومی	دانشگاه علامه طباطبائی	۱۳۹۷	مدیریت شهری، تهران
تحلیل فضایی اثرات مجتمع‌های تجاری بزرگ بر محلات پیرامون (مورد مطالعه: منطقه ۱۱ شهرداری تهران)	آزیتا مومنی بیدزرد	پایان‌نامه کارشناسی ارشد	علوم انسانی	دانشگاه خوارزمی	۱۳۹۷	تحلیل فضایی، مجتمع تجاری، محلات، تهران
بررسی نقش فناوری اطلاعات در بهبود عملکرد مدیریت جامع شهری (نمونه موردی: شهرداری منطقه ۱۶)	محمد مهدی مستقیمی	پایان‌نامه کارشناسی ارشد	مدیریت امور شهری	دانشگاه آزاد اسلامی واحد دماوند	۱۳۹۷	فناوری اطلاعات، مدیریت شهری، کلانشهر، تهران، منطقه ۱۶
نظام کاربری زمین در مواجهه با آپاراتوس قدرت با تاکید بر منفعت عمومی	سید نوید مشهدی مقدم	رساله دکتری	شهرسازی	دانشگاه تربیت مدرس	۱۳۹۷	قدرت، منفعت عمومی، کاربری زمین، برنامه‌ریزی شهری، تهران
کدهای ژئوپلیتیکی ایران و چالش‌های جهان‌شهر شدن تهران	محمد ایلخانی	پایان‌نامه کارشناسی ارشد	جغرافیای سیاسی	دانشگاه شهید بهشتی	۱۳۹۸	تهران، کد ژئوپلیتیکی، جهان‌شهر
بررسی میزان آسیب‌پذیری فضاهای شهری با رویکرد تاب‌آوری سیل (نمونه موردی منطقه ۱۰ تهران)	راحله مجدی نسب	پایان‌نامه کارشناسی ارشد	علوم انسانی	دانشگاه مازندران	۱۳۹۸	تاب‌آوری، آسیب‌پذیری، سیل، تهران
بررسی وضعیت تاب‌آوری شهری در برابر زلزله (مورد مطالعه: مناطق ۲۲ گانه شهر تهران)	محسن سبحانی	پایان‌نامه کارشناسی ارشد	برنامه‌ریزی توسعه منطقه‌ای	دانشگاه علامه طباطبائی	۱۳۹۸	تاب‌آوری، شهری، منطقه‌ای، زلزله، تهران
نقش اجتماعات و نهادهای محلی در ارتقاء سلامت زیست محیطی کلان‌شهر تهران (مورد پژوهی: محلات منطقه یک شهرداری تهران)	ایوب معروفی	رساله دکتری	جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری	دانشگاه شهید بهشتی	۱۳۹۸	سلامتی، محیط‌زیست شهری، اجتماعات محلی، تهران

مرور سیستماتیک و فراتلفیق مسائل، مشکلات و چالش‌های کلانشهر تهران
 تهران

عنوان	پدیدآور	نوع مدرک	رشته	سازمان	سال	کلیدواژه پدیدآور
ارزیابی سیاست‌های بخش حمل‌ونقل عمومی در چارچوب توسعه ی پایدار (مطالعه‌ی موردی : کلان‌شهر تهران)	مسلم میرمحمدی	پایان‌نامه کارشناسی ارشد	جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری	دانشگاه مازندران	۱۳۹۸	سیاست، توسعه پایدار، حمل‌ونقل عمومی، تهران
تبیین مدیریت تعارض کنشگران در طرح‌های توسعه شهری تهران	هانیه شاه‌محمدیان	رساله دکتری	نظریه شهرسازی	دانشگاه تربیت مدرس	۱۳۹۸	مدیریت تعارض، کنشگران، طرح‌های توسعه شهری، تهران
موانع و راهکارهای مدیریتی ایجاد و توسعه بام سبز در ساختمان‌های شهر تهران	سروناز بنیادی	پایان‌نامه کارشناسی ارشد	مدیریت امور شهری	دانشگاه علامه طباطبائی	۱۳۹۸	بام سبز، موانع مدیریتی، راهکارهای مدیریتی، تهران
مطالعه تطبیقی شرایط وارونگی دما در کلان‌شهرهای ایران، مطالعه موردی: تهران، مشهد و تبریز	نسربین حسین آبادی	رساله دکتری	آب و هواشناسی (اقلیم‌شناسی) - مخاطرات محیطی	دانشگاه سیستان و بلوچستان	۱۳۹۸	وارونگی دما، شرایط همدیدی، تهران، مشهد، تبریز
بررسی تغییرات جزایر حرارتی در نواحی شهر با استفاده از داده‌های سنجش از دور؛ مطالعه موردی: شهر تهران	هادی ابراهیمی	پایان‌نامه کارشناسی ارشد	جغرافیای طبیعی	دانشگاه محقق اردبیلی	۱۳۹۸	سنجش از دور، جزیره حرارتی، تهران
تبیین نهادگرایی در حکمروایی منطقه ای (مورد پژوهی منطقه کلان شهری تهران)	مهدی علیان آبادی	رساله دکتری	جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری	دانشگاه شهید بهشتی	۱۳۹۸	حکمروایی منطقه‌ای، مناطق کلان شهری، رهیافت نهادی، نظریه بازی‌ها، تهران
تغییرات فضایی زمانی لایه مرزی شهر تهران	مجتبی مهدیان ماهفروزی	رساله دکتری	آب و هواشناسی (اقلیم‌شناسی) - سینوپتیک	دانشگاه تهران	۱۳۹۸	لایه مرزی شهری، متغیرهای اقلیمی، الگوهای همدیدی، لایه آلودگی، وارونگی دمایی، تهران
تحلیل فضایی پارکینگ‌های عمومی در بافت مرکزی شهر با رویکرد قیمت گذاری (مورد پژوهی: منطقه ۶ شهرداری تهران)	شهره زاهدی	پایان‌نامه کارشناسی ارشد	جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری - آمایش شهری	دانشگاه شهید بهشتی	۱۳۹۸	تحلیل فضایی، پارکینگ، تهران، قیمت‌گذاری

عنوان	پدیدآور	نوع مدرک	رشته	سازمان	سال	کلیدواژه پدیدآور
						بافت مرکزی شهر
تبیین و ارائه ی الگوی فضایی- کالبدی موثر بر سرزندگی شهری با رویکرد توسعه پایدار (محدوده مورد مطالعه: مناطق ۱، ۶ و ۱۶ تهران)	سیدمصطفی ی هدایت‌نژاد کاشی	رساله دکتری	جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری	دانشگاه سیستان و بلوچستان	۱۳۹۸	سرزندگی شهری، شاخص‌های کالبدی، فضای شهری، کاربری اراضی، تهران
نقش سازمان‌های مردم‌نهاد (سمن‌ها) در تاب‌آوری اجتماعی شهرها نمونه موردی: منطقه ۱۶ تهران	مهدی غلامی	پایان‌نامه کارشناسی ارشد	جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری	دانشگاه شهید بهشتی	۱۳۹۸	سازمان‌های مردم نهاد، تاب‌آوری، تاب‌آوری اجتماعی، تهران، منطقه ۱۶
تبیین الگوی بازآفرینی فضای شهری در گردشگری کلان‌شهرها (نمونه مورد مطالعه منطقه یک و دوازده شهر تهران)	مرضیه خیرخواه	رساله دکتری	جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری	دانشگاه تربیت مدرس	۱۳۹۸	تبیین، بازآفرینی، فضای شهری، گردشگری حلاق، کلانشهر، تهران، منطقه یک و دوازده
تبیین رابطه ساختار فضایی با وقوع جرایم و احساس امنیت، تحلیل مقایسه ای از محلات واقع در بافت میانی، بافت تاریخی و بافت جدید کلانشهر تهران	محمدکاظم جباری	رساله دکتری	شهرسازی اسلامی	دانشگاه هنر اصفهان	۱۳۹۸	تهران، ساختار فضایی، کاربری اراضی-شبه معاور، امنیت، جرایم سرقت به عنف و مواد مخدر، چیدمان فضا
اعیان‌سازی یا فقیرسازی بافت ؛ جستاری بر رویکرد جامع بازآفرینی محلات شهر (مورد پژوهی محلات خانی آباد و اتابک شهر تهران)	حسین آگاه منش	رساله دکتری	شهرسازی اسلامی	دانشگاه هنر اصفهان	۱۳۹۸	محله خانی‌آباد، محله اتابک، تهران، آوارگی، بازآفرینی شهری، اعیان‌سازی
بررسی تأثیر افزایش تراکم ساختمانی بر ساختار فضایی- کالبدی شهرها نمونه موردی: شهر تهران	بهنام سعیدی	پایان‌نامه کارشناسی ارشد	برنامه‌ریزی شهری	دانشگاه آزاد اسلامی واحد شهر قدس	۱۳۹۸	تراکم ساختمانی، ساختار فضایی، توسعه شهری، تهران

عنوان	پدیدآور	نوع مدرک	رشته	سازمان	سال	کلیدواژه پدیدآور
تحلیل تاب آوری بخش زیربنای کالبدی با تاکید بر رویکرد پدافند غیر عامل مورد مطالعه منطقه ۱۹ شهر تهران	فاطمه بیدارچشم مغالو	پایان‌نامه کارشناسی ارشد	جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری - برنامه‌ریزی مسکن	دانشگاه تهران	۱۳۹۹	پدافند، تهران
بررسی نقش دولت محلی بر مدیریت بحران های فضایی شهر تهران	زهرا سلطان محمدی	پایان‌نامه کارشناسی ارشد	جغرافیای سیاسی - فضای شهری	دانشگاه تربیت مدرس	۱۳۹۹	تهران، دولت محلی، مدیریت بحران، بحران، فضای
مطالعه جامعه شناختی مکانیزمهای انطباق مردم شهر تهران با آلودگی هوا	امیر لطفی واثق	پایان‌نامه کارشناسی ارشد	علوم انسانی	دانشگاه بوعلی سینا	۱۳۹۹	آلودگی هوا، مکانیزم‌های انطباق، تهران، جامعه‌شناختی
تحلیل اهداف بازیگران بر آینده مناسبات قدرت در کلانشهرها (نمونه: کلانشهر تهران)	آرش قربانی سپهر	رساله دکتری	جغرافیای سیاسی	دانشگاه خوارزمی	۱۳۹۹	آینده‌پژوهی، ژئوپلیتیک شهری، اهداف بازیگران، مناسبات قدرت، تهران
ارزیابی تاثیر رویداد پذیری بر توسعه پایدار شهری؛ مطالعه موردی شهر تهران	آرش برادران سقرلو	پایان‌نامه کارشناسی ارشد	برنامه‌ریزی شهری	دانشگاه گیلان	۱۳۹۹	شهر رویدادپذیر، توسعه پایدار، مدل استراتژیک سوات، تهران
تحلیل ارتباط قدرت و آلودگی هوا در شهر تهران	وحید مشفق	رساله دکتری	شهرسازی	دانشگاه هنر تهران	۱۳۹۹	قدرت، آلودگی هوا، حاکمیت، مدیریت شهری، جریان سرمایه، تهران، ایران
تحلیل توزیع فضایی و دسترس پذیری بوستان های شهری منطقه ۷ تهران	فاطمه علی اکبرنواحی	پایان‌نامه کارشناسی ارشد	جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری - آمایش شهری	دانشگاه صنعتی سهند	۱۳۹۹	فضای سبز، بر خور داری، دسترس پذیری، توزیع فضایی، تهران
بررسی و تحلیل الگوهای رشد شهری و نیروهای محرک آن در مجموعه شهری تهران	پیمان کرمی	پایان‌نامه کارشناسی ارشد	برنامه‌ریزی منطقه‌ای	دانشگاه تربیت مدرس	۱۳۹۹	الگوهای رشد فضایی، مجموعه شهری، تهران، GIS
ارزیابی فضاهای شهری منتخب در تهران بر مبنای گفتمان عدالت فضایی در طراحی شهری	فاطمه سادات ساجدی	پایان‌نامه کارشناسی ارشد	طراحی شهری	دانشگاه تربیت مدرس	۱۳۹۹	عدالت فضایی، فضای شهری،

عنوان	پدیدآور	نوع مدرک	رشته	سازمان	سال	کلیدواژه پدیدآور
						طراحی شهری، تهران
تاثیر هندسه شهر تهران بر تشدید جزیره حرارتی و آلودگی هوا	فریبا صیادی	رساله دکتری	آب و هواشناسی (اقلیم‌شناسی) - آب و هواشناسی شهری	دانشگاه خوارزمی	۱۳۹۹	شدت جزیره حرارتی، معادله اوک، THIS، Envi-met تهران
تحلیل آب‌وهواشناسی الگوهای مکانی جزایر حرارتی تهران و اقمار آن با استفاده از داده‌های سنجش‌ازدور	زهرا علی‌بخشی	رساله دکتری	آب و هواشناسی (اقلیم‌شناسی) - آب و هواشناسی شهری	دانشگاه شهید بهشتی	۱۳۹۹	دمای سطح زمین، جزیره حرارتی، متغیرهای بیوفیزیکی، تهران، شهرهای اقمار
دیپلماسی شهری و الزامات فضایی آن در پیوستن کلانشهر تهران به سازمان‌های بین المللی (با تاکید بر سازمان ۴۰C)	گلنوش درویش	پایان‌نامه کارشناسی ارشد	برنامه‌ریزی شهری	دانشگاه شهید بهشتی	۱۳۹۹	دیپلماسی شهری، سازمان ۴۰C، جهانی‌شدن، گازهای گلخانه‌ای، تهران
آینده‌پژوهی تحقق رویکرد هوشمند پایدار در کلانشهرها (مورد مطالعه: تهران)	افشار حاتمی	رساله دکتری	جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری	دانشگاه خوارزمی	۱۳۹۹	آینده‌پژوهی، رویکرد هوشمند پایدار، برنامه‌ریزی شهری، لیپسور، تهران
تبیین الگوی اجتماعی - فضایی تنوع و عوامل موثر بر آن در محله‌های کلان شهر تهران	محمد قضایی	رساله دکتری	شهرسازی	دانشگاه تربیت مدرس	۱۳۹۹	محله‌های متنوع، برنامه‌ریزی برای تنوع، نابرابری‌های ساختاری، تجربه زیسته، تهران
تبیین عدم انطباق فضایی کار و سکونت در منطقه ۷ تهران	سمیه تیموری	رساله دکتری	جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری	دانشگاه خوارزمی	۱۳۹۹	برنامه تعدیل ساختاری، توسعه ناموزون، تله‌های فضایی فقر، فوردیسم و پساوردیسم،

عنوان	پدیدآور	نوع مدرک	رشته	سازمان	سال	کلیدواژه پدیدآور
						عدم انطباق فضایی، تهران
ارزیابی فرایند توسعه اراضی درشت دانه در طرح های توسعه شهری نمونه پژوهش: اراضی درشت دانه شهر تهران	محیا رضایی	پایان نامه کارشناسی ارشد	علوم انسانی	دانشگاه هنر تهران	۱۳۹۹	اراضی درشت دانه، طرح های توسعه شهری، توسعه درونی، تهران
تبیین راهبردها و سیاست های عدالت محیط زیستی با تأکید بر فناوری های سبز (مطالعه موردی: منطقه یک شهر تهران)	علی اصغر لشگری	رساله دکتری	جغرافیا و برنامه ریزی شهری	دانشگاه شهید بهشتی	۱۳۹۹	عدالت زیست محیطی شهر، تکنولوژی سبز، تهران، کلانشهر
توسعه حمل و نقل محور در بافت فرسوده شهری (مطالعه موردی: محله صفای شهر تهران)	الهام نجومی	پایان نامه کارشناسی ارشد	جغرافیا و برنامه ریزی شهری - بهسازی و نوسازی	دانشگاه گیلان	۱۳۹۹	توسعه حمل و نقل محور (TOD)، بافت فرسوده، حمل و نقل عمومی، محله صفا، تهران
تاثیر برندینگ شهری بر روی بازسازی بافت مرکزی شهری در تهران- مورد مطالعه محدوده سبزه میدان و گذر لوطی صالح	سپهر کاظمی	پایان نامه کارشناسی ارشد	مدیریت امور شهری	دانشگاه آزاد اسلامی واحد دماوند	۱۳۹۹	برندینگ شهری، بازسازی بافت فرسوده، سبزه میدان، محله لوطی صالح، تهران
نقش مجتمع های بزرگ تجاری (مگامال) در تحولات ساختاری- کارکردی مناطق شهری مطالعه موردی: ایران مال در منطقه ۲۲ شهر تهران	الهام عبدی	پایان نامه کارشناسی ارشد	جغرافیا و برنامه ریزی شهری	دانشگاه شهید بهشتی	۱۳۹۹	تحولات ساختاری- کارکردی، مجتمع تجاری، تهران، ایران مال
چارچوب نظری برنامه ریزی تعاملی هوشمند با تاکید بر همه شمولی فضاهای همگانی (مورد پژوهی: فضاهای عمومی منتخب شهر تهران)	شادی شکری	رساله دکتری	شهرسازی	دانشگاه شهید بهشتی	۱۳۹۹	برنامه ریزی تعاملی، برنامه ریزی تعاملی هوشمند، فضاهای عمومی همه شمول و فراگیر، شهرسازی تحول گرا، تهران

عنوان	پدیدآور	نوع مدرک	رشته	سازمان	سال	کلیدواژه پدیدآور
تحلیل گردشگری هوشمند شهری در منطقه ۱۲ تهران	فاطمه طاهری خرم آبادی	پایان‌نامه کارشناسی ارشد	جغرافیا و برنامه‌ریزی گردشگری	دانشگاه تهران	۱۴۰۰	تهران، شهر هوشمند، گردشگری، گردشگری هوشمند
گردشگری و توسعه اقتصادی شهر تهران	محمد پروین	رساله دکتری	جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری	دانشگاه شهید بهشتی	۱۴۰۰	اقتصاد، توسعه اقتصادی، تهران، درآمد، گردشگری
بررسی آلودگی هوای کلان‌شهر تهران با استفاده از داده‌های مشاهداتی و تکنیک‌های دورکاوی	مریم روغنچیان	پایان‌نامه کارشناسی ارشد	آب و هواشناسی (اقلیم‌شناسی) - آب و هواشناسی محیطی	دانشگاه زنجان	۱۴۰۰	آلودگی هوا، تهران، سنجش از دور
تحلیل تاب‌آوری بخش زیربنای کالبدی با تاکید بر رویکرد پدافند غیر عامل؛ مورد مطالعه منطقه ۱۹ شهر تهران	فاطمه بیدارچشم مغانلو	پایان‌نامه کارشناسی ارشد	جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری - برنامه‌ریزی مسکن	دانشگاه تهران	۱۴۰۰	تهران، تاب‌آوری
تبیین حکمروایی ساخت و ساز شهر تهران	آرش تقی پوراختری	پایان‌نامه کارشناسی ارشد	مدیریت امور شهری	دانشگاه علامه طباطبائی	۱۴۰۰	حکمروایی، ساخت‌وساز، تهران، مدیریت شهری، پدیدارشناسی، تحلیل مضمون
تحلیل شاخص‌های زیست‌پذیری کالبدی مسکن (مطالعه موردی: منطقه ۲۲ تهران)	سیده صبورا نعمت‌پور ترکی	پایان‌نامه کارشناسی ارشد	جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری - برنامه‌ریزی مسکن و بازآفرینی شهری	دانشگاه تربیت مدرس	۱۴۰۰	زیست‌پذیری، تهران، مسکن، منطقه ۲۲، زیست‌پذیری کالبدی
شناسایی عناصر مورفولوژیکی تاثیرگذار بر بهینه‌سازی مصرف انرژی در مقیاس محلات شهری و ارائه راهکار طراحی شهری (نمونه موردی: منطقه ۳ شهرداری تهران)	محمد جواد عسکرزاده	پایان‌نامه کارشناسی ارشد	طراحی شهری	دانشگاه هنر تهران	۱۴۰۰	انرژی، محله، شاخص‌های مورفولوژیکی، تهران
تحلیل انگیزه و مشارکت شهروندان در برنامه‌ریزی شهری شهر تهران در سال ۱۳۹۹	خدیجه اسمعیلی	پایان‌نامه کارشناسی ارشد	مدیریت دولتی - مدیریت پیشرفت و	دانشگاه پیام نور استان تهران	۱۴۰۰	انگیزه و مشارکت شهروندان،

عنوان	پدیدآور	نوع مدرک	رشته	سازمان	سال	کلیدواژه پدیدآور
			توسعه شهری و روستایی			برنامه‌ریزی شهری، تهران
تحلیل شاخص‌های زیست‌پذیری کالبدی بافت فرسوده (مطالعه موردی: منطقه ۱۱ شهر تهران)	علی شریفی زیوه	پایان‌نامه کارشناسی ارشد	جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری - برنامه‌ریزی مسکن و بازآفرینی شهری	دانشگاه تربیت مدرس	۱۴۰۰	زیست‌پذیری، زیست‌پذیری کالبدی، بافت فرسوده، منطقه ۱۱، تهران
تحلیل فضایی جرم در سکونتگاه‌های واقع در جنوب شهر تهران مورد مطالعه دهستان خلازیر	سعید غفاری	پایان‌نامه کارشناسی ارشد	جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی - توسعه اقتصاد روستایی	دانشگاه خوارزمی	۱۴۰۰	توزیع فضایی جرم، سکونتگاه‌های پیراشهری، تهران، خلازیر
موانع نهادی برنامه‌ریزی توسعه شهری مشارکتی (مورد پژوهش: شهر تهران)	رعنا تقدسی	رساله دکتری	برنامه‌ریزی شهری و منطقه‌ای	دانشگاه شهید بهشتی	۱۴۰۰	مشارکت، نهادگرایی، برنامه‌ریزی مشارکتی، موانع نهادی، توسعه شهری، تهران
پيامدهای پراکنده رویی شهری بر تغییرات آب و هوایی (مورد مطالعاتی کلانشهر تهران)	سیده دنیا حسینی شاندیز	پایان‌نامه کارشناسی ارشد	برنامه‌ریزی شهری	دانشگاه شهید بهشتی	۱۴۰۰	تغییرات آب‌وهوایی، گسترش شهری، تراکم جمعیت، تهران
تحلیل فضایی رابطه تورم و قیمت مسکن در شهر تهران	الهه مسکینی	پایان‌نامه کارشناسی ارشد	جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری - برنامه‌ریزی مسکن و بازآفرینی شهری	دانشگاه خوارزمی	۱۴۰۰	قیمت مسکن، تورم اقتصادی، سیاست مسکن، تحلیل فضایی، تهران
بررسی مخاطرات ناشی از ویروس کرونا در حاشیه جنوب غرب تهران (اسلام شهر)	سید محمود مسافری	پایان‌نامه کارشناسی ارشد	مخاطرات محیطی	دانشگاه تهران	۱۴۰۰	مخاطرات، کرونا ویروس، بیماری واگیردار، اسلام شهر، تهران، کووید ۱۹
بررسی تاثیر ابعاد کیفیت خدمات سرویس اتوبوس‌های شهری بر ادراک و انتظارات شهروندان، مورد مطالعه: شهر تهران	حسین عظیمی	پایان‌نامه کارشناسی ارشد	مدیریت دولتی - مدیریت پیشرفت و	دانشگاه پیام نور استان تهران	۱۴۰۰	کیفیت خدمات سرویس اتوبوس‌های شهری، ادراک و

عنوان	پدیدآور	نوع مدرک	رشته	سازمان	سال	کلیدواژه پدیدآور
			توسعه شهری و روستایی			انتظارات شهروندان، تهران
بازنگری ساختار مدیریت محلی جهت ارتقا هماهنگی سیاست‌های فضایی نمونه پژوهی شهر تهران	ندا کمالی	پایان‌نامه کارشناسی ارشد	برنامه‌ریزی شهری	دانشگاه تربیت مدرس	۱۴۰۰	مدیریت محلی، هماهنگی سیاست‌ها، فرآیند سیاست‌گذاری، موانع هماهنگی، تهران
اثرات تغییر اقلیم بر بارشهای سیل‌آسا در استان تهران	نیلوفر محمدی	پایان‌نامه کارشناسی ارشد	مخاطرات محیطی	دانشگاه خوارزمی	۱۴۰۰	تغییرات اقلیمی، سیل، مخاطرات آب‌وهوایی، بارش حدی، مخاطرات محیطی، تهران
بازطراحی پایدار فضاهای همگانی محلات قدیمی تهران با رویکرد عدالت فضایی؛ نمونه مورد مطالعه: محله طیب، منطقه ۱۵	نگین بنی خلیفی	پایان‌نامه کارشناسی ارشد	طراحی شهری	دانشگاه علم و صنعت ایران	۱۴۰۰	فضاهای همگانی، محلات قدیمی، عدالت فضایی، تهران، محله طیب
تبیین گونه برنامه ریزی تاب آور هوشمند شهر (رویه و محتوا) مورد پژوهش منطقه ۱۲ تهران	غزاله سادات قریشی	رساله دکتری	شهرسازی	دانشگاه تهران	۱۴۰۰	مدل‌سازی ترکیبی، برنامه‌ریزی شهر تاب‌آور هوشمند، تهران، پادشکنندگی شهری
برنامه ریزی کاربری زمین با هدف بهینه سازی مصرف انرژی؛ مطالعه موردی ناحیه دو منطقه هشت تهران	آتوسا بهرآبادی	پایان‌نامه کارشناسی ارشد	برنامه‌ریزی شهری	دانشگاه بین‌المللی امام خمینی (ره)	۱۴۰۰	توسعه شهری، بهینه‌سازی مصرف انرژی، کاربری زمین، تهران، برنامه‌ریزی شهری
ارزیابی ردپای اکولوژیک و ظرفیت زیستی کلان شهرهای ایران در راستای برنامه ریزی	فرشته تدین	پایان‌نامه کارشناسی ارشد	برنامه‌ریزی شهری	دانشگاه هنر اصفهان	۱۴۰۰	پایداری اکولوژیک، آگاهی‌بخشی،

عنوان	پدیدآور	نوع مدرک	رشته	سازمان	سال	کلیدواژه پدیدآور
آگاهی بخشی مدیران شهری (موردپژوهی: کلان شهرهای تهران، اصفهان و کرج)						ردپای اکولوژیک، ظرفیت زیستی، تهران، اصفهان، کرج
برنامه‌ریزی راهبردی متابولیسم پایدار شهری با تاکید بر استفاده از انرژی‌های نو و تجدیدپذیر (موردپژوهش: شهر تهران)	مهدی صادقیها	پایان‌نامه کارشناسی ارشد	برنامه‌ریزی شهری	دانشگاه شهید بهشتی	۱۴۰۰	متابولیسم پایدار شهری، انرژی‌های تجدیدپذیر، ارزیابی چرخه عمر متابولیسم شهری، پایداری انرژی، تهران
بررسی ارتباط بین مورفولوژی شهری و مصرف انرژی در دو اقلیم متفاوت شهری، مطالعه موردی: تهران و تبریز	لادن مصطفی زاده	پایان‌نامه کارشناسی ارشد	طراحی شهری	دانشگاه کردستان	۱۴۰۰	پراکندگی و فشرده‌گی شهری، مورفولوژی شهری، مصرف انرژی، اقلیم گرم و خشک، اقلیم سرد و کوهستانی، تهران، تبریز
ارزشیابی سیاست‌ها و برنامه‌های توسعه پایدار نظام حمل و نقل شهری با تاکید بر حق به شهر (موردی پل صدر شهر تهران)	معصومه اشتیاقی	رساله دکتری	جامعه‌شناسی - مسائل اجتماعی ایران	دانشگاه مازندران	۱۴۰۰	حمل‌ونقل شهری، روش کیفی، تهران، پل صدر، ارزشیابی رنالیستی، سیاست‌گذاری توسعه، شهر
تبیین اثرات تخصصی شدن فعالیتها بر فضاها پیرامون در بخش مرکزی شهر تهران پژوهش موردی (منطقه ۱۲ شهرداری)	معصومه رادمنش	رساله دکتری	جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری	دانشگاه خوارزمی	۱۴۰۰	فعالیت‌های تخصصی، فضای شهری، دیدگاه مدیران‌اسیون، تهران، بخش مرکزی، منطقه ۱۲
برنامه ریزی کاربری زمین عدالت محور؛ تبیین اثرات کاربری زمین بر عدالت	افشین سجادی	رساله دکتری	طراحی و برنامه‌ریزی شهری و منطقه‌ای	دانشگاه شهید بهشتی	۱۴۰۰	ارزیابی اثرات، تهران، برنامه‌ریزی کاربری زمین

عنوان	پدیدآور	نوع مدرک	رشته	سازمان	سال	کلیدواژه پدیدآور
						عدالت محور، عدالت فضایی
نقش مدیریت شهری در ارتقا سطح تاب آوری شبکه حمل و نقل در مواجهه با زلزله	میثم مسلمی	پایان نامه کارشناسی ارشد	مدیریت شهری	موسسه آموزش عالی معماری و هنر پارس	۱۴۰۰	مدیریت بحران، شبکه حمل و نقل شهری، محلات، زلزله، تهران، تحلیل مرکزیت
برنامه ریزی فضایی برای شهر پساپاندمیک	غزال حافظی	پایان نامه کارشناسی ارشد	برنامه ریزی شهری	دانشگاه شهید بهشتی	۱۴۰۰	پسا-پاندمی، برنامه ریزی فضایی، کوید- ۱۹، تاب آوری، تهران
ارزیابی عملکرد مددسراها با رویکرد کاهش آسیبهای اجتماعی در شهر تهران	مریم معصومی	پایان نامه کارشناسی ارشد	برنامه ریزی شهری	موسسه آموزش عالی معماری و هنر پارس	۱۴۰۱	مددسرا، بی خانمانی، گرمخانه، تهران
تحلیل آسیب پذیری ناشی از آب گرفتگی بارشهای رگباری در شبکه آب های سطحی منطقه ۱۴ شهر تهران	مجید نقدی	پایان نامه کارشناسی ارشد	مخاطرات محیطی	دانشگاه خوارزمی	۱۴۰۱	آب های سطحی، بارش های رگباری، تهران
شناسایی موانع مدیریت شهری در فرهنگ سازی تفکیک پسماند شهر تهران	بهنام آزاد	پایان نامه کارشناسی ارشد	مدیریت امور شهری	دانشگاه آزاد اسلامی واحد دماوند	۱۴۰۱	مدیریت شهری، فرهنگ سازی، تفکیک پسماند، تهران
فضاهای خاکستری شهری: در جستجوی مدل مفهومی تحول فضاهای شهری در شهر تهران	آیدا کیانفر	رساله دکتری	شهرسازی	دانشگاه تربیت مدرس	۱۴۰۱	فضای خاکستری، غیررسمیت، برنامه ریزی شهری، قدرت، تهران
آینده پژوهی تاب آوری مناطق شهری تهران در برابر بحران های پاندمیک (کووید-۱۹)	سعید امینی ورکی	پایان نامه کارشناسی ارشد	جغرافیا و برنامه ریزی شهری - آمایش شهری	دانشگاه خوارزمی	۱۴۰۱	آینده پژوهی، تاب آوری، پاندمیک، کووید-۱۹، تهران
تحلیل جامعه شناختی مصرف انرژی (مورد مطالعه: شهروندان شهر تهران)	الهه سادات اکبرنیا	رساله دکتری	جامعه شناسی - اقتصادی و توسعه	دانشگاه مازندران	۱۴۰۱	انرژی، برق، رفتار، مصرف، تهران، نظریه داده بنیاد

عنوان	پدیدآور	نوع مدرک	رشته	سازمان	سال	کلیدواژه پدیدآور
تنظیمات فضایی و نوسازی شهری در ایران؛ ظهور بافت‌های مساله‌دار، نمونه‌ی مطالعاتی شهر تهران از سال ۱۳۲۰ تا ۱۳۵۷	احمد یزدانیان	رساله دکتری	شهرسازی	دانشگاه تربیت مدرس	۱۴۰۱	بافت‌های مساله‌دار، تنظیمات فضایی، نوسازی شهری، تبارشناسی، تهران
سنجش تاب‌آوری فضاهای عمومی در مقابل پدیده‌های غیرمنتظره با تاکید بر تعاملات اجتماعی در دوران کرونا، مورد مطالعه: فضاهای منتخب در شهر تهران	برهان سپهری	پایان‌نامه کارشناسی ارشد	طراحی شهری	دانشگاه تربیت مدرس	۱۴۰۱	کووید-۱۹، پاندمیک، فضای عمومی، تاب‌آوری، تعاملات اجتماعی، تهران
تحلیل چالش‌های مدیریت بحران شهر تهران در برابر مخاطره زلزله به روش دلفی	سید فرامرز افشار نجفی	پایان‌نامه کارشناسی ارشد	علوم انسانی	دانشگاه پیام نور استان تهران	۱۴۰۲	بحران، زمین‌لرزه، تهران
تدوین چارچوب مفهومی حق به شهر هوشمند در تهران	کیارش کاظمی	رساله دکتری	شهرسازی	دانشگاه هنر تهران	۱۴۰۲	حق به شهر هوشمند، حق به شهر، شهر هوشمند، تهران، فناوری، مشارکت
تبیین جایگاه بازیگران شهری در آلودگی هوای کلان‌شهر تهران	مهتاب امرای	رساله دکتری	جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری	دانشگاه زنجان	۱۴۰۲	تهران، بازیگران شهری، آلودگی هوا، نقش بازیگران

۸. تلخيص و تلفيق مرورهاي اسنادي به شيوه کدگذاري و فراتلفيق کيفي

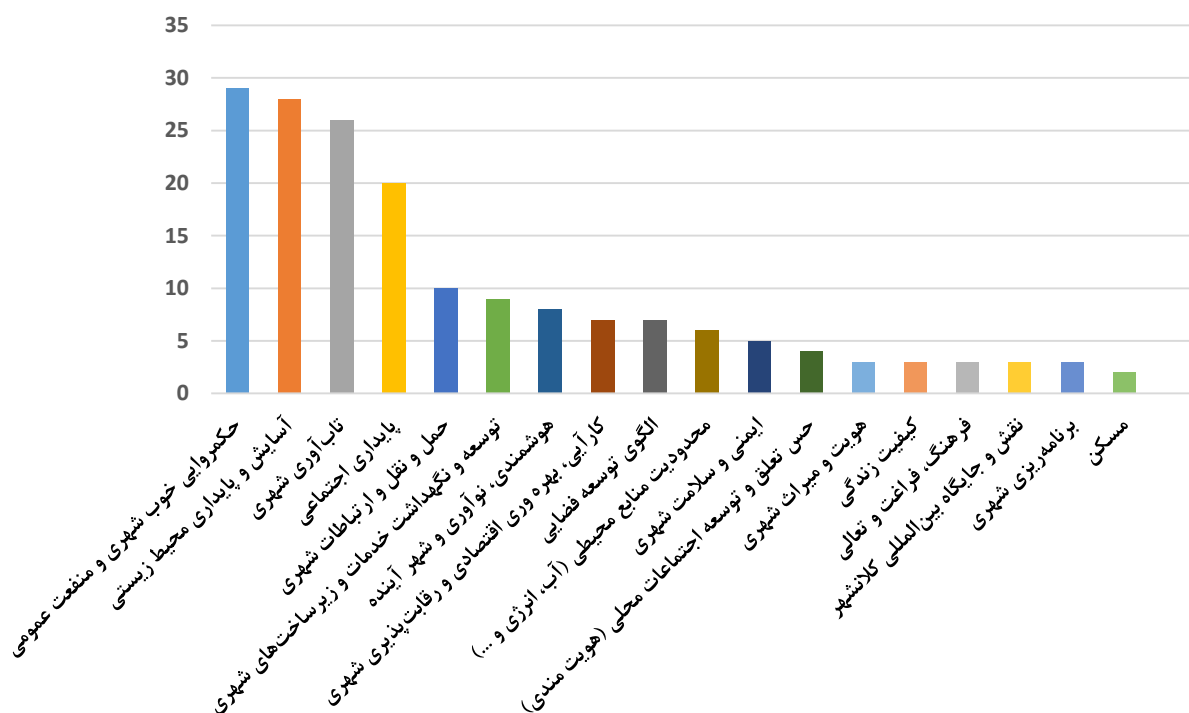
پژوهش‌هاي مرور شده در قالب پايان‌نامه، براساس سيستم کدينگ به شرح جدول زير در نرم‌افزار مکس کيودا کدگذاري شدند. در نهايت ۱۸ کد که هر يک مشتمل بر موضوعات فرعي هستند انتخاب و پژوهش‌ها بر اين اساس مرور و تلخيص شدند.

جدول ۷. کدهاي اصلي و فرعي به منظور تلفيق اسناد مرور شده در زمينه مسئله‌هاي کلانشهر تهران

کد اصلي	موضوعات تحت پوشش
الگوی توسعه فضایی	بازآرایی فرم و الگوی گسترش فضایی شهر
	بازنگری و اصلاح قسيمات اداري-سياسي
	تمرکززدایی شهری
	توسعه و تجهيز کانون‌هاي توسعه فضايي
	توسعه و تجهيز محورهاي فضايي توسعه
برنامه‌ريزي شهری	نظام و نظريه برنامه‌ريزي شهری و انديشه شهرسازي
پایداری اجتماعی	امنيت اجتماعي
	ساماندهي فضاهاي بي‌دفاع، جرم‌خيز و رهاشده شهری
	شهر فراگیر و دربرگیرنده
	عدالت شهری
	فقر
	کودکان کار و دستفروشي
	محله‌محوري و محله مطلوب
	مناسب‌سازي فضاي شهری
	توسعه فضاي سبز، کشاورزي شهری و گردشکري طبيعت‌محور
	ظرفيت جمعيت‌پذيري
آسايش و پايداري محيط‌زيستي	حفظ و گسترش باغات
	ردپاي اکولوژيک و ظرفيت برد محيطي
	محيط‌زيست و ميراث طبيعي
	آلودگي محيطي و جزاير حرارتي شهری
	پدافند غيرعامل
تاب‌آوری شهری	تاب‌آوری و مخاطرات شهری
	تغيير اقليم و گردوغبار
	مديريت بحران
	بافت‌هاي فرسوده و ناکارآمد شهری
	مديريت رواناب، پساب، پسماند و بازيافت
نقش و جايشگاه بين‌المللي کلانشهر	
حکمراني خوب شهري و منفعت عمومي	رتبه‌بندي شهری، رقابت‌پذيري و جايشگاه بين‌المللي
	ارزيابي عملکرد مديریت شهری
	قانون‌گريزي و تخلفات شهری
	حکمراني شهری
	شبکه نخبگان و گروه‌هاي انديشه‌ورز
	مديريت يکپارچه شهری
	مشارکت‌پذيري اجتماعي، حق به شهر و حقوق شهروندي
	توسعه و تجهيز فضاي عمومي شهری

موضوعات تحت پوشش	کد اصلی
پیوندها و ارتباطات منطقه کلانشهری	حمل و نقل و ارتباطات شهری
حمل و نقل پاک و پایدار	
حمل و نقل عمومی	
مدیریت ترافیک شهری	
توسعه اشتغال و کارآفرینی	کارآیی، بهره‌وری اقتصادی و رقابت‌پذیری شهری
سرمایه‌گذاری و تامین منابع مالی	
نظام مالی، بودجه‌ریزی و درآمدزایی پایدار شهرداری	
پارکینگ و فضای پارک و پایانه‌های شهری	
تاسیسات شهری	توسعه و نگهداشت زیرساخت‌ها و خدمات شهری
تجهیزات شهری	
توسعه و ترمیم شبکه معابر شهری	
خدمات شهری	
طراحی معابر و شبکه‌های بزرگراهی	ایمنی و سلامت شهری
ساماندهی پهنه‌های فعالیتی، مشاغل و فضاهای ناسازگار شهری	
شهر سالم (بیماری و سلامت شهری)	
برنامه‌ریزی فرهنگی-اجتماعی	
سبک زندگی	فرهنگ و تعالی
فرهنگ ترافیک	
کیفیت زندگی و زیست‌پذیری شهری	
طراحی مسکن	
مسکن استطاعت‌پذیر	مسکن
مسکن کافی	
بحران آب	
تامین و مصرف انرژی	
پیشران‌ها و آینده‌پژوهی	محدودیت منابع محیطی (اب، انرژی و ...)
شهر خلاق، هوشمند و نواحی نوآور شهری	
میراث طبیعی، فرهنگی و هنری شهری	
زیبایی‌شناختی (منظر شهری، هنر عمومی و مبلمان شهری)	
هویت و برندینگ و دیپلماسی شهری	هویت و میراث شهری
حس تعلق و توسعه اجتماعات محلی (هویت مندی)	

فراوانی و تکرار این کدها در پژوهش‌ها می‌تواند نشان‌دهنده وجود مسئله در این زمینه در کلانشهر تهران به روایت اسناد باشد. پرتکرارترین مسئله مورد پژوهش به شرح نمودارهای زیر حکمروایی خوب شهری و منفعت عمومی، آسایش و پایداری محیط‌زیستی و تاب‌آوری شهری است.

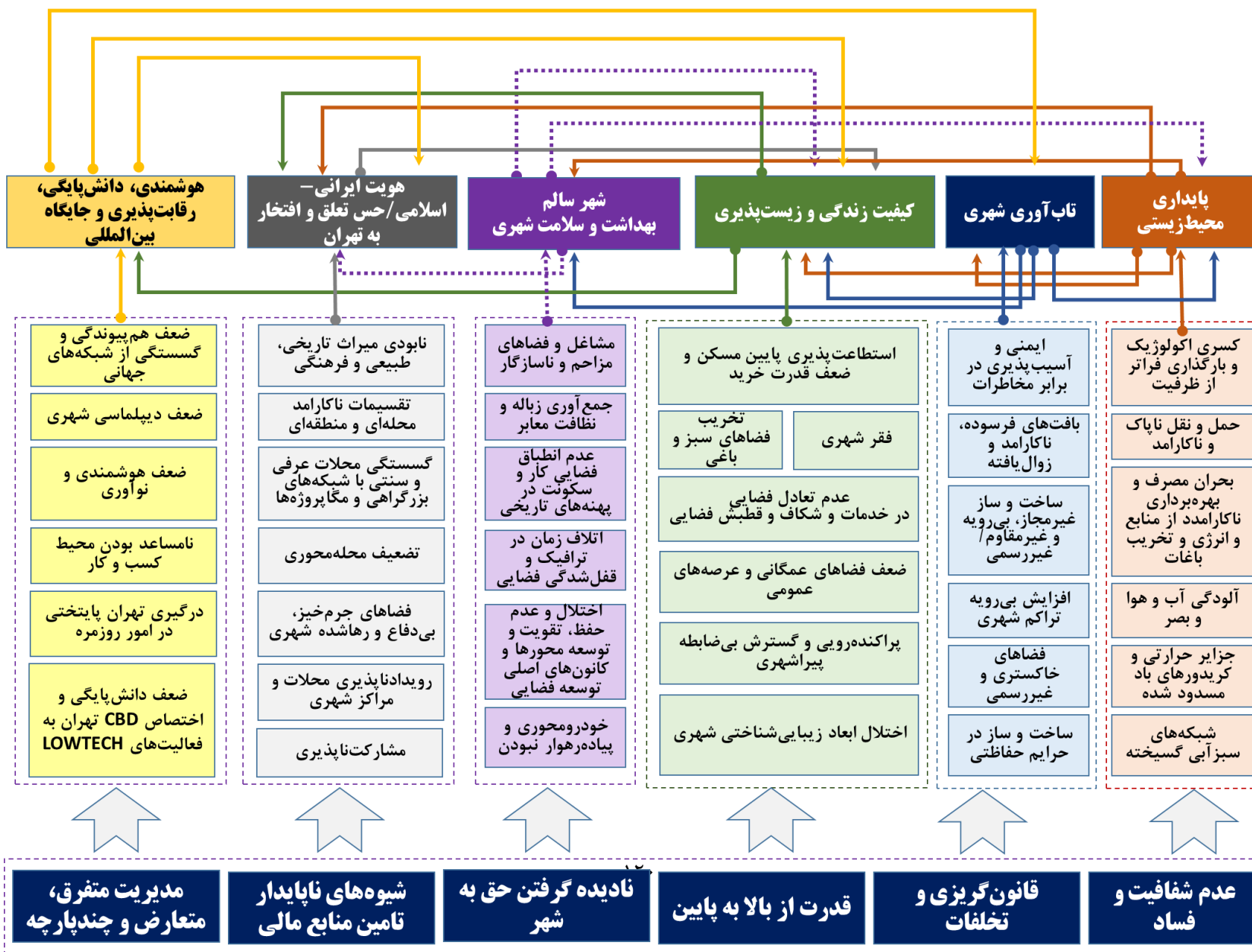

شکل ۳۹. فراوانی مسئله‌های کلانشهر تهران به روایت پژوهش‌های دانشگاهی انجام شده در ۵ سال اخیر

شکل ۴۰ ابرکلمات مسئله‌های کلانشهر تهران به روایت پژوهش‌های دانشگاهی انجام شده در ۵ سال اخیر

هم‌چنین، مجموع اسناد و پژوهش‌های مرور شده، که توسط دستگاه‌های مختلفی در ۵ سال اخیر در خصوص کلانشهر تهران انجام شده است، مسئله‌هایی را به شرح نمودار زیر، که به صورت تلخیص شده ترسیم شده است، به دست می‌دهد. چنانچه قائل به سه سطح در نظام مسئله‌یابی شامل ریشه‌ها (علل)، مسئله‌ها و پیامدها (دستاوردها) باشیم، این مسئله‌ها را می‌توان در قالب نمودار زیر بازترسیم کرد.

شکل ۴۱ جمع‌بندی و تلخیص مسئله‌های کلانشهر تهران به روایت اسناد و مطالعات

۹. تفسیر نتایج و دستاوردها با نیت تعیین راهنمای عمل به روزرسانی طرح جامع کلانشهر تهران

براساس نمودار سطح‌بندی شده مسئله‌های شهر تهران به شرح بند ۸ گزارش،

- از مهم‌ترین علت‌ها و یا ریشه‌های اثرگذار بر بروز مسئله‌های کلانشهر تهران به روایت اسناد می‌توان به عدم شفافیت و فساد، قانون‌گریزی و تخلفات، اعمال قدرت از بالا به پایین در توسعه فضایی شهر، نادیده گرفتن حق به شهر و منفعت عمومی، توسل بر شیوه‌های ناپایدار تامین منابع مالی و وجود الگوهای متفرق، متعارض و چندپارچه مدیریتی است. بدیهی است مادامی که این ریشه‌ها هدف قرار نگرفته و تدبیری برای آنان اندیشیده نشود، نمی‌توان انتظار تحقق‌پذیری بالایی از طرح جامع داشت. در این رابطه تهیه‌کنندگان طرح دو رویکرد محافظه‌کارانه و اصلاح‌گرایانه را می‌توانند در پیش گیرند: نخست این موضوعات را خارج از حیطه اختیارات و ماموریت‌های طرح جامع و حل‌ناشدنی در نظر گرفته، آن‌ها را به عنوان قیود و محدودیت‌های بیرون از سیستم فرض کرده و در این بستر آشفته و نامطلوب ممکن‌ترین، کارآمدترین و مناسب‌ترین رویکرد و روش برنامه‌ریزی و طرح‌ریزی را جست‌وجو و پیاده‌سازی کنند. در حالت دوم، تصمیم‌گیرندگان توسعه فضایی شهری تهران می‌بایست رفع این مسئله‌ها را به واسطه اصلاحات اساسی قانونی و پیگیری مصوبات موردنیاز در دستورکار خود قرار داده و سپس به تهیه طرح جامع مبادرت ورزند. در این رابطه تهیه‌کنندگان طرح جامع نیز می‌بایست هر یک از این ریشه‌ها را واکاوی و تبیین کرده و پیشنهادهایی برای اصلاحات قوانین و مقررات به سیاست‌گذاران و تصمیم‌گیرندگان توسعه شهری تهران ارائه داده تا به موازات تهیه طرح جامع تحقق این پیش‌شرط‌ها و الزامات نیز پیگیری شود.
- مسئله‌های متنوع تهران را، که حل آن‌ها در دستورکار طرح‌های جامع شهری است، می‌توان در مقوله‌های مختلفی دسته‌بندی کرد؛ مسئله‌های مرتبط با موضوعات محیط‌زیستی، مخاطرات و تاب‌آوری شهری، کیفیت زندگی، سلامت شهری، هویت‌مندی و حس تعلق و هوشمندی و دانش‌پایگی و جهانی‌شدن. این مسائل در میانه نمودار به صورت دسته‌بندی شده با رنگ‌های متفاوت چیده شده‌اند. گرچه در این مطالعه از طریق مرور اسناد، و در مطالعه مکمل دیگری که توسط همین گروه پژوهشی انجام شد، مسئله‌ها از طریق مصاحبه عمیق با متخصصان شناسایی و طبقه‌بندی شدند، اما مطالعات تفصیلی تشخیص، که در آن نظام مسائل به صورت تفصیلی تشریح می‌شود، بر عهده مشاور تهیه‌کننده طرح جامع خواهد بود. در این مطالعه لازم است در قالب مسئله‌های شناسایی شده در این نمودار و در گزارش مکملی که از آن یاد شد، به موضوعات زیر پرداخت و سپس بر اساس مسئله‌یابی و تبیین مسئله‌ای که انجام می‌شود محدوده موضوعی و موضعی مطالعات طرح جامع را به صورت راهبردی تنظیم کرد. منظور از محدوده مطالعاتی تنظیم و مشخص کردن اصول، موضوعات مورد مطالعه و الگوها و رویکردهای

متناسب با این مسائل است. در این رابطه می‌بایست مدل مفهومی-نظری مختص شهر تهران در گام‌های نخستین به صورت مشارکتی طراحی شود و سپس بر اساس آن به طرح‌ریزی اقدام شود. شایان ذکر است این مسئله‌ها همگی ماهیتی پیچیده و چندبعدی دارند لذا بخش‌بندی و تفکیک مطالعات طرح جامع براساس موضوعات منفرد و تک‌بعدی (PESPEL فضایی، اقتصادی، اجتماعی، سیاسی، محیط‌زیستی و قوانین و مقررات) اقدام موثری نخواهد بود و لازم است مطالعه به صورت مسئله‌محور و به تفکیک مسئله‌ها پیش رود. برای صورت‌بندی و تبیین مسئله‌ها (Problem Framing) رویکردها و روش‌های مختلفی وجود دارد. یکی از رویکردهای مرسوم مبتنی بر هفت سوال $5W2Y$ است. در این رابطه می‌بایست در خصوص هر یک از مسئله‌های شناسایی شده در این گزارش، و یا مسائلی که توسط مشاور طرح جامع بدان‌ها اشاره می‌شود، به هفت پرسش پاسخ داد:

- توصیف مسئله و چیستی آن.
- چرایی اهمیت مسئله برای طرح جامع تهران و ارتباط آن به طرح.
- مسئله کجا به وقوع پیوست. در این رابطه هر یک از این مسائل را می‌توان براساس داده‌های آماری و یا پیمایشی و به مدد روش‌های تحلیل فضایی مکانی-نقشه‌ای کرد. نقشه‌هایی که تجمع و تمرکز مسائل را در قسمت‌های خاصی از تهران نمایش می‌دهد.
- مسئله چه زمانی به وقوع پیوسته است.
- مسئله چند بار و هر چند وقت یک‌بار به وقوع می‌پیوندد.
- مسئله چگونه و بر اثر چه عواملی به وقوع پیوسته است. در این رابطه ترسیم نظام سببی مسائل در قالب درخت تحلیل مسئله (PAT) و یا نمودار استخوان‌ماهی و یا سیستم دینامو با استفاده از نرم‌افزار ونزیم^۱ ضروری است.
- چه کسانی در بروز این مسئله و یا رفع آن دخیل هستند.

^۱Problem ananlysis tree
^۲vensim

شکل ۴۲ روش ۵W۲H در تشریح و تبیین مسئله‌های کلانشهر تهران در طرح جامع، پیشنهادی پژوهش

روش‌های متعدد دیگری نیز برای این کار وجود دارند. روش‌های حل مسئله به طور اساسی برای کمک به گروه از طریق فرآیند شناسایی مسئله‌ها و چالش‌ها، ایده‌پردازی راه‌حل‌های ممکن و سپس ارزیابی مناسب‌ترین راه‌حل‌ها طراحی شده‌اند. یافتن راه‌حل‌های مؤثر برای مسئله‌های پیچیده آسان نیست، اما با استفاده از فرآیند و روش‌های مناسب می‌توان به گروه کمک کرد تا در فرآیند کارآمدتر باشند. از جمله این روش‌ها، که به نظر در گزارش تشخیص مسئله‌های تهران در طرح جامع می‌توان به کار بست، روش شش کلاه تفکر^۱ است. شش کلاه تفکر روشی کلاسیک و جامع برای شناسایی و حل مسئله از دیدگاه‌های مختلف است که در سال ۱۹۸۵ توسط ادوارد بونوی آفیلسوف، روانشناس و فیزیک‌دان پیشنهاد داده شد. این روش گروه را قادر می‌سازد تا مسئله‌ها را از زوایای مختلف در نظر بگیرند، چه با تمرکز بر حقایق و داده‌ها، راه‌حل‌های خلاقانه، و چه با توجه به اینکه چرا یک راه‌حل خاص ممکن است. مانند تمام چارچوب‌های حل مساله، شش کلاه تفکر در کمک به تیم‌ها در حذف موانع از یک گفتگو یا بحث مؤثر است و با تمام جنبه‌های لازم برای حل مسئله‌های پیچیده همخوانی دارد. در این روش هر کلاه یک دیدگاه

^۱. Six Thinking Hats

^۲. Edward de Bono's Six Thinking Hats

را نمایندگی می‌کند. جلسه با تمامی اعضا که کلاه آبی بر سر دارند آغاز می‌شود. سپس از گروه درخواست می‌شود که به ترتیب کلاه‌های دیگر را بر سر گذارند:

- کلاه آبی بر موضوعات مدیریتی و برنامه‌ریزانه فرایند شناسایی و تصمیم‌گیری برای حل مسئله متمرکز است و پرسش‌های آن عبارتند از:

- چه چیزی را می‌بایست حل کرد.
- چگونه می‌بایست مسئله را تعریف کرد؟
- اهداف کلان و مطلوب‌ها چیستند؟
- فرایندهایی که می‌بایست در حین استفاده از هر کلاه به کار رود چیستند؟
- به چه نوع تصمیمی می‌بایست برسیم؟
- کلاه سفید معرف فرایند گردآوری اطلاعات است. این کلاه نه تنها بر جزئیات موجود که قرار است ملاک عمل و مبنای کار گروه قرار گیرد متمرکز می‌شود، بلکه به کمبودها و نواقص اطلاعاتی موردنیاز برای تصمیم‌گیری صحیح و نیازهای اطلاعاتی که می‌بایست تامین شود نیز می‌پردازد. پرسش‌های مربوط به این کلاه عبارتند از:

- چه داده‌هایی مهیا هستند؟
- چه اطلاعاتی موردنیاز است؟
- چه اطلاعاتی مفقود و یا ناقص است؟
- برای گردآوری نواقص اطلاعاتی چه چیزهایی موردنیاز است؟
- چه پرسش‌هایی را می‌بایست مطرح کرد؟
- کلاه سبز برای کشف ایده‌های نوآورانه استفاده می‌شود. پوشیدن کلاه سبز توسط گروه متولی شناسایی و حل مسئله اجازه گردش آزاد ایده و اندیشه و تفکر خارج از جعبه‌ای را می‌دهد. پرسش‌های ساده موردنظر این کلاه عبارتند از:

- آیا تجربه‌های از پیش فکر شده‌ای وجود دارد که بتوان آن را انجام داد؟
- آیا کشف ایده‌ها یا فرصت‌های جدید ممکن است؟
- سایر گزینه‌های موجود برای به انجام رساندن این فرایند کدامند؟
- آیا سناریوهای دیگری بر مبنای ایده‌های جدید وجود دارد؟
- چه خطراتی پیش روی ماست؟

- کلاه زرد: این کلاه منافع ناشی از هر ایده را به بحث می‌گذارد و به اعضای گروه اجازه می‌دهد که با لنز ایده‌آل‌گرا به موضوعاتی که در جلسات کلاه سبز مطرح کردند نگاه کنند. پرسش‌های مدنظر این کلاه عبارتند از:

- آیا فرصت‌هایی در مورد ایده‌های مطرح شده در جلسات کلاه سبز وجود دارد که نشان دهد چه راهکارهای شفاف‌تری دستیابی به نتایج دلخواه وجود دارد؟
- چگونه می‌توان ایده‌های ارائه شده را محقق کرد؟
- ما موفقیت را چگونه تعریف می‌کنیم؟
- این ایده‌ها چگونه می‌توانند باعث بهبود فرایند مسئله‌یابی و حل مسئله شوند؟
- منافع بلندمدت هر ایده کدام است؟
- کلاه قرمز: کسانی که این کلاه را بر سر می‌گذارند آزادانه می‌توانند احساسات خود را در مورد هر ایده بدون ارائه دلیل یا منطق این حس بروز دهند. پرسش‌های مربوط به این کلاه عبارتست از:
 - حس ما در مورد انتخاب‌های ممکن چیست؟
 - حس ما در مورد ایده‌های مطرح شده چیست؟
 - بازخورد اولیه ما به هر ایده چیست؟
 - هر ایده چه احساساتی را برمی‌انگیزاند؟
 - شهود ما در مورد حل راه‌حل چه می‌گوید؟
- کلاه سیاه: این کلاه معرف تفکر منفی ولی عقلانی در مورد موضوعات است و قصد دارد گروه را به تفکر در مورد راه‌حل‌های مقابل و متضادی که دستاوردهای معکوس می‌دهند وادار کند. پرسش‌های موردبحث جلسات مربوط به این کلاه عبارتست از:
 - سناریوهای شکست ممکن کدامند؟
 - چگونه نقص‌های کشنده ایده‌ها را می‌توان شناسایی کرد؟
 - ریسک‌های بالقوه و پیامدهای هر سناریو کدامند؟
 - دلیل عدم انجام کار چیست؟
 - چالش‌های پیش رو کدامند؟

شکل ۴۳. روش شش کلاه تفکر پیشنهادی ادوارد بونو

- در مورد مسائل باید یادآور شد که دوره برخورد‌های سنتی و ساده‌انگارانه با مسائل و مشکلات شهری به پایان رسیده است. اکنون، ناشی از پیشرفت‌های فناوری اطلاعات و ارتباطات، جهانی‌شدن و گشودگی مرزهای سیستم و ماهیت به‌شدت اندرکنشی و تعاملی آن‌ها، پیچیدگی‌های محیطی ایجاد شده و تعدد کنشگران از یک سو و محدودیت‌های ذهن بشری از سوی دیگر، مسائل سرکش^۱ بدخیم و پیچیده شده‌اند؛ از دیدگاه ریتل و وبر (Rittel & Webber, 1973)، کسانی که برای نخستین‌بار این مفهوم را مطرح کردند، مسائل سرکش همان مسائل بدخیم^۲ برخلاف خوش‌خیم هستند، شریر^۳ و مزورانه^۴ هستند و پرخاشگرانه و تهاجمی^۵ هستند؛ همانند شیر و نه مانند بره‌ای رام‌شدنی؛ مسائلی که تعریف مشخص و مورد توافقی از آن‌ها وجود ندارد. در جوامع چندگانه‌باور^۶، تعریف مشخصی از مسائل و اهدافی نظیر برابری و عدالت فضایی و نیز راه‌حل بهینه برای مواجهه با آنها وجود ندارد؛ در این بسترهای اقتصاد سیاسی، با وجود تنوع و تضاد منافع و ارزش‌های چندگانه و نیز سیستم‌های باز تعاملی، "کارآمدی" دیگر مفهوم و معیار مؤثری برای قضاوت در مورد راهکار بهینه به شمار نمی‌رود. در نتیجه مواجهه با آن‌ها با شیوه‌های سنتی و کلاسیک فیزیک نیوتنی در قالب برنامه‌ریزی‌های حرفه‌ای به شیوه‌های عقلانی و با استفاده از روش‌هایی نظیر برنامه‌ریزی سیستمی و سیستم برنامه‌ریزی، برنامه‌بندی و بودجه‌ریزی (PPBS)

^۱Wicked problems

^۲malignant

^۳vicious

^۴vicious

^۵aggressive

^۶Pluralistic society

^۷efficiency

ناممکن خواهد بود. رایتل و وبر همچنین اظهار می‌کنند که رویکردهای علمی و تکنوکراتیک و نیز عقلانی برای مقابله با مسائل دشوار سیاست اجتماعی و برنامه‌ریزی شهری ناکافی است. رویکرد «علمی عینیت‌گرایانه و نیوتنی» برای درک ماهیت این مسائل، لزوماً اهمیت دیدگاه‌های مختلف ذی‌نفعان را در چارچوب‌بندی یا تشکیل مسائل اجتماعی نادیده می‌گیرد؛ بنابراین شناخت این تفاوت‌ها برای ایجاد راه‌حل‌های قابل قبول برای چالش‌های سیاسی بسیار مهم است. رویکردهای علمی و مهندسی و ریاضی در قالب شیوه‌های عینی محاسباتی دانش قابل اعتماد تولید می‌کنند؛ اما تنها برای مسائل فنی مهارشدنی یا اهلی مناسب هستند که متغیرهای کلیدی قابل اندازه‌گیری به شمار می‌روند و راه‌حل‌های بهینه قابل توافق و مشخصی برای آن‌ها وجود دارد. این‌ها مسائل "رام" یا "خوش‌خیم" هستند، با مرزهای روشن و راه‌حل‌های مورد توافق. در مقابل، مسائل شهری امروزی ماهیتی اجتماعی دارند و مسائلی «سرکش و مهارنشده» هستند، زیرا ذی‌نفعان در مورد ماهیت این مشکلات، در مورد راه‌حل‌های ممکن، و در مورد ارزش‌ها یا اصولی که باید بهبودها را هدایت کنند، اختلاف نظر دارند. از این رو، سیاست‌هایی که به مسائل اجتماعی رسیدگی می‌کنند، هرگز نمی‌توانند از نظر مهندسی بهینه باشند، اما سیاست‌های قوی می‌توانند بینش‌هایی را از مشارکت ذی‌نفعان در برگیرند (Rittel & Webber, 1973). مسائل بدخیم به لحاظ اجتماعی نیز پیچیده هستند. نه پیچیدگی فنی مسائل بدخیم بلکه پیچیدگی اجتماعی آن‌ها بر اکثر رویکردهای کنونی حل مسئله و مدیریت پروژه غلبه می‌کند. راه‌حل‌های مسائل بدخیم معمولاً مستلزم اقدام هماهنگ دست‌اندرکاران نظیر سازمان‌ها (مؤسسات دولتی در سطح ملی، استانی و محلی (سازمان‌های غیرانتفاعی، مؤسسات اقتصادی خصوصی و افراد است (Janis, 2008). بنابراین فرایندی مشارکتی است. بنابراین مشارکتی بودن فرایند تشخیص، تحلیل و پیشنهاد در طرح جامع امری اجتناب‌ناپذیر است. گرچه ساختار، گروه‌های درگیر، فرایند، شیوه برگزاری جلسات، سازوکارهای حل تعارضات احتمالی و دستیابی به هم‌رایی، زمان‌بندی و محتوای مشارکت نیز می‌بایست به دقت توسط مشاور بررسی و پیشنهاد شود. بدیهی است در میان مهندسین مشاور، طیف نخبه‌گرایی که باوری به مشارکت نداشته و یا آن را تنها محدود به نظرسنجی از گروهی محدود می‌کنند، گروهی که طرح جامع را معادل راه‌کارهای فنی-مهندسی و بیشتر معمارانه و یا کالبدی می‌دانند، گروهی که آشنایی با مهارت‌های گروهی شناسایی و حل مسئله ندارند، مشاورینی که تقلیل‌گرا هستند، اصرار به شیوه‌های سنتی در حل مسائل داشته و صورت مسئله را ساده می‌بینند، تمایل به خلاصه‌نویسی موضوعات و مسائل بدون در نظر گرفتن درهم‌تنیدگی‌ها، پیچیدگی‌ها و روابط سببی میان مسائل دارند گزینه مناسبی برای تهیه طرح جامع نخواهند بود.

- در این مجلد و نیز گزارش مکمل اشاره شده، به درستی مشخص شد که درک واحدی از مسائل میان متخصصین و پژوهشگران وجود ندارد. این امر طبیعی است، از ویژگی مسائل سرکش (سرور & خلیجی، ۱۴۰۰) این است که برداشت واحدی از مسئله وجود ندارد. در واقع پیچیدگی مسائل و پیچیدگی مدیریتی، سیاسی و سیاستی باعث عدم اطمینان علمی نسبت به راهکارها

^۱Tame problems

^۲ Benign problems

- می‌شود. بنابراین تاکتیک‌های متعددی برای مواجهه با مسائل بدخیم ضروری است؛ به شیوه‌ای که دخیلان (ذی‌نفعان) متعدد با قدرت بیان ارزش‌های خود در این فرایندها حضور داشته باشند و سازوکار مناسبی برای دستیابی به همراهی اتخاذ شود.
- این موضوع برای تصمیم‌گیرندگان و تصمیم‌سازان طرح‌های توسعه شهری واضح شود که برنامه‌ریزی در برخورد با مسائل در چنین سیستم‌های باز و بدون مرز اندرکنشی و تعاملی که از تعددکنشگران و ارزش‌های چندگانه برخوردار هستند، می‌بایست کاملاً به شیوه‌ای متفاوت انجام پذیرد. به شیوه‌ای که در آن فرایندهای اجتماعی به‌مثابه اتصالات و پیوندهایی درون سیستم باز و هم‌پیوند با محیط در نظر گرفته شوند؛ که در این پیوندهای پیچیده سببی جایگاه واقعی مسائل هرگز مشخص نیست و بسته به دیدگاه برنامه‌ریز یا قضاوت‌کننده می‌توان مسئله را متفاوت صورت‌بندی کرد و در نتیجه راه‌حل متفاوتی داد. بنابراین راه‌حل تعمیم‌پذیر یکسانی حتی برای مسائل یکسان وجود ندارد. (Rittel & Webber, 1973).
- تهیه‌کنندگان طرح جامع می‌بایست به این باور رسیده باشند که درک مسئله و تشخیص موقعیت و جایگاه آن در سیستم‌های پیچیده کلانشهری که مسبب بروز این مسئله شده است نیز بخش مهمی از حل مسئله است. برخلاف علوم طبیعی که مسائل آن تعریف‌شدنی و مجزا از یکدیگر هستند و در نتیجه راه‌حل‌های آن‌ها نیز مشخص و یافتنی‌اند، مسائل مربوط به برنامه‌ریزی و مدیریت، به‌ویژه مواردی که به برنامه‌ریزی اجتماعی و سیاست‌گذاری بازمی‌گردد، تعریف‌شدنی نیستند؛ هرگز به طور کامل حل نمی‌شوند و در بهترین حالت تنها بارها و بارها حل می‌شوند و پایان نمی‌یابند و حذف نمی‌شوند. در این سیستم‌های شهری که مرزهای آن در حال گسترش و ناپیدایی است، حتی دانش و هوش انسانی برای پیش‌بینی و آینده‌نگاری پیامدهای ناشی از بروز هر مسئله و موفقیت راهکارهای به‌کاررفته برای مواجهه با آن‌ها نیز ناکافی است.
- پیامد ناشی از مسئله‌های شناسایی شده عبارتند از ناپایداری محیط‌زیستی، آسیب‌پذیری شهر تهران در برابر سوانح، کیفیت پایین زندگی و زیست‌ناپذیری شهر تهران، شهر ناسالم و شهروندانی با بیماری‌های روحی، جسمی و روانی متأثر از محیط ناسالم شهری، ضعف هویت‌مندی و شرمساری شهروندان از زندگی در تهران، رقابت‌پذیری پایین و ضعف دانش‌پایگی و هوشمندی؛ این موضوعات می‌توانند به عنوان اهداف کلان طرح جامع تنظیم و در نظر گرفته شوند و نیز به عنوان شاخص‌های پایش و فرایینی طرح جامع تعریف و عملیاتی‌سازی شوند تا در دوره‌های مشخص توسط متولیان مربوطه پایش و میزان موفقیت طرح جامع در اجرا را ارزیابی کنند.

مرور سیستماتیک و فراتلفیق مسائل، مشکلات و چالش‌های کلانشهر
تهران

نهاد راهبری و پایش طرح‌های توسعه شهری
تهران

نهاد راهبری و پایش طرح‌های توسعه شهری تهران